

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto

Privatinės teisės katedra

Mantės Makutytės,
V kurso, komercinės teisės
studijų šakos studentės

Magistro darbas

Įmonės sudarytų sandorių nuginkėjimas: teorija ir praktinės problemos

Vadovas: lekt. dr. Vilius Mitkevičius

Recenzentas: doc. dr. Algirdas Taminskas

Vilnius

2020

TURINYS

ĮVADAS	3
1. Nuginčijamo sandorio samprata	6
1.1. Nuginčijamų sandorių instituto paskirtis	7
1.2. Nuginčijamo sandorio patvirtinimas	10
1.3. Nuginčijamų sandorių teisinės pasekmės	12
2. Įmonės sudarytų sandorių nuginčijimo teisiniai pagrindai, įtvirtinti LR CK	21
2.1. Įmonės sandorių nuginčijimas LR CK 1.82 str. pagrindu	21
2.2. Įmonės sandorių pripažinimas negaliojančiais LR CK 1.91 str. pagrindu	33
2.3. Sandorio pripažinimas negaliojančiu LR CK 1.92 str. pagrindu	45
2.4. Kreditorių teisė ginčyti LR CK 6.66 str. pagrindu	53
3. Juridinio asmens sandorių ginčijimas nemokumo atveju	64
IŠVADOS	71
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	74
SANTRAUKA	83
SUMMARY	84
PRIEDAS	85

IVADAS

Temos aktualumas. Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse¹ (toliau tekste – LR CK) įtvirtintas sandorių negaliojimo institutas, kuris yra vienas iš civilinių teisių gynimo būdų ir leidžiantis apginti sąžiningos šalies interesus. Sandoris yra valios aktas, sąmoningai nukreiptas tam tikram teisiniam rezultatui pasiekti. Tai yra vienas pagrindinių juridinių asmenų civilinių teisių ir pareigų atsiradimo pagrindas, susijęs su jų vykdoma ūkine komercine veikla., nes sandoriai reikšmingi ne tik teisiniu, bet ir ekonominiu atžvilgiu, kadangi jie sudaro ekonominę veiklos pagrindą ir yra teisinės ekonominės sistemos savireguliacijos priemonė. Svarbu paminėti, kad sandoriai yra skirstomi į vienašalius, dvišalius ir daugiašalius sandorius (LR CK 1.63 str. 2 d.), o visi dvišaliai ar daugiašaliai sandoriai yra sutartys, tad darbe bus minima tiek sandorio, tiek sutarties sąvoka analizuojant įmonės sudarytų sandorių nuginčijimą. Teisės doktrinoje pabrėžiama, kad visuomeninių santykių stabilumą gali užtikrinti tik stabili sutartis², todėl sandorio pripažinimas negaliojančiu be pakankamo pagrindo prieštarautų sandorių ir jų pagrindu susiklosčiusių civilinių teisinių santykių stabilumo užtikrinimo tikslui³. Teismų praktika pabrėžė, kad civilinės apyvartos stabilumas, kaip būtina visuomenės ekonominio gyvenimo prielaida, yra viešasis interesas⁴. Ilgainiui vis labiau buvo pabrėžiamas poreikis užtikrinti civilinių teisinių santykių teisėtumą, įgytų teisių ilgaamžiškumą bei jų gerbimą. Kadangi asmenys siekdami apginti savo pažeistas teises vis labiau pasitelkdavo sandorių negaliojimo institutą, todėl teismų praktikoje buvo nurodyta, kad sandorių pripažinimas negaliojančiu, kaip civilinių teisių gynimo būdas, gali būti taikomas tik tada, kai privataus ar viešojo intereso negalima apginti kitais civilinių teisių gynimo būdais⁵. Nors teismų praktika pažymėjo išimtinį sandorių negaliojimo instituto taikymo, tačiau pažymėtina, kad ir įstatymų leidėjas numatė kelis būdus užtikrinti nuginčijimą sandorių išsaugojimą. Vienas iš būdų, užtikrinantis civilinių santykių stabilumą ir teisinių santykių pastovumą, yra įstatymui ribojant galimybę bet kuriam asmeniui nuginčyti sudarytą sandorį. Todėl tampa aktualu, kokie asmenys gali kreiptis dėl įmonės sudarytų sandorių nuginčijimo. Be to, ne

¹ 2000-07-18 Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas Nr. VIII-1864. Civilinis kodeksas (įsigaliojo 2001-07-20, su vėlesniais pakeitimais ir papildymais) (VŽ, 2000, Nr. 74-2262).

² MIKELĖNAS, V. *Sutarčių teisė*. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija. Vilnius: Justitia, 1999, p. 419.

³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2000 m. spalio 2 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Init“ v. UAB „Parabolė“, Nr. 3K-3-905/2000.

⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. rugpjūčio 30 d. nutartis civilinėje byloje R.S. v. L.L.K., Nr. 3K-3-443/2013.

⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Beltateksas“ v. UAB „Sarteksas“ ir kt., Nr. 3K-3-534/2007.

visi teisiniai pagrindai įtvirtinti LR CK yra skirti juridinio asmens sudaryto sandorio nuginkčijimui. Tiek LR CK įtvirtinti teisiniai pagrindai, tiek ir teismų praktika riboja įmonės sudarytų sandorių nuginkčijimą, pavyzdžiui, asmuo norėdamas nugincyti įmonės teismumui prieštaraujantį sandorį turės būtinai įrodyti kitos sandorio šalies nesąžiningumą, o kreditoriui pasinaudojant specialiu teisių gynimo būdu – *actio Pauliana* institutu - kaip vieną iš būtinų taikymo sąlygų turės įrodyti skolininko neprivalėjimą sudaryti ginčijimo sandorio. Pagrindinis dėmesys rašant darbą skiriamas teismų praktikai, kuri atskleidžia kaip reikėtų praktikoje taikyti LR CK įtvirtintus teisinius pagrindus siekiant nugincyti įmonės sudarytus sandorius ir su kokiomis praktinės problemomis susiduria suinteresuoti asmenys pareiškę ieškinį dėl įmonės sandorio pripažinimo negaliojančiu. Suinteresuotam asmeniui neužtenka pareikšti reikalavimą teismui dėl įmonės sudaryto sandorio nuginkčijimo, taip pat reikia ir įrodyti teisių pažeidimą bei tam tikras įstatyme, ar teismų praktikoje nustatytas aplinkybes.

Tikslas – išanalizuoti dabartinio teisinio reglamentavimo privataus juridinio asmens sudarytų sandorių nuginkčijimo teisinius aspektus, nustatyti išskylančias praktines problemas, su kuriomis susiduria suinteresuoti asmenys, norintys nugincyti privataus juridinio asmens sudarytą sandorį.

Uždaviniai:

1. atskleisti nuginkčijamų sandorių sampratą bei instituto paskirtį;
2. išspręsti sandorio negaliojimo teisinių pasekmių santykį;
3. identifikuoti, kokiais LR CK įtvirtintais teisiniais pagrindais suinteresuoti asmenys gali nugincyti įmonės sudarytus sandorius;
4. iširti, kokios praktinės problemos vyrauja Lietuvos teismų praktikoje norint nugincyti įmonės sudarytus sandorius LR CK įtvirtintais pagrindais;
5. atskleisti privačių juridinių asmenų sudarytų sandorių ginčijimo ypatumus nemokumo atveju.

Objektas – privataus juridinio asmens sudarytų dvišalių ir daugiašalių sandorių nuginkčijimo teisiniai pagrindai įtvirtinti LR CK, jų teisinis reglamentavimas bei įgyvendinimas praktikoje.

Tyrimo metodai. Magistro darbe naudojami loginis, apibendrinimo bei sisteminės-analizės tyrimo, lingvistinės analizės bei dokumentų analizės metodai. Sisteminės-analizės metodas pasireiškia monografijų, mokslinių straipsnių, vadovėlių analizei pasirinkta darbo tema, taip pat išskiriant sandorių nuginkčijimo teisinius pagrindus ir kiekvieną iš jų analizuojant atskirai Lietuvos teismų praktikoje. Lingvistinės analizės metodas taikytas aiškinantis teisės normų ir teismų sprendimų formuluotes bei atskiras teisės sąvokas.

Dokumentų analizės metodas pasitelktas analizuoti Lietuvos Respublikos teisės aktus, tarptautinius teisės šaltinius bei Lietuvos teismų priimtas bylas. Loginis ir apibendrinimo metodai pasitelkti apibendrinti analizuotai teorinei ir praktinei darbo medžiagai bei suformuluoti tinkamas išvadas.

Darbo originalumas. Iki šiol pasirinkta nagrinėti tema nėra sulaukusi pakankamai teisės teoretikų dėmesio. Šis darbas originalus tuo, kad įmonės sudarytų sandorių nugynčijimo tematika išsamios analizės Lietuvos mokslinėje literatūroje nėra. Dažniausiai mokslinės literatūros monografijose autoriai aptaria ir tiria bendrai sandorių negaliojimo pagrindus, ypač susijusius su prieštaravimu imperatyvioms įstatymo normoms, gerai moralei ar viešajai tvarkai. Dėl to šiuo darbu bus siekiama ištirti, kokiais LR CK įtvirtintais teisiniais pagrindais suinteresuoti asmenys gali nugynyti įmonės sudarytus sandorius bei su kokiomis praktinėmis problemomis yra susiduriama.

Svarbiausi šaltiniai. Svarbiausi šaltiniai darbe yra Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, jo komentarai bei teismų praktika. Atskirų mokslinės literatūros monografijų autorė negalėtų išskirti, kadangi pagrinde analizuojama bendri sandorių negaliojimo pagrindai, neišskiriant įmonės sudarytų sandorių negaliojimo pagrindų kaip atskiro nagrinėtino objekto. V. Mikelėnas straipsnyje „Sandorio negaliojimo instituto taikymas teismų praktikoje“, A. Dambrauskaitės straipsniai ir monografija „Sandorių negaliojimo teisinės pasekmės“, tai Lietuvos teisės doktrinos atstovais, kurie daugiausiai analizavo sandorio negaliojimo institutą keldami sandorio sampratos, sandorio galiojimo sąlygų bei teisinių pasekmių problematiką.

1. Nuginčijamo sandorio samprata

CK 1.136 str. 2 d., išvardijant civilinių teisių ir pareigų atsiradimo pagrindus, tai pirmiausiai nurodomi sandoriai. Sandoris yra pagrindinis civilinių teisių ir pareigų atsiradimo pagrindas⁶. Remiantis CK 1.63 str. 1 d., sandoriai apibrėžiami kaip sąmoningi, laisva valia atliekami asmenų veiksmai, kuriais siekiama sukurti, pakeisti ar panaikinti civilines teises ir pareigas, t. y. siekiama teisinio rezultato. Sandorius reikia skirti nuo asmens veiksmų, kuriais nesiekama sukurti tam tikrų civilinių teisių ir pareigų. Skirtingai nei sandoriai, šie asmens veiksmai neturi esminio valios elemento ir dėl to negali būti laikomi sandoriais.

Sandoris reikšmingas ne tik teisiniu, bet ir ekonominiu, socialiniu atžvilgiu. Sandoriai, ypač sutartys, sudaro teisinį ekonominės veiklos pagrindą, jie yra teisinės ekonominės sistemos savireguliacijos priemonė. Asmenys sudarydami sandorius gali dalyvauti ekonominėje veikloje, disponuoti savo turtu ar kitomis ekonominėmis vertybėmis, reguliuoti ekonominius procesus, ekonominių vertybių paskirstymą visuomenės nariams, patenkinti savo ekonominius, socialinius poreikius, įgyvendinti savo subjektines teises, nubrėžti savo ir kitų asmenų veiklos ribas, teises ir pareigas ir šitaip reguliuoti jų veiklą⁷.

LR CK įtvirtintas sandorių negaliojimo institutas sandorius skirsto į niekinius (absoliučiai negaliojančius) ir nuginčijamus (santykinais negaliojančius). Skirtingai negu niekinis sandoris, nuginčijamas sandoris nuo pat jo sudarymo sukuria tuos teisinius padarinius, kurių siekė sandorio šalys⁸. Dėl šios priežasties, nuginčijamas sandoris galioja tol, kol nėra įstatymo nustatyta tvarka pripažintas negaliojančiu (LR CK 1.78 str. 2 d.). Užtat sandorio negaliojimo sąvoka siejama ne su pačiu juridiniu faktu – sandoriu, o būtent su jo padariniais⁹. Pažymėtina, kad sandoriai, turintys valios trūkumą, yra ne niekiniai, bet nuginčijami, t. y. jie gali būti pripažinti negaliojančiais tik įstatymų nurodytam asmeniui pareiškus reikalavimą dėl tokio sandorio pripažinimo negaliojančiu ir įrodžius, kad sandoris neatitinka jį sudariusio asmens valios¹⁰.

Teisės doktrina pripažįsta, kad dažnai sandoriu laikoma asmenų valio pareiškimų sudėtis, pavyzdžiui, sutartis. Tokiu atveju sutartis yra sandoris plačiuoju požiūriu, t. y. sandoris kaip kelių valios pareiškimų sudėtis. Sandorį sudarančio asmens laisva valia gali būti išreikšta tiek žodžiu, raštu, veiksniu, tiek ir kitokia valios išreiškimo forma (LR CK

⁶ Šiaulių apylinkės teismas. 2015 m. kovo 26 d. sprendimas civilinėje byloje R.B. v. R.P., Nr. 2-9-772/2015.

⁷ BRAZDEIKIS, A. in *Civilinė teisė. Bendroji dalis*: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2009, p. 320.

⁸ BARANAUSKAS, E. in *Civilinė teisė. Bendroji dalis*: vadovėlis. Vilnius: MRU, 2008, p. 345.

⁹ MIKELĖNAS, V. Sandorių negaliojimo instituto taikymas teismų praktikoje. *Justitia*, 2006, Nr. 4 (62), p. 7.

¹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. balandžio 6 d. nutartis civilinėje byloje T.Ž. v. J.V.V. II, Nr. 3K-3-147/2007.

1.64 str. 1 d.). Be to, įvardintų valios raiškos būdų sąrašas nėra baigtinis¹¹. Sandorį sudaro du komponentai – asmens vidinė valia (subjektyvus) ir valios išorinis pareiškimas (objektyvus). Ilgą laiką teismų praktikoje buvo laikoma, kad subjektyvios teorijos požiūriu būtina sandorio galiojimo prielaida yra asmens suvokimas, jog jo veiksmai sukels tam tikrus teisinius padarinius (vadinamoji valios teorija). Tačiau vėliau, siekiant apsaugoti civilinės apyvartos stabilumą, prioritetas pradėtas teikti išorinei valios išraiškai (vadinamoji objektyvioji teorija). Kiekvienu atveju, neneigiant asmens vidinės valios reikšmės, kartu yra pabrėžiama būtinybė užtikrinti kontrahento pagrįstą pasitikėjimą asmens veiksmyje reikšme¹². Doktrinoje yra teigiančių autorių, jog nugunčijamų sandorių ydingumo paprastai negalima nustatyti pagal objektyvią sandorio išraišką. Teigiama, kad sandoris gali būti ydingas, nes jo šalies sandoriu išreikšta valia neatitinka tikrosios valios arba jo pripažinimas negaliojančiu būtų nepateisinamas iš teisingumo pozicijų¹³.

Sandorio negaliojimas jokių būdu nereiškia, kad nebuvo valios pareiškimo kaip juridinio fakto. Kaip teigia V. Mikelėnas, šis faktas buvo, ir teisė jo nebegali paneigti, tačiau teisė gali paneigti šio juridinio fakto padarinius. Paneigdamą teisinius padarinius, kurie esant normaliai situacijai būtų sandorio pagrindu atsiradę, todėl teisė tuo pačiu negaliojančiam sandoriui suteikia visiškai kitą teisinę reikšmę, nei ketino suteikti sandorio šalys¹⁴.

1.1. Nugunčijamų sandorių instituto paskirtis

Sandoriai yra vienas pagrindinių civilinių teisių ir pareigų atsiradimo būdas. Tam, kad sandorių pagrindu atsirastų civilinės teisės ir pareigos, būtina tam tikra sąlygų visuma: sandorio šalies tikrosios valios išraiška ar juridinių asmenų teisnumas ir kt., nuo kurių buvimo priklauso sandorio galiojimas. Šių sąlygų visuma užtikrina, jog sandoris sudarytas tinkamai, nepažeidžiant įstatymo reikalavimų ir jo pagrindu galėtų atsirasti siekiamas teisinis rezultatas. Tačiau ne visada asmenys įgyvendindami savo teises ir atlikdami pareigas laikosi įstatymų bei teisingumo ar protingumo principų, nors LR CK 1.5 str. 1 d. nurodyta, jog civilinių teisinių santykių subjektai, įgyvendindami savo teises bei atlikdami pareigas, privalo veikti pagal teisingumo, protingumo ir sąžiningumo reikalavimus. Dėl tos priežasties LR CK įtvirtintas civilinių teisių gynybos būdas - sandorių negaliojimo

---

¹¹ VILEITA, A. in *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001, p. 160.

¹² Šiaulių apylinkės teismas. 2015 m. kovo 26 d. sprendimas civilinėje byloje R.B. v. R.P., Nr. 2-9-772/2015.

¹³ BARANAUSKAS, E. in *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: MRU, 2008, p. 345.

¹⁴ MIKELĖNAS, V. Sandorių negaliojimo instituto taikymas teismų praktikoje. *Justitia*, 2006, Nr. 4 (62), p. 7.

institutas, kurio paskirtis, kaip nurodoma teismų praktikoje, yra siekti, kad būtų užtikrintas civilinių santykių teisėtumas¹⁵.

Nuginčijimas sandoris pažeidžia ne viešuosius interesus, imperatyvias teisės normas, o teises, kuriomis disponuoja atitinkami asmenys¹⁶, todėl nuginčijamas sandoris pripažįstamas negaliojančiu tik teismo sprendimu (LR CK 1.78 str. 2 d.). Teismas gali pradėti spręsti šalių ginčą dėl aplinkybių, suponuojančių sandorio negaliojimą, kai yra šalies reikalavimas pripažinti tokį sandorį negaliojančiu pareikštas ieškinio ar priešieškinio forma¹⁷. Tai lemia, jog teismas savo iniciatyva negali sandorio pripažinti negaliojančiu, skirtingai negu niekinio sandorio atveju. O kadangi nuginčijami sandoriai pažeidžia ne viešuosius interesus, o sandorių šalių teises, šių sandorių galiojimas išimtinai priklauso nuo jų valios¹⁸. Manytina, kad įstatymų leidėjo siekis kuo labiau užtikrinti civilinių teisinių santykių stabilumą lėmė poreikį įtvirtinti nuginčijimų sandorių patvirtinimo galimybę. Kita vertus, įstatymų leidėjas, nustatydamas sandorių negaliojimo pagrindus, taip pat siekia užtikrinti sandorių ir jų pagrindu susiklosčiusių civilinių teisinių santykių stabilumą, apginti civilinių teisinių santykių subjektų teises, įgytas sandorių pagrindu. Taigi, sandorių negaliojimo institutas turi ir kitą paskirtį – užtikrinti civilinių teisinių santykių stabilumą, įgytų teisių ilgaamžiškumą ir jų gerbimą¹⁹. Dėl to sandorio pripažinimas negaliojančiu be pakankamo pagrindo šiam stabilumo tikslui prieštarautų²⁰. Kaip galime matyti, sandorių negaliojimo institutas turi dvejopą paskirtį, tačiau, pasak A. Dambrauskaitės, galime išskirti pagrindinę šio instituto paskirtį – užtikrinti teisėtumą²¹.

Teisės doktrinoje nurodoma, kad sandorių pripažinimas negaliojančiais gali būti vertinama kaip sankcija, kuri būtų nustatyta už sandorių sudarymą reglamentuojančių teisės normų pažeidimą, už sandorio šalies valios ar formos ydingumą, tačiau ši sankcija taikoma jau po sandorio sudarymo²². Manytina, kad tokia pozicija teisės doktrinoje buvo išreikšta dėl to, kad sandorį pripažinus negaliojančiu jis gali tapti nuostolių atlyginimo pagrindu.

---

¹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2006 m. rugsėjo 13 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Turneka“ v. J. Č., Nr. 3K-3-472/2006.

¹⁶ VILEITA, A. in *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001, p. 177-178.

¹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. balandžio 6 d. nutartis civilinėje byloje T.Ž. v. J.V.V. II, Nr. 3K-3-147/2007.

¹⁸ VILEITA, A. in *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001, p. 178.

¹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „SNORAS Development“ v. M.M., Nr. 3K-3-546-915/2015.

²⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. balandžio 8 d. nutartis civilinėje byloje R.G. v. UAB „Finansų rizikos valdymas“, Nr. 3K-3-192-695/2015.

²¹ DAMBRAUSKAITĖ, A. Sandorių negaliojimo teisinės pasekmės: monografija. Vilnius: Justitia, 2009, p. 40.

²² *Ibid*, p. 41.

Pavyzdžiui, LR CK 1.91 str. 3 d. įtvirtinta nesąžiningos šalies pareiga atlyginti nukentėjusios šalies patirtus nuostolius, kai sandoris pripažintas negaliojančiu dėl apgaulės.

Analizuojant nuginčijimų sandorių paskirtį, V. Mikelėnas pabrėžia, kad įstatymų leidėjo siekis, priimant LR CK, buvo užtikrinti civilinės apyvartos saugumą ir civilinių santykių stabilumą, apriboti sandorių pripažinimo negaliojančiais galimybę²³. Manytina, kad toks įstatymo leidėjo siekis buvo susijęs su kylančiais sunkumais sandorį pripažinus negaliojančiu, o tokią poziciją patvirtina ir A. Dambrauskaitė nurodydama, kad „*restitucija civiliniuose teisiniuose santykiuose sukelia tikrą sumaištį*“²⁴. Sandorį pripažinus negaliojančiu taikoma restitucija, kurios pagrindinis tikslas yra grąžinti sandorio šalis į buvusią iki sandorio sudarymo padėtį. O dėl to kartais kyla sunkumų, ypač, kai šalys sandorį pradėję vykdyti ar jau įvykdžiusios arba viena iš sandorio šalių įgytą turtą jau yra perdavusi tretiesiems asmenims. Siekiant užtikrinti civilinių santykių stabilumą, Lietuvos teisės sistemoje sandorio pripažinimas negaliojančiu, kaip civilinių teisių gynimo būdas, gali būti taikomas tik tada, kai privataus ar viešojo intereso negalima apginti kitais civilinių teisių gynimo būdais²⁵. Tokią poziciją lėmė tai, jog vis dažniau buvo išsakoma nuomonė, jog šiuolaikinė teisė sandorio negaliojimo institutą naudoja per dažnai siekiant apginti savo pažeistas teises, todėl kaip neišvengiama blogybė turėtų būti naudojama kuo rečiau²⁶. Puikiai A. Dambrauskaitė savo monografijoje pažymėjo, kad „*išimtinį sandorių negaliojimo instituto taikymo pobūdį turėtų stengtis užtikrinti tiek įstatymų leidėjas, tiek teismas, tiek pačios sandorio šalys, protingai naudodamosi įstatymų jiems suteikiamomis priemonėmis pažeistoms teisėms ginti*“²⁷. Iš tiesų, tokiai pozicijai pritarina, kadangi esant sandorio šalims galimybe pasinaudoti kitais civilinių teisių gynimo būdais, kurie adekvačiai užtikrintų pažeistų teisių gynimą, kaip ir sandorio negaliojimo instituto taikymas, bei nesukeltų civilinės apyvartos nestabilumo, sandorio šalys nepiktnaudžiautų sandorio negaliojimo institutu ir jis ilgainiui taptų išimtinis pažeistų teisių gynimo būdu.

Taigi, nuginčijamų sandorių institutas įtvirtintas LR CK turi dvejopą paskirtį: užtikrinti civilinių teisinių santykių teisėtumą bei stabilumą, įgytų teisių ilgaamžiškumą ir jų gerbimą. Nuginčijamo sandorio galiojimas išimtinai priklauso nuo asmens valios, kuris turi teisę

---

²³ MIKELĖNAS, V. Sandorių negaliojimo instituto taikymas teismų praktikoje. *Justitia*, 2006, Nr. 4 (62), p. 6.

²⁴ DAMBRAUSKAITĖ, A. *Sandorių negaliojimo teisinės pasekmės*: monografija. Vilnius: Justitia, 2009, p. 43.

²⁵ MIKELĖNAS, V. Sandorių negaliojimo instituto taikymas teismų praktikoje. *Justitia*, 2006, Nr. 4 (62), p. 7.

²⁶ DAMBRAUSKAITĖ, A. in *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*: mokslo studija. Vilnius: MRU, 2013, p. 89.

²⁷ DAMBRAUSKAITĖ, A. *Sandorių negaliojimo teisinės pasekmės*: monografija. Vilnius: Justitia, 2009, p. 47.

pasirinkti: ginčyti ar patvirtinti tokį sandorį. Siekiant išsaugoti civilinės apyvartos stabilumą nuginčijimo sandorio institutas turėtų būti taikomas tik tuomet, kai pažeistų teisių negalima apginti kitais LR CK įtvirtintais civilinių teisių gynimo būdais.

1.2. Nuginčijamo sandorio patvirtinimas

LR CK 1.79 str. reglamentuoja nuginčijamo sandorio patvirtinimą. Kadangi LR CK nekalba apie niekinio sandorio patvirtinimą, tai galima daryti išvadą, kad šalys gali patvirtinti tik nuginčijamą sandorį. Lietuvos teiseje nuginčijamo sandorio patvirtinimas yra ganėtinai naujas institutas, kuris įtvirtintas tik dabar galiojančiame LR CK. LR CK 1.79 str. 1 d. nurodyta, kad šalis, turinti teisę pareikšti reikalavimą pripažinti sandorį negaliojančiu, patvirtinusi sandorį netenka teisės jo ginčyti. Patvirtindama jį dar kartą išreiškia savo valią, t. y. sudaro sandorį²⁸. Pažymėtina, jog įstatymas nenumato nuginčijamo sandorio patvirtinimo formos ir sąlygų.

LR CK 1.79 str. 1 d. nurodyta, jog šalis, turinti teisę sandorį ginčyti, gali jį patvirtinti per kitos sandorio šalies arba įstatymų nustatytą terminą. Įstatymo nuostatoje nurodyta, kad šalis gali patvirtinti, tai nuginčijamo sandorio patvirtinimą galime laikyti vienašaliu sandoriu. Tiek teisės doktrinoje, tiek teismų praktikoje nurodyta, kad sandoriui patvirtinti keliami tokie patys reikalavimai kaip ir sandoriui. Dėl to sandorio patvirtinimas, kaip ir bet kuris sandoris, gali negalioti²⁹. Sandorio patvirtinimas savo prigimtimi taip pat yra sandoris, todėl asmuo, per klaidą ar dėl kitų priežasčių patvirtinęs sandorį nesiekdamas tokių teisinių padarinių, gali ginčyti patvirtinimą bendraisiais sandorių negaliojimo pagrindais³⁰.

Pažymėtina, kad patvirtinimas neturės jokios teisinės galios, jeigu bus gautas panaudojant prievartą, grasinimus, apgaulę ar pasinaudojant nežinojimu. LAT pažymėjęs, jog galima remtis teisėtu patvirtinimu, išreikštu suvokiant visas patvirtinimo aplinkybes³¹. Šalys turi patvirtinti laisva valia, suvokiant visas patvirtinimo aplinkybes³².

LR CK 1.79 str. 2 d. nurodytos teisinės prezumpcijos, kuriomis preziumuojama, kad atitinkamas asmuo, kuris turi teisę reikalauti pripažinti sandorį negaliojančiu, sandorį

²⁸ VILEITA, A. in *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001, p. 179.

²⁹ VILEITA, A. in *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001, p. 179; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2006 m. spalio 31 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Vasmangas“ v. UAB „Valdo leidykla“, Nr. 3K-3-567/2006.

³⁰ PAPIRTIS, L.V.; BARANAUSKAS, E.; KIRŠIENĖ, J. ir kt. *Civilinė teisė. Bendroji dalis*: vadovėlis. Vilnius: MRU Leidybos centras, 2005, p. 35.

³¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2006 m. spalio 31 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Vasmangas“ v. UAB „Valdo leidykla“, Nr. 3K-3-567/2006.

³² VILEITA, A. in *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001, p. 179.

patvirtino. Įstatymo normoje nurodyti veiksmai, kuriais remiantis preziumuojamas sandorio patvirtinimas, iš esmės reiškia sandorio šalies naudojimąsi iš sandorio kylančiomis teisėmis arba iš jo kylančių pareigų vykdymą³³. LR CK nurodo, kad veiksmai, kuriais numanoma, jog šalis sandorį patvirtino, galimi tuo atveju, jeigu šalis jau buvo įgijusi galimybę sandorį patvirtinti arba jį nugincyti. Vienas iš veiksmų, kuriuo remiantis galima teigti, jog šalis sandorį patvirtino, tai sandorį visiškai ar iš dalies įvykdė (LR CK 1.79 str. 2 d. 1 p.). Galima traktuoti, jog įmonė sandorį patvirtino, jeigu per valdymo organus, akcininkus pradėjo vykdyti ar įvykdė sandorį, pavyzdžiui, kitai sandorio šaliai pradėdama daryti mokėjimus ar atlikdama sandoryje nurodytus veiksmus.

LR CK 1.79 str. 2 d. suformuluotas baigtinis teisinių prezumpcijų sąrašas. Nors A. Dambrauskaitė teigia, kad neatmestina ir kitokio pobūdžio veiksmų galimybė³⁴, tačiau analizuojant teisės doktriną ir teismų praktiką neteko aptikti kitokio pobūdžio veiksmų, kurie lemtų sandorio patvirtinimo prezumpciją. Reikia nepamiršti, kad įstatyme įtvirtintą prezumpciją galima nugincyti. Pavyzdžiui, pagal LR CK 1.79 str. 2 d. 1 p. preziumuojama, kad kita sandorio šalis sandorį patvirtino, jeigu visiškai ar iš dalies sandorį įvykdė, kai įgijo galimybę sandorį patvirtinti ar nugincyti. Vienoje LAT nagrinėtų bylų, ieškovas UAB „Vasmangas“, t. y. įmonės vadovas, su atsakovu UAB „Valdo leidykla“ sudarė leidybos teisės perleidimo sutartį, pagal kurią perleido išimtinę laikraščio „Širvinta“ leidybos ir platinimo teisę, tačiau laikraščio „Širvinta“ ir jos priedų leidyba buvo UAB „Vasmangas“ pagrindinė ūkinė-komercinė veikla. Tad UAB „Vasmangas“ vadovas leidybos sutarties pagrindu perdavė pagrindinę šios įmonės veiklą UAB „Valdo leidykla“, tačiau toks sprendimas turėjo būti apsvarstytas ir priimtas UAB „Vasmangas“ visuotiniame akcininkų susirinkime, bet ne įmonės vadovo. Byloje buvo nurodyta, jog UAB „Vasmangas“ įvykdė visas leidybos teisės perleidimo sutarties sąlygas, todėl sutartis buvo patvirtinta ir negali būti nugincyta. Tačiau LAT nurodė, kad *„sandoris sudarytas pažeidžiant UAB „Vasmangas“ teisingumą (t. y. nustatytą jo valdymo organų kompetenciją, taip pat įstatų nuostatas dėl šio juridinio asmens pagrindinės veiklos objekto), o kita sandorio šalis, t. y. UAB „Valdo leidykla“, turėjo ir galėjo tai žinoti, taip pat atsižvelgus į tą aplinkybę, jog ši sandorį įvykdė administracijos vadovas, veikęs šio juridinio asmens vardu jį sudarant, yra ne tik pagrindas pripažinti ginčijamą sandorį negaliojančiu, bet ir pakankamas pagrindas pripažinti, kad tokio sandorio patvirtinimas – neteisėtas, taigi šio sandorio*

³³ BRAZDEIKIS, A. in *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 345.

³⁴ DAMBRAUSKAITĖ, A. *Sandorių negaliojimo teisinės pasekmės: monografija*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 107.

*patvirtinimo prezumpcija paneigta*³⁵. Sandorio patvirtinimo prezumpcijos gali būti paneigtos, jeigu jos yra neteisėtos ir sandorio šalies patvirtintos patiriant grasinimą, prievartą ar nežinant visų aplinkybių (esant apgaulėi ar suklydimui)³⁶, t. y. esant šalies valios trūkumui. Šių teisinių prezumpcijų paneigimo našta tenka šaliai, kuri reikalauja sandorį pripažinti negaliojančiu, ir todėl įrodinėjimas gali būti visomis leistinomis Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso³⁷ (toliau – LR CPK) įtvirtintomis įrodinėjimo priemonėmis. Patvirtinant nuginkijamą sandorį iš esmės siekiama pašalinti kliūtis šalių siekiamam rezultatui atsirasti, todėl logiška, kad toks patvirtinimas turi turėti grįžtamąją galią ir pasekmes sukelti retroaktyviai, t. y. patvirtinus sandorį turima pripažinti, kad pradinis sandoris galioja ir sukelia visas teises pasekmes *ab initio*, t. y. nuo jo sudarymo momento³⁸.

Taigi, šalys norinčios, kad sandoris toliau galiotų, gali atsisakyti teisės jį ginčyti arba ištaisyti pačio sandorio trūkumą, dėl kurio sandoris negali sukelti tų teisinių pasekmių, kurių šalys siekė sudarydamos sandorį. Kadangi nuginkijamo sandorio patvirtinimas yra vienašalis sandoris, tai nuginkijamo sandorio patvirtinimas yra šalies valios išreiškimas. Ir tik tinkamai šaliai išreiškus savo valią patvirtinti sandorį, nuginkijamas sandoris gali būti patvirtintas.

1.3. Nuginkijamų sandorių teisinės pasekmės

Teismui pripažinus sandorį negaliojančiu, šis sandoris netenka teisinės galios ir nebesukelia teisinių padarinių, kurių šalys siekė sudarydamos šį sandorį, t. y. vadovaujamasi principu *quod nullum est nullum producit effectum*³⁹.

Nuginkijamą sandorį pripažinus negaliojančiu, suveikia grįžtamosios galios (retroaktyvumo) principas. Lietuvos teisės sistemoje sandorių negaliojimo srityje termino retroaktyvumas nėra tiesiogiai įtvirtinto, tačiau A. Dambrauskaitė teigia, jog panagrinęjus LR CK normas, galime manyti, kad šį principą išreiškia LR CK 1.95 str. 1 d., bendrąja taisykle nustatanti, kad sandoris pripažintas negaliojančiu laikomas negaliojančiu *ab initio*. Taip pat paminėtina ir LR CK 1.80 str. 2 d., nustatanti restitucijos pareigą sandorių

³⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2006 m. spalio 31 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Vasmangas“ v. UAB „Valdo leidykla“, Nr. 3K-3-567/2006.

³⁶ VILEITA, A. in *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001, p. 180.

³⁷ 2002-02-28 Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas Nr. IX-743. Civilinio proceso kodeksas (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340.

³⁸ DAMBRAUSKAITĖ, A. *Sandorių negaliojimo teisinės pasekmės*: monografija. Vilnius: Justitia, 2009, p. 108.

³⁹ Lot. tai, kas negalioja, negali sukelti jokių teisinių pasekmių.

negaliojimo atveju ir šalių grąžinimą į *status quo ante*⁴⁰. Bei šis principas yra įtvirtintas Tarptautinių komercinių sutarčių principų (toliau – UNIDROIT principai) 3.2.14 str., kuriame nurodyta, kad negaliojimas veikia retroaktyviai (angl. *avoidance takes effect retroactively*)⁴¹. Nevykdytas sandoris tik pripažįstamas negaliojančiu⁴², tačiau gali pasitaikyti situacija, kai pripažįstant sandorį negaliojančiu, šalys sandorį gali būti pradėję vykdyti arba jau yra įvykdę, tad visos pasekmės turi išnykti dėl retroaktyvumo principo. Atkreipiamas dėmesys į tai, kad teismui pripažinus sandorį negaliojančiu, jis laikomas negaliojančiu *ab initio* (LR CK 1.95 str. 1 d.). Dėl šios priežasties teismui kyla pareiga išspręsti sandorio pripažinto negaliojančiu teisinių pasekmių klausimą.

Teismui sprendžiant teisinių pasekmių klausimą, reikia nepamiršti negaliojančio sandorio instituto paskirties, t. y. apsaugoti nukentėjusiąją sandorio šalį grąžinant ją į buvusią padėtį, apginti trečiųjų asmenų interesus bei atstatyti civilinės apyvartos stabilumą ir teisėtumą. Todėl galima išskirti tokias LR CK įtvirtintas nuginčijamų sandorių teises pasekmes kaip restitucija bei nuostolių atlyginimas.

a) Restitucija, kaip sandorio pripažinimo negaliojančiu, pasekmė

Šiuolaikinėse teisinėse sistemose restitucijos terminas dažniausiai vartojamas siekiant apibūdinti negaliojančio sandorio šalių (arba vienos iš jų) grąžinimą į buvusią iki sandorio sudarymo padėtį⁴³. Restitucija remiasi idėja, pagal kurią turi būti atkurama vykdant neteisėtą sandorį sugriauta šalių turtinės padėties pusiausvyra⁴⁴. Teisės doktrinoje nurodyta, kad restitucija yra civilinių teisių gynbos būdas, kai šaliai grąžinama tai, ką ji perdavusi kitai šaliai, o iš nepagrįstai įsigijusios šalies išieškoma tai, ką ši nepaprastai gavusi⁴⁵. Kasacinio teismo praktikoje išaiškinta, kad restitucija yra prievolinis teisinis pažeistų teisių gynimo būdas. Ir jos taikymo esmė pripažįstant sandorius negaliojančiais yra ta, kad šalys gavusios turtą vykdydamos nuginčytą sandorį, privalo jį grąžinti viena kitai, taip atkuriant *status quo ante*⁴⁶. Galima teigti, kad restitucija traktuojama kaip šalių

⁴⁰ DAMBRAUSKAITĖ, A. *Sandorių negaliojimo teisinės pasekmės*: monografija. Vilnius: Justitia, 2009, p. 123.

⁴¹ UNIDROIT International Institute for the Unification of Private Law. *UNIDROIT PRINCIPLES OF INTERNATIONAL COMMERCIAL CONTRACTS* 2016 [interaktyvus]. [žiūrėta: 2020-01-25]. Prieiga per internetą: <<https://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2016/principles2016-e.pdf>>.

⁴² VILEITA, A. in *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001, p. 183.

⁴³ DAMBRAUSKAITĖ, A. Restitucijos taikymo sandorių pripažinimo negaliojančiais bylose problemos. *Jurisprudencija*, 2003, Nr. 37 (29), p. 80.

⁴⁴ DAMBRAUSKAITĖ, A. *Sandorių negaliojimo teisinės pasekmės*: monografija. Vilnius: Justitia, 2009, p. 127.

⁴⁵ MIKELĖNAS, V. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. Vilnius: Justitia, 2003, p. 185.

⁴⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2011 m. kovo 25 d. nutartis civilinėje byloje J.S. v. M.A., Nr. 3K-3-126/2011*.

grąžinimas į *status quo* ir nukreipiama į LR CK 1.1138 str. 2 p., nustatanti, kad vienas iš būdų, kuriais įstatymų nustatyta tvarka teismas gina civilinės teisės, yra buvusios iki teisės pažeidimo padėties atkūrimas⁴⁷. Analizuojant iki sandorio sudarymo buvusios padėties atkūrimą, restitucija iškyla kaip tiesioginė sandorių pripažinimo negaliojančiais grįžtamosios galios (retroaktyvumo) principo taikymo pasekmė⁴⁸. Teismo pripažintas sandoris negaliojančiu laikomas nuo jo sudarymo momento (LR CK 1.95 str. 1 d.), tačiau nesant teismo sprendimo dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu ir restitucijos taikymo, nė viena iš sandorių šalių neturi pareigos vykdyti restituciją ir grąžinti viena kitai, ką yra gavusi pagal nuginkijamą sandorį. Taigi pripažinus sandorį negaliojančiu ir taikant restituciją nėra pripažįstama jau praityje egzistavusi prievolė, bet sukuriama nauja restitucijos prievolė, kurios atsiradimo momentas – teismo sprendimo, kuriuo taikoma restitucija, įsiteisėjimas⁴⁹. Tokiai pozicijai pritartina, kadangi tai išplaukia iš pačios nuginkijamo sandorio sampratos. Būtent nuginkijamas sandoris sukelia tik tas teises pasekmes, kurios įtvirtintos įstatyme, bet ne tas, kurių siekė tokį sandorį sudarydamos šalys. Šią poziciją palaiko ir V. Mikelėnas⁵⁰.

Restitucijai, kaip sandorio pripažinimo negaliojančiu teisinei pasekmei, yra būdingas vienas specifinis bruožas išskiriantis ją iš kitų civilinių teisių gynimo būdų, kaip yra išaiškinta kasacinio teismo praktikoje, teismas, pripažindamas sandorį negaliojančiu, privalo *ex officio* (pagal pareigas, savo iniciatyva) išspręsti restitucijos klausimą⁵¹. Todėl net ir nesant šalies reikalavimo taikyti restituciją, teismas savo iniciatyva turi spręsti dėl restitucijos taikymo klausimą ir parinkti restitucijos būdą. Restitucijos, kaip sandorio pripažinimo negaliojančiu teisinės pasekmės, taikymui nėra būdingas absoliutumas – LR CK 6.145 str. 2 d. nurodo, jog teismas išimtiniais atvejais gali pakeisti restitucijos būdą arba apskritai jos netaikyti, jeigu dėl jos taikymo vienos iš šalių padėtis nepagrįstai ir nesąžiningai pablogėtų, o kitos atitinkamai gerėtų. Šios nuostatos patvirtina, kad restitucijos taikymo sąlygiškumas gali pasireikšti tais atvejais, jeigu jos taikymas suponuotų sandorio šalių teisių ir teisėtų interesų pusiausvyros išbalansavimą. Vis dėlto, ką nurodo ir pats įstatymų leidėjas, restitucijos netaikymas yra galimas tik išimtiniais atvejais,

---

⁴⁷ DAMBRAUSKAITĖ, A. *Sandorių negaliojimo teisinės pasekmės*: monografija. Vilnius: Justitia, 2009, p. 128.

⁴⁸ *Ibid*, p. 129.

⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. gruodžio 17 d. nutartis civilinėje byloje *Klaipėdos apygardos vyriausiasis prokuroras v. Klaipėdos apskrities viršininko administracija ir kt.*, Nr. Nr. 3K-3-668-915/2015.

⁵⁰ MIKELĖNAS, V. Sandorių negaliojimo instituto taikymas teismų praktikoje. *Justitia*, 2006, Nr. 4 (62), p. 7.

⁵¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2019 m. gegužės 16 d. nutartis civilinėje byloje *Vilniaus apygardos prokuratūros prokuroras v. Nacionalinė žemės tarnyba prie Žemės ūkio ministerijos ir kt.*, Nr. e3K-3-86-969/2019.

vadinasi, sandorio šalių teisių ir teisėtų interesų pusiausvyros išbalansavimas LR CK 6.145 str. 2 d. prasme turi būti esminis⁵².

Taikant restituciją ir teismui sprendžiant klausimą dėl jos šalių tarpusavio interesų pusiausvyros, kasacinis teismas yra pažymėjęs, kad teisiškai reikšmingas sąžiningumo principas, bet ne asmens sąžiningumas⁵³. Pagal LR CK 6.145 str. 2 d. sąžiningumas yra vienas aspektų, kuriuo remdamasis teismas svarsto, ar vykdyti restituciją ir ar vykdant ją natūra, turi būti vertinama ne tai, ar sandorį sudaręs asmuo buvo sąžiningas, tačiau ar restitucijos taikymas nesukels padarinių, kurie nesąžiningai iškreips sandorio šalių teisių ir pareigų pusiausvyrą, nepagrįstai pablogins vienos iš šalių padėtį⁵⁴. Nors LR CK 6.153 str. reglamentuoja restitucijos įtaką sąžiningiems tretiesiems asmenims, todėl pagrįstai kyla klausimas, kodėl svarbus ne asmens sąžiningumas, bet apskritai sąžiningumo principas. Juk LR CK 6.153 str. 1 d. nurodyta, jog sąžiningi tretieji asmenys, kai sudarė atlygintinį sandorį, gali panaudoti šį sandorį prieš asmenį, kuris reikalauja restitucijos, t. y. ši teisės norma atspindi viso LR CK nuostatą ginti sąžiningus asmenis⁵⁵. Trečiojo asmens sąžiningumas turi įtakos restitucijos taikymui natūra, tačiau sandorį pripažinus negaliojančiu ir teismui taikant restituciją yra sukuriama nauja prievolė tarp sandorio šalių. Dėl tos priežasties, teismui siekiant restituciją taikyti natūra pirmiausiai svarbu išsiaiškinti, ar restitucijos taikymas natūra neapsunkintų sandorio šalių ir nepablogintų jų padėties, o gal taikymas natūra apskritai neįmanomas, nes kita sandorio šalis perleido turtą tretiesiems asmenims. Kai teismas nustato, kad sandorio šalis yra perleidus turtą tretiesiems asmenims, tik tuomet teismas analizuoja asmenų sąžiningumą ir sandorio pobūdį, kadangi neatlygintinai įgijus restitucijos objektą visais atvejais jį galima išreikalauti neatsižvelgiant į trečiųjų asmenų sąžiningumą (LR CK 6.153 str. 2 d.), o tai lemia teismo galimybę taikyti restituciją natūra. Taigi, trečiojo asmens sąžiningumas nelemia to fakto, kad restitucija natūra negalėtų būti vykdoma⁵⁶.

LR CK 6.147 str. reglamentuoja restitucijos būdus. Šioje teisės normoje nurodyta, kad restitucija atliekama natūra, tačiau jeigu tai neįmanoma ar sukeltų didelių nepatogumų šalims, tuomet restitucija atliekama sumokant ekvivalentą pinigais. Tokia taisyklė įtvirtinta

---

⁵² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2019 m. gegužės 16 d. nutartis civilinėje byloje *Vilniaus apygardos prokuratūros prokuroras v. Nacionalinė žemės tarnyba prie Žemės ūkio ministerijos ir kt.*, Nr. e3K-3-86-969/2019.

⁵³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. birželio nutartis civilinėje byloje *UAB „Adolfas ir Ko“ v. BUAB „Raidaja“*, Nr. 3K-3-356/2014.

⁵⁴ Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. kovo 19 d. nutartis civilinėje byloje *D.V. v. V.R.*, Nr. 2A-40-613/2018.

⁵⁵ MIKELĖNAS, V. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. Vilnius: Justitia, 2003, p. 190.

⁵⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. birželio nutartis civilinėje byloje *UAB „Adolfas ir Ko“ v. BUAB „Raidaja“*, Nr. 3K-3-356/2014.

UNIDROIT principų 3.2.15 str. 2 d., kuriame nurodoma, jeigu restitucija natūra netinkama ar negalima, turi būti sumokėta pagrįsta kompensacija⁵⁷. Kurį iš restitucijos būdų pasirinkti taikymui priklauso nuo byloje nustatytų faktinių aplinkybių, tačiau bet kokių atveju sprendimas dėl restitucijos taikymo turi neprieštarauti konstitucinėms nuosavybės neliečiamumo ir nuosavybės teisių gynimo nuostatomis bei įstatymams⁵⁸. Tiek LR CK 6.147 str. nuostatos, tiek kitų straipsnių nuostatos nepateikia detalaus paaiškinimo, ką reiškia restitucijos atlikimas natūra. Tačiau šio pagrindinio restitucijos būdo esmė atsiskleidžia per pačios restitucijos, kaip civilinių teisių gynimo būdo, paskirtį – atkurti buvusią iki teisės pažeidimo padėtį, vadinasi, sureguliuoti situaciją taip, lyg sandoris apskritai nebūtų buvęs sudarytas ir atitinkamai sandorio šalys nebūtų atlikusios veiksmų, sudarančių sandorio dalyką. Kasacinis teismas išaiškino, kad „*restitucijos taikymas natūra bendriausia prasme reiškia sandorių šalių įpareigojimą atlikti priešpriešinius veiksmus tiems veiksams, susijusiems su sandorio objektu, kurie buvo atlikti vykdant (vėliau negaliojančiu pripažintą) sandorį*“⁵⁹.

Restitucijos taikymas natūra geriausiai atskleidžia šio instituto esmę ir užtikrina jo paskirtį, todėl būtent šio būdo pasirinkimas ir sudaro pagrindines restitucijos taikymo taisyklės dalyką⁶⁰. LR CK 6.146 str. nuostatos nurodo, kad taisyklė dėl restitucijos taikymo natūra nėra absoliuti, o šios taisyklės sąlygiškumas sietinas su dviem aspektais: neįmanomumu taikyti restituciją natūra (šiuo aspektu turima omenyje tie atvejai, kai restitucijos pagal pripažintą negaliojančiu sandorį taikymo momentu yra sunaikintas ar dėl kitų priežasčių nėra objektyvios galimybės taikyti restituciją natūra) bei didelių nepatogumų šalims sukėlimu⁶¹. LAT nurodė, kad tai susisiję su tuo, „*kai restitucijos taikymas natūra nepagrįstai apsunkintų abiejų sandorių šalių teisinę padėtį ir kartu būtų neproporcinga civilinių teisių gynimo priemone*“⁶².

b) Nuostolių atlyginimas

---

⁵⁷ UNIDROIT International Institute for the Unification of Private Law. *UNIDROIT PRINCIPLES OF INTERNATIONAL COMMERCIAL CONTRACTS* 2016 [interaktyvus]. [žiūrėta: 2020-01-31]. Prieiga per internetą: <<https://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2016/principles2016-e.pdf>> .

⁵⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. balandžio 23 d. nutartis civilinėje byloje A.G. ir Vilmanto G. v. R.S. ir kt., Nr. 3K-7-90/2009.

⁵⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2019 m. gegužės 16 d. nutartis civilinėje byloje Vilniaus apygardos prokuratūros prokuroras v. Nacionalinė žemės tarnyba prie Žemės ūkio ministerijos ir kt., Nr. e3K-3-86-969/2019.

⁶⁰ *Ibid.*

⁶¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2019 m. gegužės 16 d. nutartis civilinėje byloje Vilniaus apygardos prokuratūros prokuroras v. Nacionalinė žemės tarnyba prie Žemės ūkio ministerijos ir kt., Nr. e3K-3-86-969/2019.

⁶² *Ibid.*

Civilinės teisės doktrinoje, kaip nurodo A. Dambrauskaitė, nuostolių atlyginimas yra speciali pripažintų negaliojančiais sandorių teisinė pasekmė⁶³. Nuostolių atlyginimas priskiriamas civilinės atsakomybės institutui. Civilinė atsakomybė gali būti taikoma net pritaikius restituciją, jeigu jos pagalba nepavyko visiškai grąžinti asmens į ankstesniąją padėtį⁶⁴. Skirtingai nei restitucija, teismas nuostolių atlyginimo klausimo nesprenžia *ex officio*. Nukentėjusioji šalis turi pareikšti reikalavimą dėl civilinės atsakomybės taikymo ir prisiteisti patirtą žalą. Reikia pažymėti, jog nuostolių atlyginimas, pripažinus sandorį negaliojančiu, yra ribotas, nes šalims neleidžiama reikalauti negautų pajamų⁶⁵. Tą patvirtina ir teismų praktika konstatuodama, kad nukentėjusios šalies negautos pajamos neatlyginamos, nes jų atlyginimo prievolės nenustatyta įstatyme⁶⁶. Nors LR CK 6.251 str. įtvirtintas visiško nuostolių atlyginimo principas, pagal kurį nuostoliai turi būti tiksliai įvertinti, jog nukentėjusiajam būtų atlyginta tiek, kiek jis iš tikrųjų prarado dėl kito asmens neteisėtų veiksmų⁶⁷. Be to, visiškas nuostolių atlyginimo principas taikomas ne tik deliktinės atsakomybės atveju, bet ir sutartinės atsakomybės atveju. Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad LR CK 6.251 str. 1 d. numato ir šio principo išimtį – ribotos atsakomybės galimybę⁶⁸, t. y. gali būti apribota sutartimi arba įstatymu. Galima teigti, jog įstatymų leidėjas apribojo visiško nuostolių atlyginimo principo taikymą nenustatydamas galimybės šalims reikalauti negautų pajamų atlyginimo, kad tai neprieštarautų sandorio negaliojimo instituto esmei. Juk negautos pajamos yra pajamos, kurias asmuo būtų gavęs, jeigu nebūtų buvę neteisėtų veiksmų (LR CK 6.249 str. 1 d.). Teismas pripažindamas sandorį negaliojančiu vadovaujasi principu *quod nullum est nullum producit effectum*⁶⁹ ir šalys grąžinamos į *status quo* padėtį. Sandoris pripažintas negaliojančiu negali sukelti tų pasekmių, kurių šalys siekė sudarydamos sandorį, bet sukelia sandorio negaliojimo teisinius padarinius. Tad, jeigu įstatymų leidėjas būtų įtvirtinęs sandorio šalies teisę reikalauti negautų pajamų atlyginimo, tai sandoris pripažintas negaliojančiu iš esmės galėtų būti vis dar vykdomas. Manytina, kad tai pažeistų vieną esminių teisės principų – iš ne teisės negali atsirasti teisė (lot. *ex injuria jus non oritur*), kadangi sandoris negali būti vykdomas pripažinus jį negaliojančiu, o įtvirtinus reikalavimą atlyginti negautas pajamas,

---

⁶³ DAMBRAUSKAITĖ, A. *Sandorių negaliojimo teisinės pasekmės*: monografija. Vilnius: Justitia, 2009, p. 127.

⁶⁴ MIKELĖNAS, V. *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai*. Vilnius: Justitia, 1995, p. 73.

⁶⁵ BRAZDEIKIS, A. in *Civilinė teisė. Bendroji dalis*: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2009, p. 369.

⁶⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. gruodžio 8 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Tefire“ v. UAB „Lakis“, Nr. 3K-3-555/2009.

⁶⁷ MIKELĖNAS, V. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. Vilnius: Justitia, 2003, p. 346.

⁶⁸ *Ibid.*.

⁶⁹ Lot. tai, kas negalioja, negali sukelti jokių teisinių pasekmių.

sandorio šalis elgtusi neteisėtai. Pažymėtina, kad tiesioginių nuostolių atlyginimas, pavyzdžiui, numatytas LR CK 1.91 str. 2 d., būtent skirtas sandorio šaliai grąžinti patirtas išlaidas pripažinus sandorį negaliojančiu ir šalis sugrąžinant į *status quo*, t. y. pašalinti sandorio įvykdymo teises pasekmes. Nors teismų doktrinoje ir teismų praktikoje šis klausimas neanalizuojamas, o tik nurodoma, kad šalis neturi teisės reikalauti negautų pajamų atlyginimo, atsižvelgiant į tai, kad sandorio šalies reikalavimas atlyginti negautas pajamas prieštarautų sandorio negaliojimo instituto esmei, manytina, kad pagrįstai įstatymų leidėjas apribojo visiško nuostolių atlyginimo principo taikymą sandorio pripažinimo negaliojančiu atveju.

Taip pat UNIDROIT principų 3.2.16 str. įtvirtinta taisyklė, reglamentuojanti nuostolių atlyginimą. Jeigu sandoris pripažintas negaliojančiu arba jis paliktas galioti, tačiau vienai iš šalių buvo padaryta žalos, turi būti atlyginami tik tiesioginiai nuostoliai⁷⁰. Šio UNIDROIT principų straipsnio tikslas yra grąžinti žalos patyrusį asmenį į tokią padėtį, kurioje jis būtų buvęs, jei apskritai nebūtų sudaryta sandorio.

LAT nagrinėjo civilinę bylą, kurioje ieškovė prašė priteisti lėšas ne kaip sandorio nuginkijamojo padarinį – restituciją, o kaip žalos atlyginimą solidariai iš abiejų atsakovų. Teismas pažymėjo, jog „*žalos atlyginimas sandorio nuginkijimo požiūriu yra subsidiarus teisių gynimo būdas, kuris galėtų būti taikomas tuo atveju, jeigu restitucija būtų neįmanoma arba nepakankama pažeistoms teisėms ginti*“⁷¹. Taip pat atkreiptinas dėmesys į tai, kad civilinės atsakomybės subsidariai taikymas šalia restitucijos įmanomas tik įstatymų nustatytais atvejais⁷².

Pagal civilinės atsakomybės sampratą, civilinė atsakomybė yra turtinė prievolė, kurios viena šalis turi teisę reikalauti atlyginti nuostolius ar sumokėti netesybas, o kita šalis privalo atlyginti padarytus nuostolius ar sumokėti netesybas (LR CK 6.245 str. 1 d.). LAT praktikoje civilinė atsakomybė yra turtinė prievolė ir atlieka kompensacinį vaidmenį⁷³. Civilinė atsakomybė skirstoma į sutartinę civilinę atsakomybę ir deliktinę civilinę atsakomybę, todėl svarbu išsiaiškinti, kuri civilinės atsakomybės rūšis taikoma teismui sandorį pripažinus negaliojančiu. S. Selelionytė-Drukteinienė pateikia, kad „*jei sutartis pripažįstama negaliojančia ab initio, žalos patyrusi sutarties šalis ieškinį dėl nuostolių*

---

⁷⁰ UNIDROIT International Institute for the Unification of Private Law. *UNIDROIT PRINCIPLES OF INTERNATIONAL COMMERCIAL CONTRACTS* 2016 [interaktyvus]. [žiūrėta: 2020-01-25]. Prieiga per internetą: <<https://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2016/principles2016-e.pdf>> .

⁷¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje L.J. v. R.V., J.B., Nr. 3K-3-437-469/2018.

⁷² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. vasario 9 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Torusus“ v. R.K., Nr. e3K-3-30-313/2017.

⁷³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2002 m. balandžio 15 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Vasario koncernas“ v. Teisingumo ministerija, Nr. 3K-3-600/2002.

atlyginimo gali reikšti tik remdamasi deliktine atsakomybe, nes manoma, kad sutartis apskritai nebuvo sudaryta; jei sutartis pripažįstama negaliojančia ateiityje, taikomos sutartinės atsakomybės taisyklės⁷⁴. Manytina, kad tokia nuomonė yra kvestionuotina, kadangi dažniausiai negaliojančio sandorio teisinės pasekmės atsiranda dėl vienos iš sandorių šalies kaltės, dėl ko turėtų būti taikoma deliktinė civilinė atsakomybė. Tokią nuomonę patvirtina ir teisės literatūra, kurioje nurodoma, kad kaltosios šalies pareiga atlyginti patirtus nuostolius sandorio pripažinimo negaliojančiu atveju kylanti iš deliktinės civilinės atsakomybės⁷⁵. Pavyzdžiui, LR CK 1.91 str. 2 d. numato, jeigu sandoris pripažintas negaliojančiu dėl vienos iš šio straipsnio 1 dalyje nurodytų priežasčių, tai kaltoji šalis turi atlyginti nukentėjusiajam visas turėtas išlaidas. Tačiau tik vienoje byloje teismas sprenddamas dėl nuostolių atlyginimo LR CK 1.91 str. 2 d. pagrindu, pažymėjo tam, kad taikyti sutartinę civilinę atsakomybę, turi būti 4 sąlygų visuma: neteisėti veiksmai, žala, priežastinis ryšys ir kaltė⁷⁶. Pažymėtina, kad kaltės nėra būtina įrodyti, kai įstatymo numatytais atsakomybė atsiranda be kaltės. Vienas iš tokių atvejų yra įtvirtinta LR CK 6.256 str. 4 d., kur nurodoma, kad kai sutartinės prievolės neįvykdo ar netinkamai ją įvykdo įmonė, tai ji atsako visais atvejais. Taigi, įmonės civilinė atsakomybė atsiranda be kaltės tuo atveju, kai taikytina sutartinė civilinė atsakomybė. Bet analizuojant nuostolių atlyginimo klausimą teisės doktrinoje sandorių negaliojimo atveju, matome, kad šaliai taikytina deliktinė civilinė atsakomybė įrodant visas būtinas keturias sąlygas ir įmonės atsakomybė be kaltės neatsiranda, nes tokia galimybė nustatyta tik sutartinės civilinės atsakomybės atveju.

Nuostolių atlyginimas gali būti kaip sandorio pripažinimo negaliojančiu pasekmė, tačiau tai yra subsidarius civilinių teisių gynimo būdas ir netaikomas teismo *ex officio*. Šio civilinių teisių gynimo būdo taikymas priklauso nuo to, ar sandorį pripažinus negaliojančiu ir pritaikius kitus civilinių teisių gynimo būdus, pavyzdžiui, restituciją, pakankamai tuo bus užtikrinami sandorio šalies interesai. Jeigu vis dėlto nepakankamai ir šalis nėra pilnai grąžinama į buvusią padėtį prieš sandorio sudarymą, šalis gali pareikšti teismui reikalavimą prašydama priteisti patirtus nuostolius.

Taigi, restitucija yra viena iš pagrindinių sandorių pripažintų negaliojančiais teisinių pasekmių. Tačiau šios egzistuojančios teisinės pasekmės neužtenka užtikrinti sandorio šalių grąžinimo į buvusią iki sandorio sudarymo padėtį, todėl šalis gali papildomai

---

⁷⁴ SELELIONYĖ-DRUKTEITIENĖ, S. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencija. *Justitia*, 2008, Nr. 1 (67), p. 3.

⁷⁵ BARANAUSKAS, E. in *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: MRU, 2008, p. 372.

⁷⁶ Kauno apygardos teismas. 2018 m. kovo 20 d. sprendimas civilinėje byloje BUAB „Multisauga“ v. II „Gevaina“, Nr. e2-749-264/2018.

reikalauti nuostolių atlyginimo. Be to, šalis išreiškdamą valią, kad nugincijamas sandoris galiotų ir sukeltų tas teises pasekmes, kurių šalys siekė sudarydamos sandorį, gali nugincijamą sandorį patvirtinti.

2. Įmonės sudarytų sandorių nuginkėjimo teisiniai pagrindai, įtvirtinti LR CK

Įmonė dalyvaudama civilinėje apyvartoje siekdama racionaliai naudoti savo išteklius, didinti pelną, užtikrinti vykdomos veiklos tęstinumą bei įgyvendindama ūkinės veiklos laisvės principą nuolat sudaro sandorius. Deja, ne visada sudaromi sandoriai atitinka šalių valią bei turi valios ydingumą, dėl to tokie sandoriai gali būti nuginkėti LR CK įtvirtintais teisiniais pagrindais.

Nors LR CK įtvirtinti teisiniai pagrindai užtikrina suinteresuotų asmenų galimybę ginčyti įmonės sudarytus sandorius, tačiau pasak S. Drazdausko, sandorio negaliojimo institutas yra evoliucionavęs⁷⁷, todėl šiuo metu yra siauras ir ribojantis reglamentavimas skirtas civilinės teisės subjektams nuginkėti įmonės sudarytus sandorius. Juk asmuo gali kreiptis dėl sandorio nuginkėjimo, kai šis jam tapo nenaudingas ir (ar) neatitinka lūkesčių, kuriuos turėjo sudarydamas sandorį. Sandoris, kurį pripažinti negaliojančiu būtinas teismo sprendimas, yra nuginkėjamas sandoris (LR CK 1.78 str. 2 d.). Iš šios normos formuluotės galime matyti, jog teismas tik esant asmens reikalavimui gali pripažinti sandorį negaliojančiu. LR CK 1.78 str. 4 d. nurodyta, kad ieškinį dėl nuginkėjamo sandorio pripažinimo negaliojančiu gali pareikšti tik įstatymų nurodyti asmenys. Šia teisės norma užtikrinama, kad reikalavimą dėl nuginkėjamo sandorio pripažinimo negaliojančiu galėtų reikšti ne visi asmenys, bet tik tie, kurių teises pažeidžia sudarytas sandoris, t. y. suinteresuoti asmenys. Galime teigti, kad įstatymų leidėjo tikslas, apribojant galimybę bet kuriam asmeniui ginčyti sudarytus sandorius, buvo išsaugoti civilinės apyvartos stabilumą ir teisinių santykių pastovumą. Taip pat, kad nuginkėjamų sandorių institutu nebūtų piktnaudžiaujama ir nebūtų paneigti šio instituto tikslai.

2.1. Įmonės sandorių nuginkėjimas LR CK 1.82 str. pagrindu

Juridinio asmens teisnumui prieštaraujančio sandorio negaliojimas įtvirtintas LR CK 1.82 str. Šio straipsnio 1 dalyje nurodyta, jog sandoriai, sudaryti privataus juridinio asmens valdymo organų, pažeidžiant privataus juridinio asmens steigimo dokumentuose nustatytą jų kompetenciją ar prieštaraujantys juridinio asmens tikslams, gali būti pripažinti negaliojančiais tik tais atvejais, kai kita sandorio šalis veikė nesąžiningai, t. y. žinojo ar turėjo žinoti, kad tas sandoris prieštarauja privataus juridinio asmens veiklos tikslams. Juridinio asmens steigimo dokumentų paskelbimo faktas tokiais atvejais nėra pakankamas kitos šalies nesąžiningumo įrodymas, todėl juridinis asmuo turi įrodyti, kad kita sandorio šalis tikrai veikė nesąžiningai. Ši LR CK norma nurodo du savarankiškus alternatyvius

---

⁷⁷ DRAZDAUSKAS, S. *Favor contractus* principas Lietuvos sutarčių teisėje. *Teisė*, 2007, Nr. 64, p. 29.

negaliojimo pagrindus: 1) sandoris sudarytas privataus juridinio asmens valdymo organų, pažeidžiant privataus juridinio asmens steigimo dokumentuose nustatytą jų kompetenciją; 2) sandoris prieštarauja juridinio asmens tikslams. Savo ruožtu pastebėtina, kad šiuos du savarankiškus pagrindus sieja vienas aspektas – kitos sandorio šalies nesąžiningumas. Pabrėžtina, kad LR CK 1.82 str. normoje įtvirtinti du alternatyvūs sandorio negaliojimo pagrindai, dėl to pripažįstant sandorį negaliojančiu šia teisės norma užtenka įrodyti vieną iš normoje nurodytų negaliojimo pagrindų. Teismų praktikoje pasitaiko situacijų, kai teismas pripažindamas sandorį negaliojančiu LR CK 1.82 str. pagrindu, kai pažeidžia bendrovės valdymo organų kompetenciją, siekia nustatyti, ar ginčijamas sandoris prieštarauja bendrovės tikslams.

Kadangi LR CK 1.82 str. numatyti sandoriai, prieštaraujantys juridinio asmens teismumui, yra nugincijami, todėl reikalavimą dėl jų pripažinimo gali pareikšti tik suinteresuoti asmenys, kurie nurodyti įstatyme. LR CK 1.82 str. 3 d. norma įvardija tokius asmenis: pats juridinis asmuo, juridinio asmens steigėjas (steigėjai) arba juridinio asmens dalyvis (dalyviai). Taip pat nurodyta, jog kiti įstatymai gali nustatyti ir kitus asmenis, turinčius teisę pareikšti tokį ieškinį, arba specialius reikalavimus, kuriuos turės atitikti ieškinį reiškiantis asmuo. Tačiau reikia nepamiršti, kad įvardytas įstatyme asmuo gali pareikšti ieškinį tik tokiu atveju, jeigu jo teisės ar teisėti interesai buvo pažeisti. Taigi, be kitos sandorio šalies nesąžiningumo įrodymo, asmuo turi taip pat įrodyti jo teisių ar teisėtų interesų pažeidimą.

Atsižvelgiant į tai, kad įstatymų leidėjas nustatydamas, kad juridinio asmens teismumui prieštaraujantį sandorį galima ginčyti tik esant kitos sandorio šalies nesąžiningumui bei savo teisių ar teisėtų interesų pažeidimui, taip apribojo asmenims galimybę ginčyti juridinio asmens teismumui prieštaraujančius sandorius. Šią nuomonę pagrindžia ir LAT *UAB „Balteksas“ v. UAB „Sarteksas“* byloje: „Šiuolaikinei civilinei teisei plėtojantis civilinių santykių stabilumo, teisinio tikrumo ir apibrėžtumo, sutarties išsaugojimo (lot. favor contractus) principų linkme, galiojantys įstatymai trečiųjų sąžiningų asmenų interesų apsaugos naudai riboja galimybę nugincyti juridinio asmens sandorius, sudarytus pažeidžiant jų teismumą“⁷⁸. Remiantis šia išsakyta pozicija ir LAT nuosekliai plėtojant praktiką dėl galimybės ginčyti juridinio asmens sudarytus sandorius remiantis tuo, kad jie

---

⁷⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. sausio 31 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Beltateksas“ v. UAB „Sarteksas“ ir kt.*, Nr. 3K-3-17/2011.

prieštarauja juridinio asmens teisnumui, 2012 m. lapkričio 7 d. byloje nurodė, jog būtina nustatyti šių teisiškai reikšmingų aplinkybių visumą⁷⁹:

- i. sandorį sudarė viešasis ar privatus juridinis asmuo;
- ii. turi būti nustatytas valdymo organo kompetencijos pažeidimas ar (ir) prieštaravimas juridinio asmens tikslams;
- iii. turi būti įrodytas privataus juridinio asmens kontrahento ginčijamame sandoryje nesąžiningumas;
- iv. konstatavus juridinio asmens interesų pažeidimą, spręsti, ar konkrečiu atveju yra pagrindas ginti pažeistas šio asmens teises pripažįstant jo sudarytą sandorį negaliojančiu ar paliekant jam teisę apginti pažeistus interesus kitais teisių gynimo būdais (pvz. reiškiant ieškinį dėl nuostolių atlyginimo savo valdymo organams, sudariusiems tokį sandorį (LR CK 2.87 str. 7 d.)).

Šių aplinkybių visuma turi būti išsiaiškinama tuomet, kai ieškinį dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu LR CK 1.82 str. 1 d. pagrindu pareiškia pats juridinis asmuo. Tačiau analizuojant teismų praktiką⁸⁰ pastebėta, kad šių aplinkybių visuma turi būti nustatyta ne tik tuomet, kai juridinis asmuo pareiškia reikalavimą pripažinti negaliojančiu sudarytą sandorį, bet ir kiti suinteresuoti asmenys, nurodyti įstatyme. Dėl to, manytina, kad būtina išanalizuoti LAT nustatytų aplinkybių visumą.

Analizuojant šias LAT pateiktas reikšmingas aplinkybes, būtina pirmiausiai išanalizuoti privataus juridinio asmens sampratą. Juridinis asmuo yra savo pavadinimą turinti įmonė, įstaiga ar organizacija, kuri gali savo vardu įgyti ir turėti teises bei pareigas, būti ieškovu ar atsakovu teisme (LR CK 2.33 str. 1 d.). LR CK juridinius asmenis skirsto į viešuosius ir privačiuosius (LR CK 2.34 str. 1 d.). Vienas pagrindinių juridinių asmenų klasifikavimo kriterijų yra veiklos tikslas⁸¹ ir teisės doktrinoje pažymėta, kad privačių juridinių asmenų tikslas yra tenkinti privačius interesus⁸², t. y. juridinio asmens steigėjų interesus, skirtingai negu viešojo juridinio asmens, kurio pagrindinis tikslas – tenkinti viešuosius interesus. Literatūroje nurodoma, kad juridinio asmens teisnumas yra galėjimas turėti konkrečias civilinių įstatymų numatytas ar jų nedraudžiamas teises ir pareigas, tai yra vienas esminių

⁷⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. lapkričio 7 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Vilniaus pirmoji autotransporto įmonė“ v. UAB „Šklėriai“ ir UAB „SEB lizingas“, Nr. 3K-3-462/2012.

⁸⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. sausio 31 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Beltateksas“ v. UAB „Sarteksas“ ir kt., Nr. 3K-3-17/2011 (šioje byloje UAB „Beltateksas“ yra UAB „Sarteksas“ akcininkas).

⁸¹ BOSAITĖ, A.; BUTOV, S in *Civilinė teisė. Bendroji dalis*: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2009, p. 228.

⁸² *Ibid.*, p. 226.

juridinių asmens požymių⁸³. Dėl to svarbu išanalizuoti privataus juridinio asmens teisnumą. Privataus juridinio asmens teisnumą apibrėžia steigimo dokumentai, t. y. įstatai, steigimo sandoris ar įstatymų nustatytais atvejais ir bendrieji nuostatai. Steigimo dokumentuose nustatoma juridinio asmens veiklos tikslai, juridinio asmens organai bei jų kompetencija ir kita LR CK 2.47 str. 1 d. nurodyta informacija. Pažymėtina, kad LR CK 2.47 str. 1 d. nurodyti duomenys, kurie būtini būti juridinio asmens steigimo dokumentuose⁸⁴, tačiau be šių duomenų, steigimo dokumentuose gali būti nurodytos ir kitokios nuostatos neprieštaraujančios imperatyvioms įstatymo normoms⁸⁵. Privačių juridinių asmenų teisnumas yra universalus, kitaip dar apibūdinamas kaip bendrasis, dėl ko privačiam juridiniam asmeniui yra leidžiama prisiimti bet kokias civilines teises ir pareigas. Kadangi privačių juridinių asmenų teisnumas yra neribojamas, skirtingai negu viešųjų juridinių asmenų, todėl *ultra vires* doktrina privatiems juridiniams asmenims nėra taikoma. Primintina, kad anksčiau galiojantis LR CK buvo įtvirtinęs *ultra vires* doktriną ir taip iš esmės suvaržydamas įmonių ūkinės-komercinės veiklos laisvę, nes steigimo dokumentuose turėjo būti išvardytos visos įmanomos veiklos sritys bei tikslai tam, kad išvengti sandorio negaliojimo grėsmės⁸⁶. *Ultra vires* doktrinos atsisakymas įtvirtintas ES Tarybos I įmonių direktyvos 68/151/EBB 9 str. 1 d.⁸⁷ (toliau – direktyva). Direktyva buvo atsižvelgiama į trečiųjų šalių apsaugą ir dėl to privalo būti priimtos nuostatos, kiek įmanoma ribojančios pagrindus, kuriais remiantis bendrovės vardu prisiimti įsipareigojimai negalioja⁸⁸. Taigi, direktyva buvo atsisakyta *ultra vires* doktrinos taikymo privačiųjų juridinių asmenų atžvilgiu. Šios doktrinos atsisakyta ne tik Europos Sąjungose šalyse, bet ir tokioje šalyje kaip JAV. Teisės doktrinoje pažymėta, jog atsisakius *ultra vires* doktrinos taikymo padidėja juridinio asmens valdymo organų reikšmė⁸⁹. Tai reiškia, jog bet koks juridinio asmens sudarytas sandoris nenurodytas jo įstatuose nebus *ultra vires*, kitaip tariant, pagal esamą dabartinę reguliavimą sandorį prieštaraujantį juridinio asmens teisnumui galima nuginkčyti tik remiantis LR CK 1.82 str. Ir tai tik įrodžius, jog kita sandorio šalis buvo nesąžininga.

---

⁸³ PAPIRTIS, L.V.; BARANAUSKAS, E.; KIRŠIENĖ, J. ir kt. *Civilinė teisė. Bendroji dalis*: vadovėlis. Vilnius: MRU Leidybos centras, 2005, p. 200.

⁸⁴ BARTKUS, G. in *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002, p. 123.

⁸⁵ *Ibid.*, p. 124.

⁸⁶ PAKALNIŠKIS, V. in *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*: mokslo studija. Vilnius: MRU, 2013, p. 17.

⁸⁷ BARTKUS, G. in *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002, p. 170.

⁸⁸ 1968 m. kovo 9 d. Pirmoji Tarybos direktyva dėl apsaugos priemonių, kurių valstybės narės, siekdamos suvienodinti tokias apsaugos priemones visoje Bendrijoje, reikalauja iš Sutarties 58 straipsnio antroje pastraipoje apibrėžtų bendrovių, jų narių ir kitų interesų apsaugai, koordinavimo Nr. 68/151/EBB.

⁸⁹ BARTKUS, G. in *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002, p. 170.

Tai lemia tas, jog pagal LR CK 2.77 str. 1 d. juridinio asmens teisnumą galima apriboti tik įstatyme nustatytu pagrindu. Galima teigti, kad pagal kasacinio teismo praktiką, LR CK 1.82 str. taikymas gali būti pateisinamas, jei tai nurodyta juridinio asmens teisnumą apibrėžiančiuose steigimo dokumentuose ir teismas konstatuoja aiškų, akivaizdų sandorio nenaudingumą, o tokio sandorio toliau galiojimas reikštų aiškų neteislingumą vienai iš sandorio šalių. Kitu atveju būtų neproporcingai pažeidžiamas negaliojančių sandorių instituto tikslas - teisinių santykių stabilumas.

Vertinant toliau sandorio prieštaravimą juridinio asmens teisnumui, manytina, kad tikslingiau abu savarankiškus negaliojimo pagrindus paanalizuoti atskirai, kadangi teismų praktikoje išskiriamos tam tikros savitos aplinkybės susijusios tiek su prieštaravimu juridinio asmens tikslams, tiek ir pažeidžiant valdymo organų kompetenciją nustatytą steigimo dokumentuose.

1) sandoris prieštaraujantis juridinio asmens tikslams

Išnagrinėjus atidžiau teismų praktiką, kasacinio teismo jurisprudencijoje⁹⁰ pažymėta, jog sandoris gali būti pripažintas prieštaraujančiu juridinio asmens tikslams, kai: 1) jis akivaizdžiai nenaudingas ir žalingas įmonei ir 2) apie šią žalą buvo žinoma sandorio šalims, kurios sudarydamos sandorį veikė nesąžiningai. Pabrėžtina, jog ne visada neatlygintinis sandoris prieštaraus juridinio asmens veiklos tikslui, jeigu privataus juridinio asmens tikslas – siekti pelno, kadangi juridinis asmuo galėjo gauti kitokią adekvačią naudą savo vykdomai veiklai⁹¹, t. y. nebūtina gauti piniginių ekvivalentą iš sudaryto sandorio vien dėl to, jog steigimo dokumentuose pelno siekimas nurodytas kaip tikslas. Gaunama adekvati nauda iš neatlygintinio sandorio gali pasireikšti kaip priemonė pelno siekimui. Būtent nenaudingumas ir žala privačiam juridiniam asmeniui pasižymi vertinant ne tik sudaryto sandorio rezultatus, bet ir pačio juridinio asmens turtinę padėtį, vykdomą veiklą, kitus su ginčijamu sandoriu susijusius sandorius bei juridinio asmens veiksmus, kurie gali atskleisti ginčijamo sandorio sudarymo aplinkybes ir tikslus⁹². Kasacinis teismas 2019 m. birželio 6 d. nutartyje pažymėjo⁹³, jog „*juridinio asmens turtinė padėtis priklauso nuo vykdomos veiklos pobūdžio, rinkos svyravimų ir kitų svarbių aplinkybių, galinčių daugiausia lemti didelius juridinio asmens finansinius sunkumus, nepriklausomai nuo sudaryto sandorio, tačiau, ginčijant sandorį LR CK 1.82 str. pagrindu, yra svarbu įrodyti ne tik prieštaravimą*

⁹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2019 m. birželio 6 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Tvorų tiekimas“ v. E.G. ir kt., Nr. e3K-3-163-219/2019.

⁹¹ *Ibid.*

⁹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2019 m. birželio 6 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Tvorų tiekimas“ v. E.G. ir kt., Nr. e3K-3-163-219/2019.

⁹³ *Ibid.*

*juridinio asmens veiklos tikslams, kurių vienas pagrindinių yra tęsti savo veiklą, bet ir sandorio šalių norėjimą pasinaudoti esama padėtimi, veikiant prieš juridinio asmens interesus*⁹⁴. Sandorio šalies norėjimas pasinaudoti esama padėtimi ir veikti prieš juridinio asmens interesus ir atspindi jos veiksmų nesąžiningumą, pavyzdžiui, tai gali būti turimos padėties panaudojimas sau asmeninės naudos gavimui, bet ne bendrovės naudai.

Pastebėtina, kad pagrindinis privačių juridinių asmenų tikslas yra tenkinti privačius interesus, o pelno siekimas yra tik vienas iš privačių interesų tenkinimo būdų. 2020 m. sausio 21 d. byloje⁹⁴ Lietuvos apeliacinis teismas konstatavo, jog aplinkybės, kad įmonės turimi pastatai buvo įsigyti brangiau nei parduoti, o sudarytos nuomos išlaidos ir įmokos bankui iš esmės nesiskyrė, tai nepagrindžia sandorio prieštaravimo įmonės tikslams. Taip pat pabrėžė, jog nuomos ir pirkimo-pardavimo sandoriai atitiko ekonominę verslo logiką, jie nebuvo akivaizdžiai žalingi, kadangi bendrovė toliau tęsė veiklą perleistose patalpose nuomos pagrindu, o būtent gautomis lėšomis pardavus pastatą sumažino įsipareigojimus kreditoriams, darbuotojams bei valstybei. Šioje byloje taip pat svarbi aplinkybė, kad ginčijamą sandorį sudarė šalys, kurios susiję giminytės ryšiais. Vertinant šalių sąžiningumą, buvo nustatyta, jog šalys susiję ne tik giminytės, bet ir verslo ryšiais, tačiau šalys neneigė šio fakto, taip pat neneigė žinojimo apie įmonės sunkios materialinės padėties buvimą, o sudaromu sandoriu buvo siekiama pratęsti įmonės veiklą ir padengti turimus įsipareigojimus. Teismas nenustatė, kad ginčijamas sandoris yra akivaizdžiai žalingas, sudarytas nepažeidžiant protingo ir apdairaus vadovo standarto, todėl šalių nesąžiningumas nebuvo nustatytas. Esant aptartoms aplinkybėms, ginčijamas sandoris nebuvo aiškiai ir akivaizdžiai nenaudingas bendrovei, todėl nepažeidė veiklos tikslo siekti komercinės naudos ir pelno. Tai patvirtina LAT išsakytą poziciją dėl sandorio naudingumo⁹⁵, jog „*su juridinio asmens teismumu gali būti nesuderinamas tik aiškus, akivaizdus sandorio nenaudingumas, kai tokio sandorio palikimas galioti reikštų aiškų neteisingumą vienai iš sandorio šalių*“. Įmonės veikloje neįmanoma garantuoti nuolatinio ir stabilaus pelno, taip pat ne visi sudaromi sandoriai gali būti naudingi ir atnešti tik komercinę naudą, kadangi siekiant įmonės plėtros galima investuoti į naujus produktus ar inovatyvius projektus, kurie gali ir nepasiteisinti ir visos investicijos sužlugti. Esant galimybei nuginčyti sandorius, kurie yra ekonomiškai nenaudingi, tai paneigtų sandorio negaliojimo instituto tikslą – užtikrinti civilinės apyvartos stabilumą.

⁹⁴ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2020 m. sausio 21 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Tvorų tiekimas“ v. J.G. ir kt., Nr. e2A-585-450/2020.

⁹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. gruodžio 7 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Office M3“ v. Nordea Bank Finland Plc, Nr. 3K-3-520/2012.

Analizuojant sandorio nenaudingumą, manytina, kad svarbu paanalizuoti situaciją, kai sudaroma taikos sutartis. Įmonė siekdama išvengti ginčo eikvojamos energijos ir laiko ar nepalankesnių teisinių padarinių (pvz. didesnių bylinėjimosi išlaidų pralaimėjimo atveju) gali sudaryti taikos sutartį suteikdama didesnes kitai šaliai nuolaidas. Tai ar tokiomis sąlygomis taikos sutarties sudarymas yra savaime akivaizdžiai žalingas juridiniam asmeniui? Kasacinio teismo praktikoje nurodoma, kad sandorių sudarymas mažiau palankiomis sąlygomis nereiškia neteisėtų veiksmų, nes ne tik taikos sutarties sudarymas, bet ir prievolių prisiėmimas ir vykdymas, yra savaime teisėti veiksmai, tačiau ne tokie ekonomiškai naudingi, kurie galbūt galėtų būti buvę toje situacijoje⁹⁶. Praktikoje tai labiau būtų vertinama kaip netinkamo valdymo dalis – neracionalus sprendimas atitinkamoje situacijoje, o ne neteisėtas taikos sutarties sudarymas⁹⁷. Vienoje byloje buvo sprendžiamas tarp šalių kilęs ginčas dėl skolos priteisimo ir ginčo šalys susitarė ginčą užbaigti taikos sutarties sudarymu⁹⁸. Pažymėtina, kad ginčo šalis sudarė taiko sutartį atsisakydama procesinių palūkanų sumos, bylinėjimosi išlaidų bei sutikdama nustatytomis didesnėmis nei likutinė vertė ir vertė rinkoje įrangos kainomis taip bandydama išvengti skaudesnių teisinių padarinių jos atžvilgiu priimant teismui sprendimą, t. y. įsiteisėjus sprendimui įmonė patirtų didesnių išlaidų, taip pat tikriausiai būtų taikomas turto areštas. Taigi, nors taikos sutarties sudarymas toje situacijoje iš pirmo žvilgsnio nebuvo ekonomiškai naudingas įmonei, tačiau prognozuojant iš galimo teismo sprendimo kilsiančias teises pasekmes, taikos sutarties sudarymas buvo racionalus, ekonomiškai ir verslo logikos padiktuotas sprendimas.

2) sandoris sudarytas privataus juridinio asmens valdymo organų, pažeidžiant privataus juridinio asmens steigimo dokumentuose nustatytą jų kompetenciją

Kitas savarankiškas pagrindas įtvirtintas LR CK 1.82 str. 1 d. yra susijęs su juridinio asmens steigimo dokumentuose nustatyta valdymo organų kompetencijos pažeidimu. Juridiniai asmenys įgyja ir įgyvendina civilines teises, prisiima ir įgyvendina pareigas per savo organus, kurie sudaromi ir veikia pagal įstatymus ir juridinių asmenų steigimo dokumentus (LR CK 2.81 str. 1 d.). Steigimo dokumentuose, kaip buvo minėta anksčiau, nurodomi juridinio asmens organai bei jų kompetencija. Priklausomai nuo juridinio asmens teisinės formos, juridinis asmuo privalo turėti valdymo organą ir dalyvių susirinkimą.

---

⁹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. vasario 11 d. nutartis civilinėje byloje AB „Klaipėdos Smeltė“ v. UAB „Birių krovinių terminalas“, Nr. 3K-3-73/2008.

⁹⁷ *Ibid.*

⁹⁸ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2019 m. rugsėjo 12 d. sprendimas civilinėje byloje UAB „Dameta“ v. BUAB „Vilža“, Nr. 2A-801-516/2019.

Juridinio asmens valdymo organas yra pagrindinis juridinio asmens organas, per kurį jis prisiima teises ir įgyvendina pareigas⁹⁹, t. y. valdymo organas atlieka išorinę funkciją ir atstovauja juridinį asmenį santykiuose su trečiaisiais asmenimis. Juridinio asmens organai pasirinktinai pagal teisinę formą ir vykdomą veiklą gali būti vadovas, valdyba bei dalyvių susirinkimas. Dažniausiai praktikoje nesudaroma valdyba¹⁰⁰, kaip vienas iš valdymo organų, o santykiuose su trečiaisiais asmenimis įmonę atstovauja vadovas kartu prisiimdamas ir valdybos funkcijas. Todėl sprendžiant, ar ginčijamas sandoris buvo sudarytas pažeidžiant juridinio asmens valdymo organo kompetenciją, turi būti įvertinti bendrieji ir specialieji įmonės vadovo kompetencijos reikalavimai. Vadovo specialioji kompetencija yra susijusi su vadovo atitinkamos veiklos vykdymo žiniomis. Vadovas turi mokėti įžvelgti savo vadovaujamos įmonės perspektyvas, žinoti jos tikslus ir jų įgyvendinimą, efektyviai planuoti ir organizuoti įmonės darbus, nes vadovo kompetencija turi didžiulę įtaką įmonės sėkmei ir efektyvumui¹⁰¹. O bendrosios juridinio asmens vadovo pareigos įtvirtintos LR CK 2.87 str., t. y. vadovas privalo veikti sąžiningai ir protingai, būti lojalus ir laikytis konfidencialumo, privalo vengti situacijos, kai asmeniniai interesai prieštarauja ar gali prieštarauti juridinio asmens, negali painioti juridinio asmens turto su savo turtu ir naudoti jį. Primintina, kad juridinio asmens valdymo organai veikloje turi vadovautis ne tik įstatymo normomis, bet ir bendrovės įstatais, kuriuose nustatoma sutartinė kompetencija. Vadovas organizuodamas bendrovės veiklą turi priimti daug sprendimų, lemiančių tolesnę bendrovės ateitį. Pažymėtina, kad bendrovės šiuo metu susiduria su didele konkurencija rinkoje, todėl bendrovės vadovai privalo veikti siekdami užtikrinti verslo plėtrą ir kad bendrovė gautų kuo didesnę ekonominę naudą iš verslo plėtros. Tam, kad vadovai nebijotų rizikuoti ir investuotų į įmonės plėtrą, įtvirtinta verslo sprendimo taisyklė, kuria vadovams leidžiama veikti protinga rizika bendrovės naudai.

Verslo sprendimo taisyklė pripažįstama ir Lietuvos teismų praktikoje pirmą kartą paminėta 2013 m. gegužės 16 d. nutartyje nurodant, kad verslo sprendimo taisyklė taikoma siekiant išvengti įmonių plėtros lėtėjimo, smukimo, bendrovės valdybos nariams (vadovui) suteikiama išplėsta verslo sprendimų apimtis (angl. *a widened scope of business judgment*)¹⁰². Verslo sprendimo taisyklės koncepcija buvo suformuota JAV teismų praktikoje, kurios esmė, kad „*teismas neperžiūri bendrovės direktorių verslo sprendimų,*

---

⁹⁹ BARTKUS, G. in *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002, p. 183.

¹⁰⁰ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 19 str. 2 d. nurodyta, kad bendrovėje gali būti sudaroma valdyba, o šio straipsnio 1 d. nurodyta, jog bendrovė turi turėti visuotinį akcininkų susirinkimą ir vadovą.

¹⁰¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2019 m. birželio 6 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Tvorų tiekimas“ v. E.G. ir kt., Nr. e3K-3-163-219/2019.

¹⁰² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. gegužės 16 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Minera“ v. BUAB „Gratus“, Nr. 3K-3-648/2013.

*jeigu ši taisyklė taikoma*¹⁰³. Taip pat verslo sprendimo taisyklė įtvirtinta ir Europos modelinio bendrovių įstatymo 10.01 str. 3 d.¹⁰⁴. Ši taisyklė sukuria prezumpciją bendrovės vadovo naudai, jeigu nesama apgaulės, nesąžiningumo ar savanaudiškumo požymių ir bendrovės vadovo sprendimas priimtas remiantis protingu, racionalių komerciniu tikslu¹⁰⁵. Esant verslo sprendimo taisyklės įtvirtinimui, užtikrinama valdymo organų narių sprendimų kompetencija nuo teismų intervencijos, t. y. jeigu valdymo organų nariai priėmė sprendimus laikantis keliamų reikalavimų, tai teismas negali peržiūrėti priimto sprendimo turinio¹⁰⁶, t. y. teismas tik formaliai turi patikrinti, ar nebuvo viršijama *ultra vires* doktrina, ar nepažeistos imperatyvios teisės normos, ar sprendimas buvo priimtas sąžiningai tikint, jog tai geriausia įmonės interesams ir kt. Iš esmės, verslo sprendimo taisyklė garantuoja įmonės valdymo organų nariams, kad jiems veikiant sąžiningai, lojaliai, įmonės interesais, nebus taikoma civilinė atsakomybė¹⁰⁷. Tačiau išplėstinė teisėjų kolegija išaiškino, kad „įgaliojimų viršijimas yra neteisėtas veiksmas, kurio neteisėtumo nepanaikina net ir sąžiningas veikimas bendrovės interesais bei konkretaus vadovo veiksmo ekonominės logikos ir rizikos ypatumai“¹⁰⁸. Taip pat teismas nurodė, jog įgaliojimų viršijimo būtinumą gali pagrįsti tik specifinės aplinkybės, sudarančios būtinojo reikalingumo komerciniuose santykiuose pagrindą. Deja, kokios yra tos specifinės aplinkybės, kurios pagrįstų net įgaliojimų viršijimo būtinumą nėra nurodyta bei atskleista teismų praktikoje. Taigi, tuo atveju, kai juridinio asmens vadovas sudarydamas sandorį viršijo įgaliojimus ir dėl to atsirado žala, jis negali remtis verslo sprendimo priėmimo taisykle siekdamas išvengti žalos atlyginimo¹⁰⁹. Įmonės vadovo, kaip juridinio asmens valdymo organo, pareiga visiškai atlyginti padarytą žalą bendrovei įtvirtinta LR CK 2.87 str. 7 d., pagal kurią vadovo veiksmai sudarant sandorius turi užtikrinti, jog bendrovei nebūtų padaryta žalos. Tam, kad vadovui būtų taikoma civilinė atsakomybė, neužtenka žalos padarymo fakto, taip pat turi būti įrodoma vadovui suteiktų įgaliojimų viršijimas, priežastinis ryšys bei kaltė.

Toliau analizuojant juridinio asmens valdymo organams nustatytos kompetencijos pažeidimą, kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad su LR CK 1.82 str. įtvirtintu reguliavimu susijusios LR CK 2.83 str. normos, reglamentuojančios sandorių, sudarytų pažeidžiant

---

¹⁰³ Gimbel v. Signal Cos., 1974 In JARUSEVIČIUS, J. Verslo sprendimo taisyklės taikymo priežastys. *Teisė*, 2019, Nr. 110.

¹⁰⁴ European Model Corporation Act Group. European Model Corporation Act [interaktyvus]. [žiūrėta 2020-03-07]. Prieiga per internetą: < https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2929348 >.

¹⁰⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. gegužės 16 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Minera“ v. BUAB „Gratus“, Nr. 3K-3-648/2013.

¹⁰⁶ JARUSEVIČIUS, J. Verslo sprendimo taisyklės taikymo priežastys. *Teisė*, 2019, Nr. 110, p. 87.

¹⁰⁷ *Ibid.*

¹⁰⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. 2014 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Mitnija“ ir UAB „MG Baltic Investment“ v. V.G., Nr. 3K-7-124/2014.

¹⁰⁹ *Ibid.*

privataus juridinio asmens valdymo organų kompetenciją, teises pasekmes¹¹⁰. LR CK 2.83 str. 1 d. nustatyta, kad sandoriai, kuriuos sudarė privačiojo juridinio asmens valdymo organai pažeisdami savo kompetenciją, sukelia prievoles juridiniam asmeniui, išskyrus atvejus, kai sudarydamas sandorį trečiasis asmuo žinojo, jog sandorį sudarė šios teisės neturintis juridinio asmens valdymo organas, ar dėl aplinkybių susiklostymo negalėjo to nežinoti. Kaip minėta anksčiau, įstatymų leidėjui perkeliant direktyvą į nacionalinę teisę, buvo atsisakyta *ultra vires* doktrinos taikymo privačių juridinių asmenų atžvilgiu, todėl valdymo organo sudarytas sandoris pažeidžiant kompetenciją įtvirtintą steigimo dokumentuose sukuria prievoles juridiniam asmeniui. Teisės doktrinoje pažymėta, kad ši taisyklė turi dvi išimtis:¹¹¹ 1) trečiasis asmuo sudarydamas sandorį žinojo, jog sandorį sudaro šios teisės neturintis valdymo organas, ar dėl susiklosčiusių aplinkybių negalėjo nežinoti, arba 2) juridinio asmens steigimo dokumentuose nustatytas kiekybinis atstovavimas ir jis tinkamai įregistruotas Juridinių asmenų registre. Šiais dviem atvejais pradeda galioti *ultra vires* doktrina, o tai reiškia, jog sandoris sudarytas tomis aplinkybėmis nesukuria prievolių juridiniam asmeniui. LR CK 2.83 str. 3 d. nurodyta, jog asmuo, sudaręs sandorį pažeisdamas privataus juridinio asmens valdymo organo kompetenciją, yra subsidiariai atsakingas, jeigu trečiojo asmens reikalavimo juridinis asmuo iki galo nepatenkina.

Vertinat suinteresuoto asmens galimybę nuginčyti sandorį LR CK 1.82 str. pagrindu, suinteresuotas asmuo gali pareikšti ieškinį dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu tuo atveju, jeigu sandorio šalis veikė nesąžiningai ir galėtų tokią aplinkybę įrodyti. Civilinėje teisėje galioja sąžiningumo prezumpcija, išskyrus įstatymo nustatytas išimtis, todėl pagal LR CK 1.82 str. 1 d. preziumuojama, kad kita sandorio šalis veikė sąžiningai, kol neįrodyta kitaip. Tiek teismų doktrinoje, tiek teismų praktikoje nurodyta, jog sąžiningumą apibūdina du kriterijai: objektyvusis ir subjektyvusis, o pats nesąžiningumas yra vertybinis žmogaus elgesio matas¹¹². Objektyviuoju kriterijumi sąžiningas yra toks asmuo, kuris atitinkamoje situacijoje elgtųsi rūpestingai, atidžiai, kaip *bonus pater familias*¹¹³. Subjektyvusis kriterijus nusako asmens psichikos būklę tam tikroje situacijoje. Siekiant nustatyti, ar asmuo sąžiningas, turi būti taikomi abu kriterijai. Nesąžiningumas turi būti įrodomas

---

¹¹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Elpreka“ ir UAB „Ecomodus“ v. UAB „Nordea Finance Lithuania ir R.K., Nr. 3K-3-108-611/2016.

¹¹¹ BOSAITĖ, A; BUTOV, S. in. *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 271.

¹¹² VILEITA, A. in *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001, p. 77; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „SNORAS Development“ v. M.M., Nr. 3K-3-546-915/2015.

¹¹³ VILEITA, A. in *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001, p. 77.

laikantis bendrųjų įrodinėjimo taisyklių pagal LR CPK 177-178, 185 str. Objektyviai vertinant tai, kad sandorio šaliai gali būti sunku ar net neįmanoma gauti kitos sandorio šalies tiesioginių nesąžiningumo įrodymų, dėl to sandorio šalis gali pateikti netiesioginius įrodymus ir toks pateikimas turėtų būti pripažintas tinkamu, o pateikti įrodymai vertinami pagal įrodinėjimo netiesioginiais įrodymais ypatumus¹¹⁴. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad kasacinis teismas išaiškino, jog LR CK 6.67 str. įtvirtinta nesąžiningumo prezumpcija ginčams dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu LR CK 1.82 str. pagrindu nėra taikoma¹¹⁵. Tačiau LR CK 6.67 str. įtvirtintos aplinkybės, lemiančios šalies nesąžiningumą, gali būti panaudojamos kaip sąžiningumo vertinimo matas, siekiant įrodyti sandorio šalies nesąžiningumą. Pati teisės norma (LR CK 1.82 str. 1 d.) nurodo, jog juridinio asmens steigimo dokumentų paskelbimo faktas nėra pakankamas įrodymas bandant įrodyti sandorio šalies nesąžiningumą. Būtina įrodyti, kad kita sandorio šalis veikė tikrai nesąžiningai bei nepakankamo atidumo, rūpestingumo aplinkybė pati savaime nelemia trečiosios šalies nesąžiningumo¹¹⁶. Jeigu asmuo neįrodys, jog kita sandorio šalis yra nesąžininga, tokiu atveju privataus juridinio asmens sudarytas sandoris negalės būti pripažintas negaliojančiu LR CK 1.82 str. 1 d. įtvirtintu sandorių negaliojimo pagrindu. Tuo tarpu pažeistos juridinio asmens teisės galėtų būti ginamos kitais civilinių teisių gynimo būdais, siekiant išsaugoti civilinių santykių stabilumą, teisinį tikrumą bei patį sandorį¹¹⁷, pavyzdžiui, kreipiantis į valdymo organo narius dėl nuostolių atlyginimo. Tačiau asmens sąžiningumo aspektas nėra svarbus tuo atveju, kai sandoris sudarytas pažeidžiant juridinio asmens teisingumą prieštarauja imperatyvioms įstatymo normoms, t. y. toks sandoris pripažįstamas negaliojančiu LR CK 1.80 str. įtvirtintu sandorio negaliojimo pagrindu – imperatyvioms įstatymo normoms prieštaraujantis sandoris.

LAT byloje konstatavo, jog privačiojo juridinio asmens dalyvis, ginčijantis įmonės sudarytą nuomos sutartį tuo pagrindu, jog ją sudarant buvo pažeista juridinio asmens organų kompetencija, turi įrodyti, kad sutartis pažeidė jo subjektyvias teises ar teisėtus interesus: *„teisių pažeidimo motyvavimas vien tik akcininko teisių suvaržymu yra pernelyg abstraktus, todėl pajamas bendrovei duodančios sutarties nugalinėjimas tuo pagrindu, kad*

---

¹¹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. vasario 14 d. nutartis civilinėje byloje 365-osios garažų statybos ir eksploataavimo bendrija v. BUAB „Bakteriofagas“ ir kt., Nr. 3K-3-102-219/2018.

¹¹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. lapkričio 7 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Vilniaus pirmoji autotransporto įmonė“ v. UAB „Šklėriai“ ir UAB „SEB lizingas“, Nr. 3K-3-462/2012.

¹¹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Elpreka“ ir UAB „Ecomodus“ v. UAB „Nordea Finance Lithuania ir R.K., Nr. 3K-3-108-611/2016.

¹¹⁷ *Ibid.*

*pažeista juridinio asmens organų kompetencija, nekeliant sutarties nuostolingumo ar kitų svarbių aspektų, neatitinka reikalavimo paisyti sutartinių santykių stabilumo ir sutartis pripažinti negaliojančiomis tik tada, jeigu pažeistų teisių negalima apginti kitais būdais*¹¹⁸. Šioje byloje teismas pirmąkart nurodė, kad juridinio asmens akcininkui pareiškiant reikalavimą dėl juridinio asmens teisnumui prieštaraujančio sandorio sudarymo būtina įrodyti subjektinių teisių ar teisėtų interesų pažeidimą. Tokią poziciją lėmė tai, kad remiantis sutarties laisvės bei *favor contractus* principais, teisės doktrinoje nurodyta, jog LR CK 1.82 str. normą būtina aiškinti ir taikyti siauriai¹¹⁹, todėl esant galimybei pažeistas teisės apginti kitais civilinių teisių gynimo būdais, pavyzdžiui, kreiptis dėl nuostolių atlyginimo, asmuo turėtų rinktis ne sandorio negaliojimo institutą pažeistų teisių gynimui.

Teismų praktikoje pasitaiko situacijų, kai teismas pripažindamas sandorį negaliojančiu LR CK 1.82 str. pagrindu, kai pažeidžia bendrovės valdymo organų kompetenciją, siekia nustatyti, ar ginčijamas sandoris prieštarauja bendrovės tikslams. Pabrėžtina, kad LR CK 1.82 str. normoje įtvirtinti du alternatyvūs sandorio negaliojimo pagrindai, dėl to pripažįstant sandorį negaliojančiu šia teisės norma užtenka įrodyti vieną iš normoje nurodytų negaliojimo pagrindų.

Išanalizavus suinteresuotų asmenų, nurodytų LR CK 1.82 str. 3 d., galimybę nugincyti sandorį prieštaraujantį juridinio asmens teisnumui remiantis LR CK 1.82 str. 1 d. pagrindu, galima teigti, jog tik išimtiniais atvejais galima ginčyti sandorius sudarytus prieštaraujant juridinio asmens veiklos tikslams ar esant valdymo organo kompetencijos pažeidimui. Tai lemia direktyvos perkėlimas į nacionalinę teisę, kadangi direktyva buvo atsižvelgiama į trečiųjų asmenų apsaugą ir privačių juridinių asmenų atžvilgiu buvo atsisakyta *ultra vires* doktrinos taikymo. LR CK 1.82 str. 1 d. nurodyta, jog sandorį nugincyti galima tik esant kitos sandorio šalies nesąžiningumui. Pažymėtina, kad civilinėje teisėje galioja sąžiningumo prezumpcija, todėl kitos sandorio šalies nesąžiningumą turi įrodyti šalis siekianti nugincyti sudarytą sandorį. Objektiviai neįmanoma pateikti kitos šalies tiesioginių nesąžiningumo įrodymų, todėl sandorio šalis gali bandyti įrodinėti netiesioginiais įrodymais, Analizuojant teismų praktiką, pastebėtina, kad teismai papildomai apsunkino suinteresuoto asmens galimybę ginčyti sandorį LR CK 1.82 str. 1 d. pagrindu įtvirtindama reikalavimą, jog sudarant sandorį buvo pažeistos subjektinės teisės ar teisėti interesai. Taigi, suinteresuotas asmuo norintis nugincyti sandorį prieštaraujantį juridinio asmens teisnumui turi įrodyti ne tik esant pažeidimą juridinio asmens teisnumui,

---

¹¹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Beltateksas“ v. UAB „Sarteksas“ ir kt., Nr. 3K-3-534/2007.

¹¹⁹ VILEITA, A. in *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001, p. 189.

bet taip pat įrodyti kitos sandorio šalies nesąžiningumo bei įrodyti savo subjektinių teisių ar teisėtų interesų pažeidimą. Net ir esant juridinio asmens teismo pažeidimui, bet neįrodžius minėtų dviejų sąlygų ir esant galimybei suinteresuotam asmeniui pasinaudoti kitais civilinių teisių gynbos būdais, pavyzdžiui, kreipiantis į valdymo organo narius dėl nuostolių atlyginimo, sandoris nebus pripažintas negaliojančiu LR CK 1.82 str. 1 d. pagrindu.

2.2. Įmonės sandorių pripažinimas negaliojančiais LR CK 1.91 str. pagrindu

LR CK 1.91 str. reglamentuoja dėl apgaulės, smurto, ekonominio spaudimo ar realaus grasinimo, taip pat dėl šalies atstovo piktavališko susitarimo su antrąja šalimi ar dėl susidėjusių sunkių aplinkybių sudaryto sandorio pripažinimą negaliojančiu. Sandoriai, sudaryti dėl apgaulės, smurto, ekonominio spaudimo ar realaus grasinimo, yra valios trūkumą turintys sandoriai, todėl yra nuginkijami. Teisės doktrinoje nurodyta, kad pagal šio straipsnio 1 dalį, gali būti pripažįstami negaliojančiais ne tik fizinių asmenų, bet ir juridinių asmenų sudaryti sandoriai¹²⁰.

Pažymėtina, kad LR CK 6.156 str. įtvirtina sutarties laisvės principą, vieną iš pagrindinių civilinės teisės principų¹²¹. Sutarties laisvės principas reiškia šalių valią laisvai sudaryti sutartį arba jos nesudaryti. Apgaulė, suklydimas, prievarta, tai veiksmai, kurie lemia šalių valios ydingumą, ir galiausiai pačio sandorio negaliojimą¹²². Pagal LR CK 6.156 str. 2 d., draudžiama versti kitą asmenį sudaryti sutartį, išskyrus atvejus, kai pareigą sudaryti sutartį nustato įstatymai ar savanoriškas įsipareigojimas sudaryti sutartį. Civilinių teisinių santykių subjektai turi teisę laisvai sudaryti sutartis ir savo nuožiūra nustatyti tarpusavio teises bei pareigas (LR CK 6.156 str. 1 d.). Svarbu paminėti, kad kaip išsiaiškinome ankstesniame šio darbo skyriuje, sandoriai yra sąmoningi, laisva valia atliekami asmenų veiksmai, kuriais siekiama teisinio rezultato. Nesant tinkamai išreikštos šalių valios, sandoris turi valios ydingumą ir gali būti ginčijama bendraisiais sandorių negaliojimo pagrindais, šiuo atveju LR CK 1.91 str. pagrindu.

---

¹²⁰ VILEITA, A. in *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001, p. 205.

¹²¹ Sutarties laisvės principas doktrinoje dar pavadinamas šalių autonomijos principu. Šis principas užtikrina šalims teisę laisvai sudaryti sutartis ir savo nuožiūra nustatyti tarpusavio teises bei pareigas (LR CK 6.156 str. 1 d.). LAT yra išaiškinęs, kad sutarties laisvės principas valstybės pripažįstamas ir ginamas tikslingai – jis suteikia reikšmę suderintiems šalių tarpusavio ketinimams (*Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija 2010 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje UAB „ŽVC“ v. UAB „Pineka“, Nr. 3K-7-262/2010*).

¹²² MIKELĖNAS, V. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. Vilnius: Justitia, 2003, p. 194.

LR CK 1.91 str. 1 d. nustatyti savarankiški sandorio pripažinimo negaliojančiu pagrindai: apgaulė, smurtas, ekonominis spaudimas ar realus grasinimas bei piktavališkas susitarimas. Kadangi ne visi šie savarankiški pagrindai skirti juridinių asmenų sudarytiems sandoriams pripažinti negaliojančiais, todėl tikslinga išanalizuoti tuos pagrindus, kurie yra skirti juridinio asmens sudaryto sandorio nuginjimui.

a) *Sandorio pripažinimas negaliojančiu dėl apgaulės*

LR CK apgaulės sampratos nepateikia, tačiau teisės doktrina ir teismų praktika išplėtojo apgaulės sampratą. Teisės doktrinoje pateikiama tokia apgaulės samprata – tai sandorį sudarančio asmens suklaidinimas dėl esminių sudaromo sandorio aplinkybių¹²³. Teismų praktikoje apgaulės samprata buvo labiau praplėta negu pateikta teisės doktrinoje. Pagal teismų praktika, apgaulė - tai sandorį sudarančio asmens tyčinis suklaidinimas dėl esminių sandorio aplinkybių, kuris gali reikštis aktyviais veiksmais, taip pat svarbių sandorio aplinkybių nuslėpimu, sąmoningai siekiant galutinio tikslo – sudaryti sandorį¹²⁴. Pagrindinis apgaulės požymis yra tyčinis šalies elgesys, todėl apgaulės būdu sudarytas sandoris yra ne sandorio šalies tikrosios valios išreiškimas, o kitos sandorio šalies nesąžiningų veiksmų rezultatas. Nesant nesąžiningų veiksmų, manytina, kad šalis sandorio nebūtų sudariusi arba būtų sudariusi bent kitokiomis sąlygomis.

LR CPK 178 str. įtvirtinta bendroji įrodinėjimo naštos paskirstymo taisyklė, pagal kurią įrodinėti privalo tas, kas teigia, o ne tas, kas neigia. Tad įrodinėjimo pareiga tenka juridiniam asmeniui, siekiančiam nugincyti sudarytą sandorį dėl apgaulės. Natūraliai iškyla klausimas, kaip kita sandorio šalis gali panaudoti apgaulę prieš juridinį asmenį, kai juridinis asmuo yra *sui generis* teisės subjektas, kaip teigia A. Tikniūtė, būtent sukurtas socialinių santykių dalyvių patogumui ir nėra realus asmuo¹²⁵. Teisės doktrinoje nurodyta, jog apgaulė gali būti panaudota prieš fizinius asmenius, kurie turi teisę sudaryti sandorius juridinio asmens vardu ir atlikti juridinio asmens organo funkcijas¹²⁶. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo¹²⁷ (toliau – Akcinių bendrovių įstatymas) 37 str. 10 d. nurodyta, kad bendrovės vadovas veikia bendrovės vardu ir turi teisę vienvaldiškai sudaryti

---

¹²³VILEITA, A. in *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001, p. 203; BRAZDEIKIS, A. in *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 359.

¹²⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. liepos 5 d. nutartis civilinėje byloje J.T. ir V.T. v. UAB „Vilvatėja“, Nr. 3K-3-306/2007.

¹²⁵ TIKNIŪTĖ, A. Juridinio asmens doktrina: šiuolaikinės tendencijos. *Jurisprudencija*, 2008, Nr. 2 (104), p. 69.

¹²⁶VILEITA, A. in *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001, p. 205.

¹²⁷ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 64-1914.

sandorius, išskyrus atvejus, kai yra nustatytas kiekybinis atstovavimas. Pažymėtina, kad ne visus sandorius bendrovės vadovas turi teisę vienvaldiškai sudaryti sandorius, o kartu su bendrovėje esančia valdyba, pavyzdžiui, dėl bendrovės filialo steigimo. Tiek bendrovės vadovas, tiek valdybos nariai turi būti fiziniai asmeniai (Akcinių bendrovių įstatymo 33 str. 6 d.; 37 str. 2 d.). Tad kita sandorio šalis gali panaudoti apgaulę tiek prieš bendrovės vadovą, tiek prieš valdybos narius siekdama juridinį asmenį priversti sudaryti tam tikromis aplinkybėmis sandorį, todėl juridinis asmuo siekdamas nuginčyti sudarytą sandorį dėl apgaulės turi įrodyti, kad būtent prieš šiuos asmenis buvo panaudoti klaidinantys veiksmai ir kurie turėjo pagrindą juridinio asmens vadovui ar valdybos nariui (-iams) apsispręsti dėl sandorio sudarymo.

Pagal LR CK 1.91 str. 5 dalį, apgaulė gali būti suprantam kaip šalies tylėjimas, t. y. aplinkybių, kurias žinodama kita sandorio šalis nebūtų jo sudariusi, nuslėpimas, jeigu vadovaujantis protingumo, teisingumo ir sąžiningumo principais, tos aplinkybės galėjo būti atskleistos šaliai. Apgaule suprantami ir aktyvūs veiksmai, kuriais siekiama suklaidinti kitą sandorio šalį dėl sandorio efekto, jo esminių sąlygų, sandorį sudarančio asmens civilinio teisinio subjektiškumo, kitų esminių aplinkybių. Taigi, LR CK išskiria dvi apgaulės rūšis: pasyvią ir aktyvią apgaulę. Tylėjimas, kaip pasyvioji apgaulė, pasireiškia esminių aplinkybių neatskleidimu, o aktyvios apgaulės turinys pasireiškia sandorio šalies melagingų faktų pranešimu, pateikiant suklastotus dokumentus ir kitais aktyviais veiksmais. Aktyvūs veiksmai gali būti tiek žodžiu, raštu ar konkludentiniais veiksmais. Pavyzdžiui, Anglijos teisėje šalims nėra nustatyta jokia pareiga atskleisti reikšmingą informaciją sandorio sudarymui, todėl informacijos neatskleidimas nelaikomas apgaule ir neturi įtakos sandorio negaliojimo atveju¹²⁸. LR CK 1.91 str. 5 d. nurodo apgaulės rūšis ir kalba apie esminių sandorio aplinkybių nutylėjimą ar jas iškraipant, tačiau kaip nustatyti, kokios esminės sandorio aplinkybės yra kitai sandorio šaliai, kad ji sutiktų sudaryti ar kaip tik nesudaryti sandorio? Kiekvienu individualiu atveju tai priklauso nuo sandorio rūšies, tikslo ir kokių teisinių pasekmių sudarant sandorį yra siekiama.

Sandorio negaliojimas dėl apgaulės taip pat yra reglamentuotas UNIDROIT principų 3.2.5 str. Šiame straipsnyje nurodyta, kad šalis gali atsisakyti sutarties, jeigu sutarties sudarymą lėmė kitos šalies apgaulingi veiksmai ar žodiniai pareiškimai arba nesąžiningai nuslėpti faktai apie aplinkybes, vadovaujantis protingais komercinės veiklos standartais,

---

¹²⁸ DRAZDAUSKAS, S. *Sutarčių teisės vienodinimo įtaka Lietuvos bendrajai sutarčių teisei*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2008, p. 225.

reikia atskleisti kitai šaliai¹²⁹. UNIDROIT principų 3.2.5 str. pateikta, kad apgaulė, kaip ir suklydimas, gali apimti tiek aiškų, tiek ir numanomą pateikimą apie apgaulingus faktus ar tikrųjų aplinkybių neatskleidimą.

Apgaulė pagal LR CK turėtų turėti esminę įtaką sandorio šaliai apsisprendžiant dėl sandorio sudarymo, kadangi nesant apgaulės, sandorio šalis nebūtų siekusi sukurti civilinio teisinio santykio. Manytina, kad apgaulė turi būti esminė, kuri tikrai lemtų klaidingą sandorio šalies suvokimą apie prisiimtas teises ir pareigas bei sandorio esmę. Nors analizuojant teismų praktiką nebuvo rasta, kaip būtų aiškinama pati esminė aplinkybė. Tačiau pažymėtina, kad patys klaidinantys veiksmai gali būti dėl įvairių aplinkybių, pavyzdžiui, dėl sandorio esmės, jo esminių sąlygų ir kt.¹³⁰. Jeigu sandorio šalis buvo suklaidinta dėl tam tikrų aplinkybių, tačiau pati sandorio esmė nesikeitė, t. y. suklaidinimas nebuvo esminis, tai nebus galima pripažinti sandorį negaliojančiu dėl apgaulės. Kaip pažymi S. Drazdauskas, neturėtų būti toleruojamas sandorio šalies tyčinis veikimas, nepaisant to, ar tai susiję su esminėmis ar neesminėmis sandorio aplinkybės, nes tai yra nesuderinama su sąžiningumo principu¹³¹. Nors apgaulės samprata tiek teisės doktrinoje, tiek teismų praktikoje apima tik esmines aplinkybes, manytina, kad vertinant būtų tikslinga nepamiršti ir neesminių aplinkybių, nes sandorio šaliai suklaidinimas dėl neesminių aplinkybių taip pat gali turėti įtakos apsisprendimui.

Apie pareigą atskleisti žinomą informaciją, turinčią esminės reikšmės sandorio sudarymui, įtvirtina LR CK 6.163 str. 4 d. Ikisutartinių santykių metu suteikiama informacija turi būti ne tik aiški, neklaidinanti, bet ir teisinga¹³². Svarbu paminėti, jog pareigos atskleisti informaciją turinys priklauso nuo šalių teisinio statuso¹³³. Šalys esančios juridiniai asmenys, besiverčiantiems ekonomine veikla, yra profesionaliai bei veikia savo rizika ir dėl to taikomi didesni rūpestingumo standartai sudarant sutartį, t. y. savo iniciatyva turi domėtis sudaromos sutarties aspektais. Doktrinoje nurodyta, kad esant šios pareigos pažeidimui, šalis gali reikalauti pripažinti sandorį negaliojančiu ar pakeisti jo sąlygas ir atlyginti nuostolius¹³⁴. Taigi, šalis turi pasirinkimą, kokių civilinių teisių gynimo būdu ginti pažeistas teises, t. y. šalis gali pasirinkti sandorį pripažinti negaliojančiu ir įrodinėti

---

¹²⁹ UNIDROIT International Institute for the Unification of Private Law. *UNIDROIT PRINCIPLES OF INTERNATIONAL COMMERCIAL CONTRACTS* 2016 [interaktyvus]. [žiūrėta: 2020-02-23]. Prieiga per internetą: <<https://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2016/principles2016-e.pdf>>.

¹³⁰ BARANAUSKAS, E. in *Civilinė teisė. Bendroji dalis*: vadovėlis. Vilnius: MRU, 2008, p. 362.

¹³¹ DRAZDAUSKAS, S. *Sutarčių teisės vienodinimo įtaka Lietuvos bendrajai sutarčių teisei*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2008, p. 227.

¹³² JAKAITĖ, A. Pareiga atskleisti informaciją komercinių ikisutartinių santykių kontekste. *Teisė*, 2011, Nr. 81, p. 106.

¹³³ MIKELĖNAS, V. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. Vilnius: Justitia, 2003, p. 208.

¹³⁴ *Ibid.*

apgaulės turinį arba gali rinktis sutarties sąlygų pakeitimą, kai sandorio šalis pažeidė pareigą atskleisti žinomą informaciją. Šaliai įrodinėjant pareigos atskleisti žinomą informaciją pažeidimą, šalis turi įrodyti abu sąžiningumo kriterijus – objektyvųjį ir subjektyvųjį¹³⁵, kadangi pareiga atskleisti informaciją yra ikisutartinės sąžiningumo pareigos turinio elementas¹³⁶. Šalies pasirinkimą turi lemti tai, kuris iš nurodytų civilinių teisių gynybos būdų labiau apgins pažeistas teises. Svarbu pabrėžti tai, kad nuostolių atlyginimas yra subsidiarus civilinių teisių gynimo būdas, o tokią poziciją patvirtina M.J. Schermaier nurodymamas, jog šalis visada privalės atlyginti nuostolius, kai apgauna kitą sandorio šalį pateikdama neteisingą informaciją¹³⁷. Todėl šalis turi gerai apsvarstyti civilinių teisių gynimo būdus ir savo pasirinkimą, kadangi įmonėms svarbu užtikrinti verslo santykius bei jų tęstinumą, manytina, kad šaliai būtų tikslingiau pasirinkti sutarties nutraukimą kartu su nuostolių atlyginimu negu kreiptis dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu. Sutarties nutraukimo atveju šalims sutarties nutraukimas galioja tik į ateitį, skirtingai negu sandorio pripažinimas negaliojančiu, kuris pripažįstamas negaliojančiu *ab initio* ir šalys grąžinamos į *status quo* bei taikoma restitucija.

Teisės doktrinoje pažymėta¹³⁸, kad sandorį pripažinti negaliojančiu dėl apgaulės galima, kai: 1) apgaulė lėmė sandorio sudarymą (nesant apgaulės sandoris nebūtų sudarytas); 2) apgaulės veiksmus (pozityvius ar pasyvius) atliko kita sandorio šalis arba jam žinant – kitas asmuo. Šiuo LR CK 1.91 str. pagrindu sandorį galima pripažinti negaliojančiu, jei sandorio šalies konkretūs veiksmai (neveikimas) sudarytų apgaulės turinį. Apgaulės turinį, remiantis LR CPK 178 str., įrodyti turėtų reikalavimą pripažinti sandorį negaliojančiu pareiškęs asmuo. Kai reiškiamas reikalavimas pripažinti negaliojančiu dėl apgaulės sudarytą sandorį, teismas turi tirti ir vertinti, ar sandorio šalis atliko tyčinius nesąžiningus veiksmus, kurių pagrindu kitą sandorio šalį paskatino sudaryti sandorį. O tai lėmė, jog sandorio šalies vidinė valia nesutampa su išreikšta išorine valia, nes kaip jau buvo minėta, sandoris yra nesąžiningos šalies veiksmų rezultatas, o ne sandorio šalies vidinės valios išraiška. Dėl to svarbu aiškintis ne tik pažodinį sutarties tekstą, bet ir analizuoti apgautosios šalies valios formavimosi procesą, jos tikruosius ketinimus, aiškintis, ar ji suvokė tikrąją sandorio, atskirų jo sąlygų esmę, ar sprendimą dėl sandorio sudarymo ar atskirų jo sąlygų priėmė

---

¹³⁵JAKAITĖ, A. Pareiga atskleisti informaciją komercinių ikisutartinių santykių kontekste. *Teisė*, 2011, Nr. 81, p. 107.

¹³⁶UNIDROIT International Institute for the Unification of Private Law. *UNIDROIT PRINCIPLES OF INTERNATIONAL COMMERCIAL CONTRACTS* 2016 [interaktyvus]. [žiūrėta: 2020-01-25]. Prieiga per internetą: <<https://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2016/principles2016-e.pdf>>.

¹³⁷SEFTON-GREEN, R., moksl. red. *Mistake, Fraud and Duties to Inform in European Contract Law (The Common Core of European Private Law)*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005, p. 42.

¹³⁸VILEITA, A. in *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001, p. 204.

savarankiškai, ar veikiama kitų, pašalinių veiksmų¹³⁹. Kiekvienu atveju svarbu išanalizuoti objektyvias aplinkybes, kurios turėjo įtakos sandorio šalies valios formavimuisi, kadangi tai vienas pagrindinių įrodinėjamų dalykų sprendžiant dėl sandorio teisėtumo. Atkreiptinas dėmesys, kad įstatymų leidėjas ar teismų praktika nekelia nukentėjusiajai šaliai jokių rūpestingumo ar atidumo reikalavimų, skirtingai negu LR CK 1.90 str. atveju, todėl nėra reikšmės, kad apgautoji šalis yra juridinis asmuo, kuriam dažniausiai, kaip verslo subjektui, keliami didesni atidumo bei rūpestingumo standartai. Pažymėtina, kad apgaulės turinį sudarančius veiksmus gali atlikti ne tik sandorio šalis, bet ir trečiasis asmuo, kuris nėra sandorio šalis, tačiau sandorio šaliai apie tai žinant ir tuo pasinaudojant¹⁴⁰. Tačiau gali pasitaikyti praktikoje situacijų, kai nesąžiningus veiksmus gali atlikti trečiasis asmuo, bet sandorio šaliai apie tai nežinant ir apgautajai sandorio šaliai įtaką padarys išoriniai veiksmai, nepriklausantys nuo nesąžiningos sandorio šalies. Tokio atvejo įstatymas nereguliuoja ir iškyla klausimas, ką tokiu atveju daryti apgautajai šaliai? Apgautoji sandorio šalis negalės kreiptis dėl sandorio pripažinimo dėl apgaulės, nes nesąžiningus veiksmus atliko trečiasis asmuo to nežinant kitai sandorio šaliai, o apgaulės atveju kita sandorio šalis turėjo žinoti ar žinojo apie tokių veiksmų atlikimą ir tuo pasinaudojo. Teisės doktrina pateikia atsakymą į šį klausimą nurodydama, jog tuo atveju, kai klaidinamus veiksmus atliko trečiasis asmuo to nežinant ir negalint žinoti kitai sandorio šaliai, o sandoris turi valios trūkumą, tai toks sandoris pripažįstamas negaliojančiu pagal LR CK 1.90 str.¹⁴¹.

Jeigu sandorio šalis neturėjo tikslo apgauti ir suklaidino ne tyčia, ir tuo atveju suklydimas turi esminę reikšmę sudarant sandorį, tai sandoris negaliojantis bus ne pagal LR CK 1.91 str., o pagal LR CK 1.90 str. Būtent apgaulę nuo suklydimo skiria tas, jog sandorio šalis neteisingai suvokia sudaromo sandorio aplinkybes ir pasekmes dėl kitos sandorio šalies derybinių galių¹⁴². UNIDROIT principų 3.2.5 str. komentare pateikta, jog lemiamas skirtumas tarp suklydimo ir apgaulės yra šalies pareiškimų ar neatskleidimo

---

¹³⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2003 m. gegužės 14 d. nutartis civilinėje byloje V.M. v. L.K., Nr. 3K-3-604/2003; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. rugsėjo 16 d. nutartis civilinėje byloje L.K. v. K.S., Nr. 3K-3-429/2013.

¹⁴⁰ BRAZDEIKIS, A. in *Civilinė teisė. Bendroji dalis*: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2009, p. 359.

LR CK 1.91 str. 6 d. nurodyta, jeigu apgaulę panaudojo ne kita sandorio šalis, o trečiasis asmuo, sandoris gali būti pripažintas negaliojančiu tik tuo atveju, jei kita sandorio šalis žinojo ar turėjo žinoti šiuos faktus. Jeigu klaidinamus veiksmus atliko trečiasis asmuo ir apie tai kita sandorio šalis nežinojo ir negalėjo žinoti, sandorį bus galima nugynyti remiantis LR CK 1.90 str. pagrindu.

¹⁴¹ VILEITA, A. in *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001, p. 204.

¹⁴² JAKAITĖ, A. Pareiža atskleisti informaciją komercinių ikisutartinių santykių kontekste. *Teisė*, 2011, Nr. 81, p. 107.

tiksle¹⁴³. Suklydimas yra tiek LR CK 1.90 str., tiek ir 1.91 str. sandorio negaliojimo pagrindo elementas, tačiau apgaulė pasireiškia būtent veiksmų atlikimu/neatlikimu tyčia.

Taigi, teismų praktikoje pažymėta, kad civilinėse bylose, susijusiose su sandorio sudarytu dėl apgaulės pripažinimo negaliojančiu, turi būti remiamasi sąžiningumo, protingumo ir teisingumo principais, siekiant prioritetiškai ginti apgautosios, o ne nesąžiningos šalies, panaudojusios apgaulę, interesus¹⁴⁴. Nors sandoris dėl apgaulės sudaromas juridinio asmens, kuriam keliami didesni atidumo bei rūpestingumo reikalavimai vykdomoje veikloje, tačiau įstatymų leidėjas LR CK 1.91 str. nekelia nukentėjusiajai šaliai atidumo, protingumo kriterijų, todėl turi būti analizuojama objektyvios aplinkybės lėmusios nukentėjusios šalies valios formavimosi procesą. Taip pat labai svarbu išanalizuoti tiek nesąžiningos, tiek apgautosios šalies elgseną prieš ir po sandorio sudarymo. Nukentėjusioji šalis turi įrodyti, jog buvo suklaidinta nesąžiningos sandorio šalies tyčiaisiais veiksmais būtent dėl svarbių sandorio aplinkybių, nes esant suklaidinimui dėl neesminių sandorio aplinkybių, nukentėjusioji šalis negalėtų kreiptis dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu dėl apgaulės.

b) Sandorio pripažinimas negaliojančiu dėl ekonominio spaudimo ar realaus grasinimo

LR CK 1.91 str. 1 d. įtvirtintas savarankiškas sandorių pripažinimo negaliojančiu pagrindas – sandorio, sudaryto dėl ekonominio spaudimo ar realaus grasinimo panaudoti tokį spaudimą, negaliojimas. Remiantis LR CK 1.91 str. 4 d., realiu grasinimu laikoma kitos sandorio šalies ar trečiojo asmens grasinimas panaudoti ekonominio spaudimo priemonės ekonomiškai silpnesnę ar iš esmės ekonomiškai priklausomą sandorio šalį priversti, kad ši sudarytų jai ypač ekonomiškai nenaudingą sandorį. Asmuo gali grasinti atlikti ne tik neteisėtus veiksmus, bet ir teisėtus veiksmus, pavyzdžiui, pranešti apie vykdomą nusikalstamą veiką. LR CK 1.91 str. 4 d. apibūdinamas realus grasinimas. Realu grasinimu nelaikoma, kai grasinama juokaujant, o taip pat pagrindžiant grasinimą prietaisais. Alfonsas Vileita atkreipia dėmesį, kad vertinant grasinimo realumą reikia atsižvelgti į pasekmes, kurių galėjo atsirasti atlikus veiksmus, kuriais buvo grasinama, šių pasekmių realumą bei jų pobūdį¹⁴⁵. Taip pat LR CK 1.91 str. 4 d. nurodytos objektyvios

¹⁴³UNIDROIT International Institute for the Unification of Private Law. *UNIDROIT PRINCIPLES OF INTERNATIONAL COMMERCIAL CONTRACTS* 2016 [interaktyvus]. [žiūrėta: 2020-01-25]. Prieiga per internetą: <<https://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2016/principles2016-e.pdf>>.

¹⁴⁴Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2013 m. rugsėjo 16 d. nutartis civilinėje byloje L.K. v. K.S., Nr. 3K-3-429/2013*.

¹⁴⁵VILEITA, A. in *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001, p. 202.

aplinkybės (finansinę būklę, veiksmų pobūdį ir kt.), į kurias reikia atsižvelgti vertinant grasinimo realumą¹⁴⁶. Kasacinio teismo jurisprudencijoje išaiškinta kad grasinimo padarinių realumas turi būti grindžiamas įrodymais¹⁴⁷, o šiuos įrodymus turi pateikti reikalavimą pripažinti sandorį negaliojančiu pareiškęs asmuo. Jeigu tokių įrodymų nebus pateikta ir nebus įrodytas grasinimo padarinių realumas, tokiu atveju sandoris nebus pripažintas negaliojančiu. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad dažniausiai grasinimas nebūna išreikštas objektyvia forma, todėl grasinimo padarinių realumui įrodyti tampa svarbūs netiesioginiai įrodymai¹⁴⁸.

Pagal LR CK 1.91 str. 4 d. realiu grasinimu laikomas ir ekonominis spaudimas, todėl ekonominis spaudimas yra vienas iš realaus grasinimo būdų¹⁴⁹. Dažniausiai ekonominis spaudimas naudojamas komerciniuose santykiuose¹⁵⁰. Vienas iš tokių pavyzdžių, kai kredito įstaigos pateikia reikalavimą įmonės, kuri turi su kredito įstaiga paskolą, akcininkui, kad šis laiduotų už vėluojančią įmonę, pagrasinant nutraukti sutartį, jeigu akcininkas nelaiduos. Nors civilinių teisinių santykių subjektai patys sprendžia, ar sudaryti konkrečią sutartį ar jos nesudaryti, nes pagal LR CK 6.156 str. 2 d. versti kitą asmenį sudaryti sutartį yra draudžiama, tačiau praktikoje neišvengiama situacijų bandant asmenį priversti sudaryti sutartį panaudojant ekonominį spaudimą.

Tiek teisės doktrinoje, tiek teismų praktikoje nurodyta, kad sandoriui sudarytam dėl ekonominio spaudimo pripažinti negaliojančiu turi būti nustatomos šios faktinės aplinkybės¹⁵¹:

- i. kitas asmuo reikalavo sudaryti sutartį;
- ii. grasino ekonominiiais padariniais, kurių atsiradimas priklausė nuo jo nesąžiningų veiksmų;
- iii. sandoris sudarytas akivaizdžiai nenaudingomis jį sudariusiam asmeniui sąlygomis;

---

¹⁴⁶ UNIDROIT principų 3.2.6. str. komentare nurodyta, kad grasinimo rimtumas ir neišvengiamumas turi būti įvertintas pagal objektyviusius kriterijus, atsižvelgiant į individualios bylos aplinkybes. Kadangi UNIDROIT principai inkorporuoti į LR CK, todėl galima LR CK 1.91 str. 4 d. nurodytus kriterijus, į kuriuos teismas turi atsižvelgti vertindamas sandorio negaliojimo klausimą, analizuoti kaip nurodyti UNIDROIT principuose, t. y. grasinimui vertinti pasitelkiami objektyvieji kriterijai, o ne subjektyvieji.

¹⁴⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. 2012 m. lapkričio 15 d. nutartis civilinėje byloje V.K. ir N.K. v. Danijos Danske bank A/S, Nr. 3K-3-482/2012.

¹⁴⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. birželio 17 d. nutartis civilinėje byloje G.Z. v. UAB „Statela“, Nr. 3K-3-281/2011.

¹⁴⁹ BRAZDEIKIS, A. in *Civilinė teisė. Bendroji dalis*: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2009, p. 361.

¹⁵⁰ BARANAUSKAS, E. in *Civilinė teisė. Bendroji dalis*: vadovėlis. Vilnius: MRU, 2008, p. 363.

¹⁵¹ VILEITA, A. in *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001, p. 203; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. 2005 m. spalio 19 d. nutartis civilinėje byloje AB „Lietuvos dujos“ v. AB „Lietuvos energija“ ir kt., Nr. 3K-7-378/2005.

iv. nesant ekonominio spaudimo, sandoris nebūtų sudarytas.

V. Mikelėnas pažymi, kad visais atvejais turi būti nustatytas priežastinis ryšys tarp realaus grasinimo ar ekonominio spaudimo ir sandorio sudarymo¹⁵², t. y. svarbiausia nustatyti ekonominį spaudimą ar realų grasinimą, kas ir lėmė sandorio sudarymą. Taip pat nustatinėjant ar buvo realus grasinimas, būtina atsižvelgti į šalies amžių, finansinę bei ekonominę būklę, lytį, veiksmų pobūdį ir pan. Kadangi analizuojama LR CK 1.91 str. 4 d. pagrindu sandorio negaliojimą juridinio asmens atžvilgiu, tai svarbu nustatyti juridinio asmens finansinę ir ekonominę būklę, nes galbūt šalių valią sudaryti sandorį lėmė verslo logikos kriterijus atitinkančios aplinkybės. Ekonominė priklausomybė ar ekonominis silpnumas vertinimo kategorijos, todėl negalima iš karto teigti, jog fizinis asmuo sudaręs sutartį su juridiniu asmeniu yra savaiame ekonomiškai silpnesnis ar tarp juridinių asmenų sudarant sandorį egzistuoja ekonominė lygybė. Reikia nepamiršti, kad kaip ir kiekvienoje byloje, vertinamas priklauso nuo individualių toje byloje nustatytų aplinkybių.

Civilinėje byloje¹⁵³ ieškovas G.Z. kreipėsi dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu sudaryto patiriant ekonominį spaudimą. Ieškovas nurodė, jog su atsakovu UAB „Statela“ sudarė susitarimą dėl atsiskaitymo už atliktus darbus pagal subrangos sutartį. Atsakovas sumažino mokėtiną sumą iki 84 649, 14 Lt, nors atliktų darbų vertė – 205 322,19 Lt, t. y. net 60 proc. sumažino ieškovo gautiną atlyginimą. Ieškovas teisme teigė, jog sutiko sumažinti mokėtiną sumą vien dėlto, jog atsakovas grasino apskritai neatsiskaityti už atliktus darbus, o jam šitų pinigų reikėjo atsiskaityti su tiekėju už suteiktas statybines medžiagas. Apeliacinės instancijos teismas nagrinėdamas šią bylą nustatė, jog iki ginčijamo sandorio sudarymo iš atsakovo gautinos sumos buvo pakankamai didelės, t. y. net du kartus didesnės negu turi įsipareigojimai tiekėjui, o ginčijamo sandorio metu gauta suma buvo net mažesnės negu įsipareigojimas tiekėjui, kurią ieškovas iškart panaudojo atsiskaitymui su tiekėju. Pažymėtina, kad atsakovas nereiškė ieškovui pretenzijų dėl atliktų darbų kokybės ar vėlavimo atlikti darbus. Teisėjų kolegija padarė išvadą, jog ieškovo ir atsakovo sudarytas sandoris, kai atsakovo mokėtina suma mažinama iki ieškovo skolos dydžio tiekėjui, nėra naudingas ieškovui. Teismui nustačius sandorio nenaudingą vienai iš šalių ir aplinkybę, jog atsakovas realiai grasino neatsiskaitysiąs su ieškovu, sandoris pripažintas sudarytas dėl ekonominio spaudimo ir negaliojančiu remiantis LR CK 1.91 str. Kasacinis teismas sutiko su apeliacinės instancijos priimtu sprendimu, bet taip pat

---

¹⁵² MIKELĖNAS, V. *Sutarčių teisė*. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija. Vilnius: Justitia, 1999, p. 416.

¹⁵³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. birželio 17 d. nutartis civilinėje byloje G.Z. v. UAB „Statela“, Nr. 3K-3-281/2011.

pažymėjo, jog ieškovas vykdė individualią veiklą, neįsteigęs juridinio asmens, bei civiliniuose teisiniuose santykiuose su atsakovu buvo subrangovas, o tai lemia ekonominę priklausomybę nuo atsakovo. Atsakovo grasinimas visiškai neatsiskaityti ieškovą priverstė sudaryti sandorį, nes atsakovas žinojo, jog ieškovas nenorės prarasti verslo santykių su tiekėju bei išvengti didelių finansinių sunkumų (ieškovas vykdydamas individualią veiklą atsako pagal prievoles visu savo asmeniniu turtu). Taigi, atsakovo grasinimas visiškai neatsiskaityti pasireiškė ekonominiu spaudimu. Taip pat kasacinis teismas nustatė aplinkybę, jog atsakovas UAB „Statela“ užsakovui iškėlus bankroto bylą pareiškė kreditorinį reikalavimą nesumažindamas savo reikalavimų ir taip įgijo nepagrįstai didesnę pranašumą, didesnę, lyginant su jam pačiam tenkančią mokėtina suma ieškovui, naudą.

Teismų praktikoje nurodoma, jeigu nustatoma esant sandorio nenaudingumą vienai iš sandorio šalių, turi būti vertinama, ar sandoris nebūtų sudarytas nesant ekonominio spaudimo. Ši sandorio pripažinimo negaliojančiu sąlyga reiškia, kad turi būti nustatyta, jog nebuvo jokie protingumo kriterijaus atitinkančio pagrindo ginčijamam sandoriui sudaryti¹⁵⁴. Pavyzdžiui, ekonominiu spaudimu nelaikomas šalies ketinimas kreiptis į teismą dėl savo pažeistų teisių gynimo¹⁵⁵ ar reikalavimas įvykdyti sutartinę prievolę.

Analizuojant sandorio pripažinimą negaliojančiu dėl ekonominio spaudimo, galima išvelgti šio pagrindo konkurenciją su kitu sutarties atsisakymo pagrindu – esmine šalių nelygybe¹⁵⁶. Esminė šalių nelygybė pasireiškia vienos iš sutarčių šalies silpnumo, pavyzdžiui, dėl ekonominių sunkumų, neatidėliotinių poreikių, neturint derybų patirties ir pan. O kita sutarties šalis tuo nesąžiningai pasinaudoja ir sudaroma sutartis suteikiant nesąžiningai šaliai pranašumą. Esminis skirtumas tarp šių teisės normų yra tai, kad nesąžininga šalis pasinaudoja kitos sandorio šalies silpnumo, bet neverčia jos sudaryti sandorio, t. y. sandoris neturi valios ydingumo. O pasinaudojant ekonominiu spaudimu būtent verčiama sudaryti sandorį tokiomis sąlygomis. D. Bublienė pažymi, kad LR CK 6.228 str. panašus į LR CK 1.91 str.¹⁵⁷, tokiai pozicijai pritaria ir S. Drazdauskas pažymėdamas, kad šios dvi teisės normos iš dalies konkuruojančios¹⁵⁸. D. Bublienė nurodo, kad kai sandorio šalis gina savo pažeistas teises dėl apgaulės, smurto, ekonominio

¹⁵⁴Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. birželio 17 d. nutartis civilinėje byloje G.Z. v. UAB „Statela“, Nr. 3K-3-281/2011.

¹⁵⁵BRAZDEIKIS, A. in *Civilinė teisė. Bendroji dalis*: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2009, p. 361.

¹⁵⁶Esminė šalių nelygybė įtvirtinta LR CK 6.228 str. Lietuvoje esant monistinei civilinės teisės sistemai, šis straipsnis taikomas taip pat ir komercinės sutartims. Analizuojant teismų praktiką pastebėta, kad teismų buvo atsisakyta taikyti LR CK 6.228 str. grindžiant tuo, jog sutarties šalys komercinės veiklos subjektai ir tarp šių subjektų negali nebūti ekonominės lygybės.

¹⁵⁷BUBLIENĖ, D. Silpnės šalies apsaugos principo įgyvendinimas kontroliuojant nesąžiningas vartojimo sutarčių sąlygas. *Jurisprudencija*, 2007, Nr. 9 (99), p. 44.

¹⁵⁸DRAZDAUSKAS, S. *Sutarčių teisės vienodinimo įtaka Lietuvos bendrajai sutarčių teisei*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2008, p. 228-229.

spaudimo ar realaus grasinimo, turėtų būti taikomas ne LR CK 6.288 str., bet būtent LR CK 1.91 str.¹⁵⁹. Šalis turi teisę pasirinkti, kuria teisės norma gins savo pažeistas teises, tik tada, kai jos buvo pažeistos susidėjusių sunkių aplinkybių, t. y. sandorio negaliojimo ar sutarties anuliavimo pagrindu. Kasacinis teismas 2019 m. nurodė, kad esminės nelygybės institutas yra artimas LR CK 1.91 str. nustatytiems sandorio negaliojimo pagrindams¹⁶⁰. Galima teigti, jog tiek teisės doktrinoje, tiek teismų praktikoje laikomasi tapačios pozicijos dėl LR CK 6.288 str. ir 1.91 str. panašumo, kadangi abiejuose LR CK straipsniuose įtvirtintas reguliavimas saugo nuo sandorio šalies valios ydingumo. Tačiau šios normos skiriasi tuo, kad LR CK 1.91 str. taikomas visiems sandoriams¹⁶¹, o LR CK 6.228 str. tik sutartims, bei tuo, kad LR CK 1.91 str. yra bendrasis sandorio negaliojimo pagrindas, o LR CK 6.228 str. specialus sandorio negaliojimo pagrindas įtvirtintas LR CK šeštoje knygoje leidžiantis sutarties šaliai atsisakyti visos sutarties nesikreipiant į teismą ar pakeisti sutarties sąlygą.

c) Sandorį pripažinus negaliojančiu LR CK 1.91 str. pagrindu teisinės pasekmės

Kalbant apie teisinės pasekmės sandorį pripažinus negaliojančiu LR CK 1.91 str. pagrindu, LR CK 1.91 str. 2 d. įtvirtinta, jog jeigu sandoris pripažintas negaliojančiu dėl vienos iš šio straipsnio 1 dalyje nurodytų priežasčių, tai antroji šalis privalo grąžinti nukentėjusiajam visa, ką ji yra gavusi pagal sandorį, o kai to negalima grąžinti, - atlyginti to vertę pinigais. Šioje normoje įtvirtinta vienašalė restitucija, nes nukentėjusioji šalis neturi pareigos grąžinti kaltajai sandorio šaliai ką yra gavusi iš jos, o visa atsakomybė tenka kaltajai šaliai, kadangi iš savo neteisėtų veiksmų neturi gauti naudos (*ex dolo malo non oritur actio*)¹⁶². Jeigu vienašalė restitucija būtų pritaikyta ne visa apimtimi, o tik iš dalies, nesąžiningai veikusi šalis iš savo neteisėtų veiksmų gautų naudos, o tai neatitiktų vienašalės restitucijos tikslo bei paneigtų bendruosius teisingumo, sąžiningumo ir protingumo principus. Nors pagal bendrąją taisyklę sandorį pripažinus negaliojančiu taikoma dvišalė restitucija, tačiau pripažinus sandorį negaliojančiu LR CK 1.91 str. pagrindu numatyta kitaip. Be to, LR CK 1.91 str. 2 d. numatyta kaltosios šalies pareiga atlyginti nukentėjusiajam visas turėtas išlaidas. Tai yra išimtis iš bendrosios taisyklės, kad restitucijos išlaidas apmoka abi šalys lygiomis dalimis (LR CK 6.152 str. 1 d.). Esant

¹⁵⁹BUBLIENĖ, D. Silpnės šalies apsaugos principo įgyvendinimas kontroliuojant nesąžiningas vartojimo sutarčių sąlygas. *Jurisprudencija*, 2007, Nr. 9 (99), p. 44.

¹⁶⁰Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2019 m. birželio 6 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Ketonas“ ir A.Č. v. R.D. ir I.B., Nr. e3K-3-197-916/2019.

¹⁶¹Turima omenyje, kad tiek vienašaliams, tiek dvišaliams ar daugiašaliams sandoriams.

¹⁶²Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. sausio 31 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Tefire“ v. UAB „Lakis“, Nr. 3K-3-22/2011.

restitucijos taikymui dėl nesąžiningos šalies veiksmų, tokiu atveju restitucijos išlaidas atlygina kaltoji šalis (LR CK 6.152 str. 2 d.). UNIDROIT principų 3.2.15 str. 4 d. įtvirtinta šalies teisė reikalauti pagrįstas išlaidas. UNIDROIT principų komentare pažymėta, jog pagrįstomis išlaidomis laikoma šalies turėtos išlaidos saugant ar prižiūrint sandorio objektą, tačiau kiekvieną kartą pagrįstos išlaidos priklauso nuo konkrečių bylos aplinkybių¹⁶³. Taip pat išlaidos gali būti susiję su sandorio objekto vertės nustatymu. Atkreiptinas dėmesys, kad tiek UNIDROIT principų 3.2.15 str., tiek LR CK 1.91 str. nėra įtvirtinta šalių teisė reikalauti negautų pajamų¹⁶⁴.

LR CK 1.91 str. 2 d. įtvirtinto specialaus vienašalės restitucijos esmė yra piktavališkai veikusiam nesąžiningam asmeniui apriboti galimybę turėti bet kokios naudos iš jo nesąžiningų veiksmų. Dėl to pagal nurodytą teisės normą iš tokio asmens turi būti paimta visa, kas jam perduota pagal įvykdytą ir negaliojančiu pripažintą sandorį¹⁶⁵. Bei taip pat nesąžiningas asmuo privalo kitai sandorio šaliai atlyginti ne tik turtinę, bet ir neturtinę žalą¹⁶⁶. Taip yra dėl to, jog turi būti ginamos sąžiningos šalies teisės ir interesai, kai sandorio pripažinimas negaliojančiu negali pabloginti jų padėties.

LR CK 1.91 str. 7 d. nurodyta, kad dėl apgaulės sudaryto sandorio pripažinimo negaliojančiu faktas negali būti panaudotas prieš sąžiningus trečiuosius asmenis, išskyrus šio kodekso numatytas išimtis. Kai pagal sandorį įgijo ir perleido, dar nesant sandorio pripažinto negaliojančiu, daiktus sąžiningiems tretiesiems asmenims, tai sandorį vėliau pripažinus negaliojančiu, negalima reikalauti iš sąžiningų trečiųjų asmenų perduotų daiktų¹⁶⁷. LR CK numatyta išimtis, kai galima sandorio nuginčijimo faktą panaudoti prieš sąžiningus trečiuosius asmenis, yra įtvirtinta LR CK 4.96 str. Ši teisės norma reglamentuoja atvejus, kai galima išsireikalauti daiktą iš sąžiningo trečiojo asmens.

Apibendrinant galima teigti, kad įmonės sudarytas sandoris dėl apgaulės, realaus grasinimo ar ekonominio spaudimo yra vienos sandorio šalies netinkamos valios išreiškimo rezultatas dėl kitos sandorio šalies kaltų veiksmų ir dėl to gali būti pripažintas negaliojančiu. Pareiškiant reikalavimą sandorį pripažinti negaliojančiu LR CK 1.91 str. pagrindu, asmuo turi įrodyti, jog sandorio sudarymo metu buvo veikiamas tam tikrų

---

¹⁶³UNIDROIT International Institute for the Unification of Private Law. *UNIDROIT PRINCIPLES OF INTERNATIONAL COMMERCIAL CONTRACTS* 2016 [interaktyvus]. [žiūrėta: 2020-01-25]. Prieiga per internetą: <<https://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2016/principles2016-e.pdf>>.

¹⁶⁴VILEITA, A. in *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001, p. 202.

¹⁶⁵Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2011 m. sausio 31 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Tefire“ v. UAB „Lakis“, Nr. 3K-3-22/2011.*

¹⁶⁶MIKELĖNAS, V. *Sutarčių teisė*. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija. Vilnius: Justitia, 1999, p. 417.

¹⁶⁷VILEITA, A. in *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001, p. 205.

aplinkybių, pavyzdžiui, ekonominio spaudimo, svarbios informacijos nutylėjimo ar melagingų faktų, kurių pagrindu šalies valia susiformavo klaidingai. Atkreipiamas dėmesys į tai, jog pareiga įrodyti šių savarankiškų pagrindų buvimą sandorio sudarymo metu tenka šaliai, teigiančiai jų egzistavimą, t. y. nukentėjusiajai šaliai. Analizuojant teismų praktiką, šalis, pareiškusi reikalavimą pripažinti sandorį negaliojančiu LR CK 1.91 str. pagrindu turi įrodyti aplinkybių ir sandorio sudarymo ryšį, t. y. jog nesąžininga sandorio šalis nepaliko kitai sandorio šaliai jokių kitų alternatyvų kaip tik sudaryti sandorį, t. y. pagrindinę reikšmę įgyja netiesioginių įrodymų vertinimas, atsižvelgiant ne tik į objektyvius kriterijus, kaip finansinė būklė, šalies statusas, bet ir į subjektyvius, kuomet vertinama ne tik nesąžiningos šalies, bet ir nukentėjusios šalies elgesys.

2.3. Sandorio pripažinimas negaliojančiu LR CK 1.92 str. pagrindu

LR CK 1.70 str. 2 d. reglamentuoja sandorių sudarymo tvarką ir nurodo, jog juridinių asmenų vardu sandorius sudaro jų steigimo dokumentuose numatyti organai arba atstovai. Atstovai gali būti paskirti įstatymų, teismo sprendimo, administracinio akto ar sandorio pagrindu (LR CK 2.132 str. 2 d.). Be to, įstatymų leidėjas nurodo dvi svarbias sąlygas, dėl kurių atsirastų, pasikeistų ar pasibaigtų atstovaujamojo teisės ir pareigos: atstovas turi neviršyti jam suteiktų teisių ir atskleisti atstovavimo faktą (LR CK 2.133 str. 1 d.), kadangi pagal bendrą taisyklę atstovo sudarytas atstovaujamojo vardu sandoris sukuria, pakeičia ir panaikina šio civilines teises ir pareigas tik tada, kai *qui fact part alium facit per se* (kas veikia per kitą, veikia pats)¹⁶⁸. Atstovavimo pagrindu susikūrę santykiai pasižymi dvejopu pobūdžiu: santykiu tarp atstovo ir atstovaujamojo ir santykiu tarp atstovaujamojo ir trečiojo asmens.

LR CK 1.92 str. reglamentuoja sandorio pripažinimą negaliojančiu, jeigu asmens atstovo įgaliojimus apribojo įstatymai ar sutartis ir atstovas šiuos apribojimus viršija, tai toks sandoris gali būti pripažintas negaliojančiu pagal atstovaujamojo ieškinį, jeigu atstovaujamas sandorio nepatvirtino (LR CK 2.133 str.). Nors LR CK 1.92 str. nurodyta, kad sandoris gali būti pripažintas negaliojančiu pagal atstovaujamojo ieškinį, bet taip pat atstovaujamas gali pareikšti reikalavimą dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu LR CK 1.92 str. pagrindu ir priešieškinio forma. Remiantis šia teisės norma galima teigti, jog atstovas atstovaujamojo vardu gali veikti tik neviršydamas jam suteiktų įgaliojimo ribų. Jeigu atstovas vis dėlto viršija suteiktas jam teisių ribas, atstovaujamajam suteikiama civilinės teisės gynybos priemonė – pripažinti sandorį negaliojančiu. Remiantis

---

¹⁶⁸ MIZARAS, V. in *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002, p. 262.

Nacionalinės teismų administracijos pateikta 2019 metų Civilinių bylų nagrinėjimo ataskaita¹⁶⁹, 2019 metais pirmosios instancijos teismuose reikalavimas pripažinti sandorį negaliojančiu LR CK 1.92 str. pagrindu pareikštas tik vieną kartą, o 2018 metais – du kartus. Tad šis poskyris skirtas išanalizuoti, su kokiomis teisinėmis kliūtėmis susiduria atstovaujamas, kai siekia pareikšti reikalavimą pripažinti įgaliojimus viršijusio atstovo sudaryto sandorio negaliojimą.

Juridinio asmens ekonominės vertės kėlimas bei socialinių santykių kūrimas neišvengiamas be teisės įgaluoti kitus asmenis veikti jų vardu bei sukurti civilinius teisinius santykius juridinio asmens vardu. Dėl šios priežasties atstovavimo institutas nuolat naudojamas juridinio asmens veiklos vystyme. Todėl pagrįstai kyla klausimas, kaip įsitikinti, jog atstovas veikia privataus juridinio asmens vardu bei neviršydamas suteiktų teisių ribų.

Atstovavimo faktą patvirtina atstovaujamojo išduotas atstovui įgaliojimas, kuriuo remiantis atstovas gali palaikyti santykius su trečiaisiais asmenimis atstovaujamojo vardu. Atstovaujamojo išduotas įgaliojimas yra rašytinis dokumentas, t. y. vienašalis atstovaujamojo sandoris, kuriame nurodomos atstovui suteikiamos teisės (įgaliojimai) veikti atstovaujamojo vardu ir interesais su trečiaisiais asmenimis. Kai kuriais atvejais įstatymas riboja atstovo teises, nurodydamas, kokius sandorius gali arba kokių negali sudaryti atstovas. Tokiu atveju įgaliojimų turinį lemia ne tik atstovaujamojo išduotas įgaliojimas, bet ir įstatymo normos¹⁷⁰. Toks specialus įgaliojimas, kurio suteikiamų teisių apimtį nustato įstatymas, yra prokūra. Prokūrą reglamentuota LR CK 2.176 str., kuriame nurodyta, jog prokūra yra įgaliojimas, kuriuo juridinis asmuo suteikia teisę savo darbuotojui ar kitam asmeniui atstovaujamojo vardu ir dėl jo interesų atlikti visus teisinius veiksmus, susijusius su juridinio asmens verslu. Skirtingai nuo bendrojo įgaliojimo, prokūra būtent skirta tenkinti juridinio asmens verslo poreikius.

Nors prokūra skirta tenkinti juridinio asmens verslo poreikius, tačiau lyginant su prieš tai aptartu įgaliojimu, nėra labai palanki kaip būtų galima manyti. Viena iš tokių priežasčių, LR CK 2.179 str. įtvirtintos prokūristo teisės. Jeigu vis dėlto juridinis asmuo nori pavesti asmeniui atlikti LR CK 2.179 str. numatytus veiksmus, turi išduoti atskirą įgaliojimą šiems veiksmams. Tokiu atveju paprasčiau juridiniam asmeniui išduoti vieną įgaliojimą, kuriame būtų numatytos atstovo teisės bei jų ribos. Dar viena priežastis nelemianti prokūros

---

¹⁶⁹ Nacionalinė teismų administracija. 2019 metų statistikos ataskaita: Civilinių bylų nagrinėjimo ataskaita (I instancijos teismuose) [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 21 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.teismai.lt/lt/visuomenei-ir-ziniasklaidai/statistika/106>>.

¹⁷⁰ VILEITA, A. in *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001, p. 206.

populiarumo yra reikalavimas prokurą įregistruoti ir tik nuo įregistravimo momento ši įsigalioja prokuristo ir trečiųjų asmenų santykiams (LR CK 2.178 str. 2 d.; 2.181 str. 2 d.). Tačiau galima įžvelgti ir teigiamą šio reikalavimo pusę, nes tretiesiems asmenims registru duomenys yra viešai prieinami, dėl to nėra būtina atstovui supažindinti trečiojo asmens su prokūra ir šis galėtų savarankiškai pasitikrinti, ar atstovas turi teisę veikti atstovaujamojo vardu. Svarbu paminėti, kad jeigu prokurą išduoda subjektas, neturintis tokios teisės, tai prokurą netampa negaliojančia, tačiau bus aiškinama ir taikoma kaip paprastas įgaliojimas¹⁷¹.

Įgaliojimo turinys tampa svarbus aiškinantis suteiktų įgaliojimų apimtį, ypač tokiu atveju, kai atstovas veikia viršydamas įgaliojimus. Kaip teigia A. Tikniūtė, dažniausiai praktikoje keliamas klausimas ne ar įgaliojimai buvo suteikti, bet kokie įgaliojimai buvo suteikti¹⁷². Atkreiptinas dėmesys į tai, kad įgaliojimai gali būti suteikiami ne tik aiškiai juos nurodant rašytiniame dokumente, bet taip pat suteiktos teisės gali būti numanomos, atsižvelgiant į šalių santykius bei aplinkybes, kuriomis atstovas veikia. Nors literatūroje nurodoma, kad įgaliojime atstovaujamas turi aiškiai apibrėžti atstovo teises, jų apimtį ir turinį¹⁷³, tačiau LR CK 2.133 str. 2 d. nurodyta, kad atstovo teisės taip pat gali būti suprantamos iš aplinkybių, kuriomis atstovas veikia. Sprendžiant dėl įgaliojimų apimties (turinio), teismas nurodęs, jog būtina įvertinti, kaip tokius įgaliojimus būtų supratęs protingas asmuo. Tam tikri veiksmai, nors ir tiesiogiai nenumatyti įgaliojime, gali būti neatsiejami nuo tų įgaliojimų, kurie tiesiogiai išvardinti rašytiniame dokumente¹⁷⁴. Įgaliojimo turinio aiškumas, kaip pažymi A. Tikniūtė, yra labai svarbus civilinei apyvartai¹⁷⁵.

Nors atstovavimo santykiai pagal bendrą taisyklę atsiranda atstovaujamojam suteikus atstovui įgaliojimą veikti jo vardu, tačiau atstovavimo santykiai gali atsirasti ir nesant išduoto įgaliojimo, t. y. kai atstovui nėra suteikiamos teisės veikti jo vardu arba atstovui viršijant suteiktų teisių ribas. Nors V. Jurkevičius teigia, kad iš esmės visos teisinės sistemos yra įtvirtinta, jeigu atstovas sudaro sandorį viršydamas jam suteiktas teises ar

---

¹⁷¹ MIZARAS, V. Teisiniai atstovavimo santykiai: prokūros samprata ir ypatumai. *Justitia*, 2007, Nr. 1, p. 36.

¹⁷² TIKNIŪTĖ, A. Atstovo įgaliojimų viršijimas – teorija ir praktika. *Jurisprudencija*, 2011, Nr. 18 (3), p. 987.

¹⁷³ MIZARAS, V. in *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002, p. 274.

¹⁷⁴ Vilniaus apygardos teismas. 2017 m. liepos 10 d. nutartis civilinėje byloje M.H. v. Nordea Bank AB ir kt., Nr. 2-68-3-09941-2016-1.

¹⁷⁵ TIKNIŪTĖ, A. Atstovo įgaliojimų viršijimas – teorija ir praktika. *Jurisprudencija*, 2011, Nr. 18 (3), p. 989-990.

veikdamas be jų, tokie veiksmai atstovaujamojo nesaisto¹⁷⁶. Bet juk visuomet gali būti išimčių, todėl svarbu išsiaiškinti, ar LR CK 1.92 str. taikomas ne tik, kai atstovas viršija suteiktus įgaliojimus, bet ir kai veikia neturėdamas įgaliojimų.

Teisės literatūroje nurodoma, jog LR CK 2.133 str. 2 d. skirta numanomam atstovavimui¹⁷⁷, tačiau paanalizavus teisės doktriną ir teismų praktiką, manytina, kad LR CK 2.133 str. 2 d. įtvirtintos dvejios atstovavimo rūšys: numanomas ir tariamas atstovavimas. Pirmą šios teisės normos dalis apibūdina numanomą atstovavimą: „*atstovo teisės taip pat gali būti suprantamos iš aplinkybių, kuriomis atstovas veikia (pardavėjas mažmeninėje prekyboje, kasininkas ir pan.)*“¹⁷⁸. Antroji šios teisės normos dalis būtent apibūdina tariamą atstovavimą: „*jeigu asmuo savo elgesiu davė rimtą pagrindą tretiesiems asmenims manyti, kad jis paskyrė kitą asmenį savo atstovu, tai tokio asmens atstovaujamojo vardu sudaryti sandoriai yra privalomi atstovaujajam*“¹⁷⁹.

Įstatymų leidėjo sprendimas sudėti dvi atstovavimo rūšis į vieną teisės normą sukelia tam tikrą sąvokų neaiškumą. Šių sąvokų neatskiria ir teismų praktika. Kasacinis teismas vienoje byloj nurodė, jog „*numanomo atstovavimo atveju, jeigu asmuo savo elgesiu davė pagrindo trečiajam asmeniui protingai manyti ir sąžiningai tikėti, kad jis paskyrė kitą asmenį savo atstovu, tai tokio asmens atstovaujamojo vardu sudaryti sandoriai yra privalomi atstovaujajam, t. y. sukuria šiam civilinių teisių ir pareigų*“¹⁷⁸. Teismas taip apibūdindamas numanomą atstovavimą pavartojo tariamojo atstovavimo apibrėžimą. Tokią numanomo atstovavimo sampratą pateikė ir 2011 m. balandžio 12 d. civilinėje byloje. Tai įrodo, jog nei esantis atstovavimo teisinis reguliavimas, nei teismų praktika neišskiria atstovavimo rūšių, t. y. tariamą ir numanomą atstovavimą sutapatina. Tik 2012 m. kasacinis teismas priimdamas nutartį civilinėje byloje¹⁷⁹ Nr. 3K-3-102/2012 pakeitė iki tol egzistavusią teismų praktikos kryptį atstovavimo instituto teisiniame reguliavime ir išskyrė tariamą atstovavimą.

Kalbant apie tariamą atstovavimą, tai tariamas atstovavimas yra bendrosios taisyklės, kad atstovaujajam teisinių padarinių sukelia tik įgalioto ir įgaliojimų viršijusio atstovo atlikti veiksmai, išimtis. Ši išimtis grindžiama atstovaujamojo elgesio aplinkybėmis – tokiais atvejais turi būti tikrinama, ar atstovaujamojo veiksmai buvo tokie, kad protingas žmogus analogiškais aplinkybėmis patikėtų esant atstovavimo santykius, t. y. turi būti

¹⁷⁶ JURKEVIČIUS, V. *Neigaliojas atstovas civilinėje teisėje: lyginamoji analizė*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 42.

¹⁷⁷ MIZARAS, V. in *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002, p. 262.

¹⁷⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. balandžio 6 d. nutartis civilinėje byloje T.Ž. v. J.V.V. II, Nr. 3K-3-147/2007.

¹⁷⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. kovo 20 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Sarema“ v. UAB „Wood & Houses“, Nr. 3K-3-102/2012.

aiškinamasi, ar buvo objektyvių aplinkybių, kurios sudarė rimtą pagrindą asmenį laikyti kito asmens atstovu¹⁸⁰. V. Jurkevičius vaizdžiai apibūdino tariamą atstovavimą nurodydamas, kad „*situacija, besiskirianti nuo realybės, tačiau trečiojo asmens suvokiama kaip realybė*“¹⁸¹. Tariamu atstovavimu siekiama apsaugoti trečiojo asmens, sąžiningai ir pagrįstai manančio, kad susiklostė atstovavimo teisiniai santykiai, interesus¹⁸². Ir teismas nurodo, jog sprendžiant, ar bus taikytinas tariamo atstovavimo institutas, aiškinamasi, ar trečiasis asmuo, atsižvelgiant į konkrečias aplinkybes, buvo pakankamai rūpestingas, įsitikindamas, ar asmuo turi teisę veikti kito asmens vardu, pavyzdžiui, ar jis patikrino atstovo įgaliojimą ir įsitikino suteiktomis teisėmis¹⁸³. Nyderlandų civilinio kodekso 3.61 str. 2 d. įtvirtintas tariamas atstovavimo institutas grindžiamas pagrįstų įsitikinimų apsaugos principu, t. y. sandorio šalis turėjo protingą pagrindą manyti, kad reikiami įgaliojimai atstovui buvo suteikti¹⁸⁴.

Aplinkybes, jog egzistavo rimtas pagrindas manyti, jog sandoris sudaromas su įgaliotu kito asmens atstovu, pagal bendrąją įrodinėjimo naštos pasiskirstymo taisyklę, kuri įtvirtinta LR CPK 178 str., turi įrodyto šalis, kuri šiomis aplinkybėmis remiasi. Vienoje civilinėje byloje asmuo, prisistatė atstovu ir nurodė, jog yra juridinio asmens darbuotojas ir veikia jo vardu, nors iš tikrųjų nebuvo juridinio asmens darbuotojas. Aiškinantis aplinkybes, teismas nustatė, jog ieškovas dėl atstovavimo fakto sprendė tik iš prisistačiusio atstovo žodžių ir dokumento, patvirtinančio atstovavimo faktą, neprašė pateikti. Teismas pažymėjo, jog ieškovas nesiėmė jam protingai prieinamų priemonių siekdamas išsiaiškinti, ar atstovas veikia neperžengdamas suteiktų teisių ribų¹⁸⁵.

LR CK 2.133 str. 9 d. nurodo, jeigu atstovas veikė viršydamas savo teises, tačiau tokiu būdu, jog trečiasis asmuo turėjo rimtą pagrindą manyti, kad sudaro sandorį su tokią teisę turinčiu atstovu, sandoris privalomas atstovaujajam, išskyrus atvejus, kai kita sandorio šalis žinojo ar turėjo žinoti, kad atstovas viršija savo teises. Jeigu trečiasis asmuo remiasi šia LR CK nuostata, tai įgaliojimus viršijusio atstovo sudaryto sandorio patvirtinti remiantis LR CK 2.133 str. 6 d. negalima. Kasacinis teismas yra išaiškinęs, jog LR CK 2.133 str. 6 d. nustatyta aplinkybė, kad vėlesnė atstovaujamojo valia patvirtinti tokį sandorį ar jo

---

¹⁸⁰ *Ibid.*

¹⁸¹ JURKEVIČIUS, V. *Neįgaliotas atstovas civilinėje teisėje: lyginamoji analizė*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 47.

¹⁸² PAKALNIŠKIS, V.; JURKEVIČIUS, V. Tariamas atstovavimas pozityviojoje teisėje ir teismų praktikoje. *Jurisprudencija*, 2011, Nr. 18 (4), p. 1444.

¹⁸³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. kovo 20 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Sarema“ v. UAB „Wood & Houses“, Nr. 3K-3-102/2012.

¹⁸⁴ JURKEVIČIUS, V. *Neįgaliotas atstovas civilinėje teisėje: lyginamoji analizė*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 51.

¹⁸⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. kovo 20 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Sarema“ v. UAB „Wood & Houses“, Nr. 3K-3-102/2012.

nepatvirtinti, yra reikšminga tik tada, kai kita sandorio šalis nesiremia LR CK 2.133 str. 9 d¹⁸⁶. Susiklosčius tokiai situacijai, atstovaujамasis gali ginčyti sudaryto sandorio galiojimą bandydamas įrodinėti, jog kita sandorio šalis, t. y. trečiasis asmuo, turėjo žinoti arba žinojo, kad atstovas viršija jam suteiktus įgaliojimus.

Pažymėtina, kad atstovaujамasis gali nugincyti viršijusio įgaliojimus atstovo sudarytą sandorį ne visais atvejais, kai atstovas viršija savo įgaliojimus, bet tik tada, jei atstovaujамasis nedavė rimto pagrindo tikėti, kad atstovas įgaliojimus turi ir kita sandorio šalis žinojo ar turėjo žinoti, kad atstovas viršija savo įgaliojimus¹⁸⁷. Šią taisyklę teismas išvedė iš LR CK 2.133 str. 2 ir 9 dalių, kurios reglamentuoja tariamą atstovavimą. Jeigu trečiasis asmuo, sudarydamas sandorį, pagrįstai tikėjo, kad atstovas veikia tinkamai įgaliotas dėl atstovaujamojo veiksmų, toks sandoris galios, nors įgaliojimai ir buvo viršyti¹⁸⁸. Ši kasacinio teismo nuostata atspindi *estoppel* taisyklę, kuri įtvirtinta Anglijoje ir kitose valstybėse turinčias bendrąsias teisės tradicijas. *Estoppel* taisyklės esmė atstovavimo teisinių santykių kontekste yra ta, jog jeigu atstovaujamojo elgesys lėmė tai, kad trečiasis asmuo patikėjo atstovo įgaliojimų faktui, vėliau atstovaujамasis netenka galimybės teigti, kad atstovas veikė neturėdamas reikiamų įgaliojimų¹⁸⁹. UNIDROIT principų 2.2.5. str. komentare nurodoma, jog tariamas atstovavimas paremtas sąžiningumo ir nenuoseklaus elgesio draudimo principais¹⁹⁰. Sąžiningas trečiasis asmuo, ypač kurdamas verslo santykius su įmone, gali susidurti su kliūtimi nustatyti, ar tikrai atstovas veikia tos įmonės vardu ir turi realius įgaliojimus atlikti konkrečius veiksmus. Dėl to pažymima, jog sąžiningam trečiajam asmeniui užtenka įrodyti, jog buvo pagrįstai manoma, jog atstovas turi teisę atstovauti įmonę ir tokį trečiojo asmens įsitikinimą lėmė atstovo elgesys¹⁹¹.

Atstovaujамasis yra suinteresuotas paneigti tariamą atstovavimą ir atsakomybę perkelti atstovui, kuris atliko neįgaliotus veiksmus. Pažymėtina, jog tariamas atstovavimas nėra preziumuojamas ir sąžiningas trečiasis asmuo turi įrodyti egzistuojantį tariamą atstovavimą konkrečioje situacijoje. V. Pakalniškis ir V. Jurevičius nurodo, jog „*sąžiningam trečiajam*

---

¹⁸⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. balandžio 6 d. nutartis civilinėje byloje T.Ž. v. J.V.V. II, Nr. 3K-3-147/2007.

¹⁸⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Doka Lietuva“ v. UAB „Būstuva“, Nr. e3K-3-394-684/2017.

¹⁸⁸ *Ibid.*

¹⁸⁹ Reynolds, F. *Apparent Authority*. In *European Review of Private Law*. 2009, 17 (6), p. 981-982, In PAKALNIŠKIS, V.; JURKEVIČIUS, V. Tariamas atstovavimas pozityviojoje teisėje ir teismų praktikoje. *Jurisprudencija*, 2011, Nr. 18 (4), p. 1445.

¹⁹⁰ UNIDROIT International Institute for the Unification of Private Law. *UNIDROIT PRINCIPLES OF INTERNATIONAL COMMERCIAL CONTRACTS* 2016 [interaktyvus]. [žiūrėta: 2020-02-28]. Prieiga per internetą: <<https://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2016/principles2016-e.pdf>>.

¹⁹¹ UNIDROIT International Institute for the Unification of Private Law. *UNIDROIT PRINCIPLES OF INTERNATIONAL COMMERCIAL CONTRACTS* 2016 [interaktyvus]. [žiūrėta: 2020-02-28]. Prieiga per internetą: <<https://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2016/principles2016-e.pdf>>.

*asmeniui užtenka nurodyti tam tikras atstovo veikimo faktines aplinkybes*¹⁹², iš kurių būtų galima spręsti, kad sąžiningas trečiasis asmuo neturėjo pagrindo abejoti atstovo veikimu. Teismas nurodė, jog LR CK 2.133 str. nuostatos dėl per atstovą sudaryto sandorio padarinių turi būti taikomos atsižvelgiant į LR CK 1.92 str. įtvirtintą taisyklę¹⁹³. Analizuojant LR CK 1.92 str., atstovaujамasis gali kreiptis dėl sandorio negaliojimo tuo atveju, kai atstovo įgaliojimai buvo apriboti įstatymu ar sutartimi ir atstovas tuos apribojimus viršija. Iškyla klausimas, o jeigu atstovo teises apribojo įgaliojimu, ar LR CK 1.92 str. bus taikomas? Juk šio straipsnio nuostata nurodo, jog sandoris gali būti pripažintas negaliojančiu, jeigu atstovaujамasis sandorio nepatvirtino (šio kodekso LR CK 2.133 str.), tačiau LR CK 2.133 str. 6 d. nurodo, kad kai sandorį kito asmens vardu sudaro tokios teisės neturintis asmuo, tai sandoris sukelia teises pasekmes atstovaujамajam tik tuo atveju, kai pastarasis tokį sandorį patvirtina. V. Jurkevičius nurodo, kad kai sandorį sudarė tam teisės neturintis asmuo, sandoris turėtų būti laikomas galiojančiu, bet nesukuriančiu teisinių padarinių tol, kol atstovaujамasis tokio sandorio nepatvirtins arba nebus sėkmingai pritaikoma tariamo atstovavimo doktrina¹⁹⁴. Teismų praktikoje pažymėta, kad „*sprendžiant dėl įgaliojimus viršijusio atstovo sudaryto sandorio galiojimo, LR CK 2.133 str. 6 d. numatyta aplinkybė – vėlesnė atstovaujамojo valia patvirtinti tokį sandorį ar ne – yra lemiamą tik tuo atveju, kai kita sandorio šalis nesiremia LR CK 2.133 str. 9 d.*“. Kaip jau buvo minėta, o tuo atveju, kai bus remiamasi LR CK 2.133 str. 9 d. ir sėkmingai įrodytas tariamas atstovavimas, atstovaujамasis negalės ginčyti sandorio LR CK 1.92 str. pagrindu, nors atstovas ir viršijo įgaliojimus.

Jau buvo minėta, kad tariamas atstovavimas skirtas apsaugoti sąžiningų trečiųjų asmenų interesus. Tai lėmė suvokimas, kad atstovavimo institutas gali prarasti savo praktinę vertę, kai tretieji asmenys pradės vengti sudarinėti sutartis su atstovais nesant tam tikro teisinio tikrumo dėl sudaryto susitarimo teisinių pasekmių, jeigu atstovaujамasis nebus saistomas jo vardu atliktų teisinių veiksmų¹⁹⁵. Ir dėl to galima pasidžiaugti Lietuvos įstatymų leidėju, nepaisant to, jog teisinio apibrėžtumo atskiriant atstovavimo rūšis trūksta LR CK, kad vis dėlto įtvirtino pažeistų teisių gynimo taisykles, leidžiančias sąžiningam trečiajam asmeniui apginti savo interesus, nepaliekant atstovaujамajam galimybės piktnaudžiauti sandorio negaliojimo institutu.

¹⁹² PAKALNIŠKIS, V.; JURKEVIČIUS, V. Tariamas atstovavimas pozityviojoje teisėje ir teismų praktikoje. *Jurisprudencija*, 2011, Nr. 18 (4), p. 1463-1464.

¹⁹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. kovo 14 d. nutartis civilinėje byloje R.K. v. VĮ „Indėlių ir investicijų draudimas“ ir kt., Nr. 3K-3-67/2014.

¹⁹⁴ JURKEVIČIUS, V. *Neįgalios atstovas civilinėje teisėje: lyginamoji analizė*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 43.

¹⁹⁵ JURKEVIČIUS, V. *Neįgalios atstovas civilinėje teisėje: lyginamoji analizė*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 46.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad iškilus klausimui dėl juridinio asmens valdymo organų savo kompetenciją sudarytų sandorių pripažinimas negaliojančiais sprendžiamas ne pagal LR CK 1.92 str., bet pagal LR CK 1.82 str. įtvirtintas taisykles¹⁹⁶. Juridinio asmens valdymo organai nėra atstovai, kadangi juridinis asmuo įgyja civilines teises, prisiima civilines pareigas ir jas įgyvendina per savo organus, kurie sudaromi ir veikia pagal įstatymus ir juridinių asmenų steigimo dokumentus (LR CK 2.81 str. 1 d.). Nors, pavyzdžiui, Airijos teisės aktuose įtvirtinta, kad remiantis atstovavimo instituto pagrindais sprendžiama įmonės vadovo atsakomybės klausimas tretiesiems asmenims¹⁹⁷. LAT 2019 m. vasario mėnesio nutartyje pažymėjo, jog bendrovės valdymo organai ar jų nariai nėra ir negali būti laikomi atstovais atstovavimo instituto prasme¹⁹⁸. Nors išplėstinė teisėjų kolegija sprendama klausimą dėl bendrovės administracijos vadovo yra pažymėjusi, kad administracijos vadovo teisių ir pareigų atsiradimą lemia įstatymas, o ne sutarties pagrindas, tai bendrovės administracijos vadovą ir bendrovės santykiams būdingi įstatyminio atstovavimo bruožai¹⁹⁹. Tačiau pažymėtina, kad juridinis asmuo be savo organų negalėtų dalyvauti civilinėje apyvartoje ir užtikrinti savo veiklos vykdymą. Atstovavimo teisės normų taikymas tapo perteklinis, kai buvo priimtas LR CK 2.83 str., kuris įtvirtino privataus juridinio asmens valdymo organų sudaryto sandorio galiojimo prezumpciją²⁰⁰. Galime teigti, kad kai juridinio asmens organas išduos atstovui įgaliojimą atlikti veiksmus, kurie priskirtini jo kompetencijai, tik tuomet privatus juridinis asmuo bus atstovaujamas atstovavimo instituto prasme²⁰¹.

LR CK 1.92 str. nurodyta, kad sandoris, kai įgaliojimus viršija atstovas, gali būti nuginkčytas, jeigu atstovaujамasis sandorio nepatvirtino. Nuginčijamo sandorio patvirtinimas reglamentuojamas LR CK 1.79 str. Sandorio, sudaryto atstovui neturint teisės arba neturint tam įgaliojimo, patvirtinimas yra atstovaujamojo teisė²⁰². Kaip jau buvo šiame darbe minėta, nuginčijamo sandorio patvirtinimas taip pat yra sandoris, todėl atstovaujамasis turi tinkamai bei aiškiai išreikšti savo valią patvirtinti sandorį. Kitu atveju atstovaujамasis įgis galimybę patvirtinimą ginčyti. LR CK 1.79 str. 2 d. 1 p. nurodyta, kad

¹⁹⁶ BRAZDEIKIS, A. in *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 363.

¹⁹⁷ JURKEVIČIUS, V. *Neįgaliotas atstovas civilinėje teisėje: lyginamoji analizė: daktaro disertacija*. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 40.

¹⁹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2019 m. vasario 6 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Infokar“ v. UAB „Santariškių namai“ ir kt., Nr. e3K-3-5-611/2019.

¹⁹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Optimalūs finansai“ v. G. P., Nr. 3K-7-444/2009.

²⁰⁰ TIKNIŪTĖ, A.; JURKEVIČIUS, V. in *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų: mokslo studija*. Vilnius: MRU, 2013, p. 386.

²⁰¹ TIKNIŪTĖ, A.; JURKEVIČIUS, V. in *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų: mokslo studija*. Vilnius: MRU, 2013, p. 388.

²⁰² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. kovo 14 d. nutartis civilinėje byloje R.K. v. VĮ „Indėlių ir investicijų draudimas“ ir kt., Nr. 3K-3-67/2014.

kai sandorio šalis visiškai ar iš dalies įvykdė sandorį, šie veiksmai lemia nuginčijamo sandorio patvirtinimą. Kai juridinis asmuo, t. y. atstovaujамasis, patvirtina sandorį jį įvykdydamas, vertinami objektyvūs veiksmai sandorio vykdymo apsektu. Vienoje byloje buvo nustatyta, kad juridinis asmuo sandorį patvirtino jį vykdydamas, kai atstovaujамasis pateikė pranešimą dėl įsipareigojimo įvykdymo pagal sutartį, pasirašytą už tokias procedūras įmonėje atsakingos asmens²⁰³. Atstovaujамasis patvirtinęs sandorį, netenka teisės jį ginčyti LR CK 1.92 str. pagrindu, kadangi patvirtindamas sandorį pašalina su tokiu sandoriu susijusius ydingumus, t. y. valios neatitikimą.

Atstovaujамasis, nusprendęs nepatvirtinti atstovo viršijusio įgaliojimus sudaryto sandorio, gali kreiptis į teismą dėl tokio sandorio pripažinimo negaliojančiu ir įrodyti, jog šis sandoris neatitinka jo valios, t. y. jis nebuvo suteikęs įgaliojimo tokio sandorio sudarymui. Tačiau atstovaujамajo valia patvirtinti ginčijamą sandorį įtvirtinta LR CK 2.133 str. 6 d. aktuali tik tuomet, kai trečiasis asmuo nesiremia LR CK 2.133 str. 9 d. Svarbu paminėti, kad esant teisiniam reguliavimui, reikia nepamiršti, jog pačio atstovaujамajo elgesys yra lemiamas faktorius siekiant nuginčyti sandorį LR CK 1.92 str. pagrindu. Jeigu atstovaujамasis sudarė pagrindą trečiajam asmeniui pagrįstai manyti, kad atstovas veikia atstovaujамajo vardu neperžengdamas ribų, atstovaujамam sandoris bus privalomas ir negalės tokio sandorio nuginčyti, netgi esant atstovo įgaliojimų viršijimui. Išanalizavus atstovavimo teisinių santykių reglamentavimą, galima teigti, jog atstovavimo teisės normos užtikrina sąžiningo trečiojo asmens interesus ir neleidžia be pagrindo nuginčyti sudarytą sandorį, kas iš esmės ir užtikrina civilinės apyvartos stabilumą. Atstovaujамasis siekdamas nuginčyti sudarytą atstovo sandorį privalo įrodyti, jog sudarytas sandoris neatitinka jo valios ir nesuteikė pagrindo sąžiningam trečiajam asmeniui manyti, kad atstovas veikia jo vardu neviršydamas jam suteiktų įgaliojimo ribų.

2.4. Kreditorių teisė ginčyti LR CK 6.66 str. pagrindu

Vienas iš kreditoriaus teisės gynimo būdų įtvirtintas LR CK 6.66 str. Tai specialus kreditoriaus interesų gynimo būdas - *actio Pauliana*. *Actio Pauliana* instituto įtvirtinimą lėmė, kaip teigia D. Ambrasienė ir S. Cirtautienė, būtinumas užkirsti kelią nesąžiningiems skolininkams, vengiantiems prievolių įvykdymo, išieškojimo nukreipimo į jiems priklausantį turtą, kurį skolininkai perleidžia kitiems asmenims²⁰⁴. Kasacinio teismo praktikoje pažymėta, kad *actio Pauliana* institutu kreditoriui suteikiama teisė

²⁰³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Doka Lietuva“ v. UAB „Būstuva“, Nr. e3K-3-394-684/2017.

²⁰⁴ AMBRASIENĖ, D.; CIRTAUTIENĖ, S. Specialūs kreditoriaus interesų gynimo būdai sutartiniuose santykiuose. *Jurisprudencija*, 2003, t. 37 (29), p. 50.

sukontroliuoti skolininką, šiam neleisti piktnaudžiauti savo teisėmis bei taip užtikrinti sandorio pagrindu prisiimtų skolininko pareigų įvykdymą²⁰⁵. LR CK 6 knygos komentare nurodyta, kad Pauliano ieškinio tikslas – apginti kreditorių nuo nesąžiningų skolininko veiksmų, kuriais skolininkas, siekdamas išvengti prievolės vykdymo kreditoriui, pablogina savo turtinę padėtį perleisdamas turtą tretiesiems asmenims²⁰⁶. *Actio Pauliana* institutu suteikiama kreditoriui teisė ginčyti skolininko sudarytus sandorius, kurių pastarasis sudaryti neprivalėjo, jeigu šie sandoriai pažeidžia kreditoriaus teises, o skolininkas apie tai žinojo ar turėjo žinoti (LR CK 6.66 str. 1 d.). LR CK 6.66 str. 1 d. nurodyta, kada sandoris laikomas pažeidžiančiu kreditoriaus teises, t. y. jeigu skolininkas tampa nemokus arba būdamas nemokus suteikia pirmenybę kitam kreditoriui, arba kitaip pažeidžiamos kreditoriaus teisės. Matome, kad LR CK pateikia pavyzdinį sąrašą atvejų, kuomet sandoris gali būti laikomas pažeidžiantis kreditoriaus teises.

Kreditorius reikšdamas *actio Pauliana* siekia atkurti skolininko mokumą, kad šis galėtų įvykdyti turimą prievolę kreditoriui. Skirtingai negu kitų sandorio negaliojimo pagrindų atvejais, šio instituto paskirtis – kompensacinė²⁰⁷. *Actio Pauliana* pagrindu pripažinus sandorį negaliojančiu, kreditoriaus reikalavimas nukreipiamas į sandoriu perduotą turtą arba jo vertę tiek, kiek reikalinga kreditoriaus reikalavimams patenkinti. LAT 2008-07-03 parengtoje apžvalgoje pažymėta, jog „jeigu byloje nustatoma, kad kreditorius, reikšdamas *actio Pauliana*, turėjo tikslą ne patenkinti savo reikalavimą, o kad teismas pripažintų sandorį negaliojančiu, toks ieškinys LR CK 6.66 str. pagrindu negalėtų būti tenkinamas“. Manytina, kad tai sąlygoja, *actio Pauliana* instituto tikslas bei paskirtis, todėl *Actio Pauliana* institutas, skirtingai negu kiti sandorių negaliojimo pagrindai, įtvirtintas LR CK 6 knygos skyriuje pavadinimu „Kreditorių interesų gynimas“ ir yra skirtas užtikrinti kreditoriaus interesų gynimą nuo nesąžiningų skolininko veiksmų. 2001 m. vasario 21 d. byloje AB „Turto bankas“ v. AB „Rimeda“ teismas nurodė, jog „sandorio pripažinimas negaliojančiu yra tik priemonė atkurti skolininko pažeistą mokumą ir sugrąžinti skolininką į ankstesnę turtinę padėtį“²⁰⁸. Ši nuostata pakartota ir LAT praktikos dėl *actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio institutų taikymo apžvalgoje aptariant *actio Pauliana* instituto paskirtį. Iš esmės šiuo institutu siekiama grąžinti

²⁰⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. gruodžio 19 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Stagro“ v. G.K. ir V.R., Nr. 3K-3-502-313/2018.

²⁰⁶ MIKELĖNAS, V. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. Vilnius: Justitia, 2003, p. 107-108.

²⁰⁷ 2008 m. liepos 3 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl *actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalga. *Teismų praktika* Nr. 29.

²⁰⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2001 m. vasario 21 d. nutartis civilinėje byloje AB „Turto bankas“ v. AB „Rimeda“, Nr. 3K-3-201/2001.

skolininko turtą, kurį šis nesąžiningai perdavė tretiesiems asmenims, ir grąžinus šį turtą iš jo patenkinti kreditoriaus turimą reikalavimą²⁰⁹.

LR CK 6.66 str. įtvirtinto *actio Pauliana* instituto taikymo būtinos sąlygos, kurias nurodė LAT 2012 m. lapkričio 6 d. nutartyje²¹⁰ plėtodamas praktiką ir kurioms esant galimas kreditoriaus pasinaudojimas jam įtvirtintu specialiu interesų gynybos būdu:

1. kreditorius turi turėti neabejotiną ir galiojančią reikalavimo teisę;
2. ginčijamas sandori turi pažeisti kreditoriaus teises;
3. nėra suėjęs vienerių metų ieškinio senaties terminas;
4. skolininkas neprivalėjo sudaryti ginčijamo sandorio;
5. skolininkas buvo nesąžiningas, nes žinojo ar turėjo žinoti, kad sudaromas sandoris pažeis kreditoriaus teises;
6. trečiasis asmuo, sudaręs su skolininku atlygintinį dvišalį sandorį, buvo nesąžiningas;
7. kreditoriaus reikalavimas nukreipiamas į perleistą pagal ginčijamą sandorį turtą (ar jo vertę) tiek, kiek būtina šiam reikalavimui patenkinti.

Taikant *actio Pauliana* institutą, kreditorius turi turėti neabejotiną ir galiojančią reikalavimo teisę skolininkui. Kyla klausimas, kada laikoma, jog kreditorius turi neabejotiną ir galiojančią reikalavimo teisę? Teisės doktrinoje pažymima, kad *actio Pauliana* atveju svarbu, kad skolininko ir kreditoriaus prievolės atsiradimo pagrindas būtų įvykęs anksčiau nei kreditoriaus ginčijamas sandoris²¹¹. Ir skolininkas dar nebūtų įvykdęs visos ar dalies prievolės kreditoriui arba įvykdęs ją netinkamai²¹². Pažymėtina, kad prievoliniai teisiniai santykiai egzistuoja tol, kol nepasibaigia prievolė dėl jos tinkamo įvykdymo, negalėjimo įvykdyti ar kitais įstatymai nustatytais pagrindais (LR CK 6.123 str. 1 d.). I. Daubarienė pažymėjo, kad kreditoriui neįrodžius, jog šis turi neabejotiną ir galiojančią reikalavimo teisę ir kad reikalavimo teisė atsirado iki ginčijamo sandorio sudarymo, nėra pagrindo pripažinti sandorį negaliojančiu, dėl to nėra išlaikoma kreditoriaus, skolininko ir trečiojo asmens interesų pusiausvyra, t. y. pasak jos, įtvirtinami pertekliniai ribojimai kreditoriui²¹³. Analizuojant kreditoriaus reikalavimo teisę, šios teisės

---

²⁰⁹ MIKELĖNAS, V. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. Vilnius: Justitia, 2003, p. 108.

²¹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus plenarinė teisėjų sesija. 2012 m. lapkričio 6 d. *nutartis civilinėje byloje AB DNB Nord v. A.M. ir kt., Nr. 3K-P-311/2012*.

²¹¹ AUGAITĖ, D. *Actio Pauliana*. *Jurisprudencija*, 2004, t. 55 (47), p. 6.

²¹² AMBRASIENĖ, D.; CIRTAUTIENĖ, S. Specialūs kreditoriaus interesų gynimo būdai sutartiniuose santykiuose. *Jurisprudencija*, 2003, Nr. 37 (29), p. 51.

²¹³ DAUBARIENĖ, I. *Actio Pauliana* instituto sutartiniuose santykiuose taikymas: kreditoriaus perspektyva. *Societal Innovations for Global Growth*, 2012, Nr. 1 (1), p. 140.

atsiradimo momentas priklauso nuo teisinių santykių, iš kurių ši teisė kyla, specifikos²¹⁴. Kasacinis teismas nurodęs, kad kreditoriaus reikalavimo teisė *actio Pauliana* taikymo aspektu yra savarankiška: „*kiekvieną kartą būtina nustatyti šią actio Pauliana sąlygą, išreiškiančią nuo tam tikro momento galiojančią kreditoriaus teisę reikalauti skolininko įvykdyti tam tikrą prievolę*“²¹⁵. Taigi, teismui aiškinantis, ar kreditorius turi neabejotiną ir galiojančią reikalavimo teisę, turi kiekvienu atveju aiškintis reikalavimo teisės atsiradimo ir ginčijimo sandorio sudarymo momentą, kadangi būsimos prievolės įvykdymo negali pažeisti, nes tokiu atveju netektų prasmės įstatymo nuostata – skolininko žinojimą ar turėjimą žinoti apie kreditoriaus reikalavimo teisės pažeidimą.

Skolininko sudarytas sandoris turi pažeisti kreditoriaus interesus – antroji *actio Pauliana* instituto taikymo sąlyga. Kaip jau buvo nurodyta aukščiau, LR CK 6.66 str. 1 d. pateikia pavyzdinį sąrašą atvejų, kada sandoris laikomas pažeidžiančiu kreditoriaus interesus. Skolininkas gali pažeisti kreditoriaus interesus, kai sudaręs ginčijamą sandorį tampa nemokus arba jo turto vertė gerokai sumažėja, ko pasekoje kreditorius praranda galimybę patenkinti ne tik visą reikalavimą, bet ir iš dalies²¹⁶. Aiškinantis, ar skolininko sudarytu sandoriu pažeidžiami kreditoriaus interesus, reikia palyginti esamą skolininko turto padėtį su ta, kuri būtų buvusi, jeigu ginčijamas sandoris nebūtų sudarytas²¹⁷. Išanalizavus skolininko turtinę padėtį ir nustačius, jog šis turi pakankamai turto patenkinti kreditoriaus reikalavimą, tai skolininko veiksmai sudarant ginčijamą sandorį nepažeis kreditoriaus interesų ir šis negalės pasinaudoti jam suteiktu specialiu interesų gynybos būdu. Tačiau skolininkui ginčijamu sandoriu sumažinus savo turto vertę iš esmės bus sumažinta galimybė kreditoriui patenkinti turimą reikalavimą, todėl ginčijamas sandoris bus pažeidžiantis kreditoriaus teises²¹⁸, pavyzdžiui, skolininkas parduos turtą už aiškiai mažesnę kainą ir gautos sumos bei likusio skolininko turto neužtenka kreditoriaus reikalavimo teisei patenkinti. Nors ir čia reikia atkreipti dėmesį į tai, kad savaime tokia aplinkybė nereiškia kreditoriaus teisės pažeidimo, jeigu pardavimas už aiškiai mažesnę kainą buvo priimtas vadovaujantis atsižvelgiant į rinkos situaciją ir esamą verslo

---

²¹⁴ Prievolės atsiradimo momentą lemia juridinio fakto, iš kurio kyla, prigimtis. Pavyzdžiui, jeigu šalis sieja sutartiniai santykiai, tai sutartinių prievolių momentas siejamas su sutarčių sudarymu. Esant santykiams kilusiems iš delikto, tai reikalavimo teisė atsiranda nuo žalos padarymo momento.

²¹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus plenarinė teisėjų sesija. 2012 m. lapkričio 6 d. nutartis civilinėje byloje AB DNB Nord v. A.M. ir kt., Nr. 3K-P-311/2012.

²¹⁶ MIKELĖNAS, V. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. Vilnius: Justitia, 2003, p. 108.

²¹⁷ PAPIRTIS, L.V.; KVAINAUSKIENĖ-KARULAITYTĖ, I. in *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*: mokslo studija. Vilnius: MRU, 2013, p. 742.

²¹⁸ PAPIRTIS, L.V.; KVAINAUSKIENĖ-KARULAITYTĖ, I. in *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*: mokslo studija. Vilnius: MRU, 2013, p. 743.

praktiką²¹⁹. Savo ruožtu svarbu paminėti, kad būtų pažeidžiamos kreditoriaus teisės neprivalo būti įrodytas skolininko nemokumas²²⁰. Kreditoriui užtenka įrodyti, jog likusio turto tiesiog nepakanka reikalavimo patenkinimui. Kreditoriaus teisės pažeidimas gali susiklostyti ir tada, kai skolininkas įkeičia savo turtą kitam kreditoriui, kuris tampa privilegijuotas, t. y. privilegijuoto kreditoriaus reikalavimas tenkinamas iš įkeisto turto pirmiau negu likusių skolininko kreditorių reikalavimai²²¹.

Pažymėtina, kad praktikoje pasitaiko atveju, kai sandorio šalys panaudoja įskaitymo institutą, tačiau teisės doktrinoje nurodoma, jog įskaitymas negalimas, kadangi nesąžininga antroji šalis gali tapti privilegijuota ja lyginant su kitais skolininko kreditoriais²²². Vienoje byloje skolininkas, suvokdamas savo nemokumo padėtį, įskaitė savo turėtą 15 368,77 Eur reikalavimo teisę į tokio paties dydžio kito kreditoriaus reikalavimo teisę, taip skolininkas atsiskaitė su vienu iš daugeliu kreditorių ir nepagrįstai suteikė būtent šiam kreditoriui pirmenybę gauti reikalavimo patenkinimą. Nors tuo metu skolininkas jau turėjo pradelstų įsiskolinimų darbuotojams ir kitiems savo kreditoriams²²³. Teismų praktikoje vyrauja skirtingos nuomonės dėl priešpriešinių vienu ar kelių reikalavimų įskaitymo vertinimo. Kasacinio teismo jurisprudencijoje galime rasti, kad vienoje byloje išaiškinta, kad įskaitymas yra savaime pažeidžiantis kreditoriaus teises ir gali būti pripažintas negaliojančiais LR CK 6.66 str. pagrindu²²⁴, kitoje byloje pažymi, jog verslo subjektams nedraudžiama daryti įskaitymų, tačiau jie turi nepažeisti kitų kreditorių interesų²²⁵. Vis dėlto, manytina, kad įskaitymas gali būti vertinamas kaip nepažeidžiantis kreditoriaus interesų, jeigu verslo subjektas (šiuo atveju skolininkas) stengiasi įmonei gauti naudos, pagrįstai tikisi, jog atlikus įskaitymą įmonės finansinė būklė pagerės, ir kartu nepažeidė kitų tokioje pačioje padėtyje esančių kreditorių teisių. Bet jeigu juridinis asmuo turėjo ne vieną kreditorių, bet kelis, kurių reikalavimai taip pat buvo piniginiai, ir su jais liko neatsiskaityta, tokiu atveju galima vertinti, kad kitų kreditorių interesai atlikus įskaitymą

---

²¹⁹ Toks skolininko elgesys preziumuojamas kaip nesąžiningas remiantis LR CK 6.67 str. 4 d., tačiau pažymėtina, kad kiekviena prezumpcija gali būti nuginčyti atsižvelgiant į kiekvienos bylos aplinkybes. Kiekvienu konkrečiu atveju teismas turi vertinti, ar sandoris už aiškiai mažą kainą galėjo pažeisti kreditoriaus teises.

²²⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje N.G. v. S.G. ir kt., Nr. 3K-3-3-695/2017.

²²¹ PAPIRTIS, L.V.; KVAINAUSKIENĖ-KARULAITYTĖ, I. in *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*: mokslo studija. Vilnius: MRU, 2013, p. 744.

²²² AUGAITĖ, D. Actio Pauliana. *Jurisprudencija*, 2004, t. 55 (47), p. 14.

²²³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. rugsėjo 28 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Murena“ v. UAB „Alseka Kaunas“, Nr. 3K-3-398/2012.

²²⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. balandžio 21 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Naras“ v. AB „Specializuota komplektavimo valdyba“, Nr. 3K-3-268-415/2015.

²²⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Baldų rojus“ v. UAB „Vilniaus Sigmos partneris“, Nr. 3K-3-47/2013.

buvo pažeisti, nepriklausomai nuo to, jog juridinio asmens finansinė padėtis nepakito²²⁶. Pereinant prie kitos analizuojamo instituto taikymo sąlygos – skolininko ginčijamo sandorio neprivalėjimo sudaryti, svarbu paminėti, kad kreditoriaus interesų pažeidimo sąlygos yra vertinamojo pobūdžio, todėl analizuojant bylos faktines aplinkybes, būtent jų kontekste teismas turi įvertinti, ar nebuvo kreditorių teisių pažeidimo²²⁷.

Privalėjimas sudaryti sandorį yra vienas iš imperatyvų, apribojančių sutarčių sudarymo laisvę²²⁸. Jeigu skolininkas turėjo pareigą sudaryti sandorį, kurią nustatė įstatymas, teismo sprendimas ar viešas konkursas, tokiu atveju *actio Pauliana* instituto taikymas negalimas. Teisės doktrinoje pažymėta, kad esant skolininko pareigai sudaryti sandorį, šis turi ją įvykdyti kuo mažiau pakenkdamas kreditoriaus interesams²²⁹. Skolininko pareiga sudaryti sandorį turi būti aiškinama siauriai, todėl tokios aplinkybės kaip nesinaudojimas perduodamu turtu, ar sunki finansinė būklė ir pan. nėra vertinamos kaip teisinės prievolės²³⁰. Tokią išvadą padarė ir Nyderlandų Aukščiausiasis Teismas Enea byloje, kad nors faktinė padėtis ir lėmė skolininko elgesį sudaryti ginčijamą sandorį, tačiau sunki įmonės padėtis, turėjusi įtakos tokiam skolininko elgesiui, negali būti vertinama kaip teisinė prievolė²³¹. Ši Nyderlandų Aukščiausiojo Teismo išvada aktuali LR CK 6.66 str. kontekste tuo, kad įmonės patirdamos finansinių sunkumų ir siekiant išvengti nemokumo, sudarydamos sandorius prisiima papildomų įsipareigojimų, bet tai nelemia skolininkės pareigos sudaryti tokius sandorius ir kreditorius remiantis LR CK 6.66 str. gali pasinaudoti įtvirtinta galimybe ginčyti skolininko sandorius, kurių šis neprivalėjo sudaryti. Tačiau kreditorius turi teisę ginčyti skolininko sudarytą sandorį ne tik neturint teisinės prievolės, bet net ir turint. Toks atvejis yra tuomet, kai skolininkas sudarant ginčijamą sandorį suteikė pirmenybę kitiems savo kreditoriams. Pritartina D. Augaitės nuomonei, kad tokia išimtis yra pagrįsta, nes kitaip būtų pažeidžiami kitų kreditorių teisėti interesai²³². Kiekvienu atveju reikia vertinti, ar pirmenybės suteikimas kitam kreditoriui pažeis likusių kreditorių interesus, nors kasacinio teismo jurisprudencijoje pažymėta, kad vieno iš kreditoriaus reikalavimo patenkinimas gali būti pateisinamas tik išimtiniais atvejais: sandorio ekonominis naudingumas įmonei; pagrįstas siekis išvengti bankroto procedūros ar

---

²²⁶ *Ibid.*

²²⁷ PAPIRTIS, L.V.; KVAINAUSKIENĖ-KARULAITYTĖ, I. in *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*: mokslo studija. Vilnius: MRU, 2013, p. 745.

²²⁸ AMBRASIENĖ, D; CIRTAUTIENĖ, S. Specialūs kreditoriaus interesų gynimo būdai sutartiniuose santykiuose. *Jurisprudencija*, 2003, Nr. 37 (29), p. 51.

²²⁹ PAPIRTIS, L.V.; KVAINAUSKIENĖ-KARULAITYTĖ, I. in *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*: mokslo studija. Vilnius: MRU, 2013, p. 748.

²³⁰ AUGAITĖ, D. Actio Pauliana. *Jurisprudencija*, 2004, t. 55 (47), p. 8.

²³¹ *Ibid.*

²³² AUGAITĖ, D. Actio Pauliana. *Jurisprudencija*, 2004, t. 55 (47), p. 9.

sumažinti turimą įmonės įsiskolinimą²³³, tačiau tai savaime nelemia skolininko nesąžiningumo.

Pažymėtina, kad kreditoriaus interesai būtų pažeidžiami, skolininkas turi būti nesąžiningas, t. y. žinojo ar turėjo žinoti, kad jo veiksmai pažeis kreditoriaus interesus. Kaip jau buvo minėta darbe anksčiau, sąžiningumas yra vertybinis žmogaus elgesio matas, nustatomas pagal du kriterijus: objektyvųjį ir subjektyvųjį. LR CK 1.5 str. 1 d. nustatyta, jog civilinių teisinių santykių subjektai, įgyvendindami savo teises bei atlikdami pareigas, privalo veikti pagal teisingumo, protingumo ir sąžiningumo reikalavimus. Bendrai civilinėje teisėje galioja sąžiningumo prezumpcija, pagal kurią kiekvienas asmuo laikomas sąžiningu, kol neįrodyta kitaip. *Actio Pauliana* instituto atveju, nėra preziumuojama, kad skolininkas yra sąžiningas, šiuo atveju LR CK 6.67 str. įtvirtinta sąžiningumo principo išimtis ir nustatyti nesąžiningumo prezumpcijos atvejai²³⁴. Pažymėtina, kad nesąžiningumo atvejų numatytų LR CK 6.67 str. sąrašas yra baigtinis ir negali būti aiškinamas plečiamai, t. y. sąraše nenumatytiems atvejams galioja sąžiningumo prezumpcija²³⁵, kadangi šalys remiantis sutarčių teisės institutu privalo visada elgtis sąžiningai²³⁶. Teisės doktrinoje nurodoma, kad nesąžiningumo prezumpcijos įtvirtinimu siekiama palengvinti kreditoriaus įrodinėjimo našta²³⁷. Nesant šios išimties ir, pavyzdžiui, esant ginčijamam dvišaliam atlygintiniam sandoriui, kreditorius turėtų įrodinėti ne tik skolininko nesąžiningumą, bet ir trečiojo asmens. Esant įtvirtintiems nesąžiningumo atvejams, kreditorius turi įrodyti bent vieną iš tų aplinkybių ir sandorio šalys bus laikomas nesąžiningomis. Kreditorius nesąžiningumo prezumpcija negali pasiremti, kai skolininkas turėjo teisinę prievolę sudaryti sandorį, kuris pažeidė kreditoriaus interesus²³⁸. Žinoma, nesąžiningumo prezumpcija, kaip ir kitos prezumpcijos, yra nugincijamos, todėl skolininkas su trečiuoju asmeniu gali ginčyti ir įrodinėti, kad jie ginčijamo sandorio sudarymo metu buvo sąžiningi. Savo ruožtu pastebėtina, jog nesąžiningumo prezumpcija nėra taikoma kitiems asmenims, išskyrus ginčijamo sandorio šalims, kurios pažeidė kreditoriaus interesus²³⁹. Įstatyme nenustatyta, kad skolininko ar trečiojo asmens žinojimas, jog bus pažeisti kreditoriaus

---

²³³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2019 m. spalio 28 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Enginera“ v. UAB „Grunterra“ ir kt., Nr. e3K-3-313-611/2019.

²³⁴ MIKELĖNAS, V. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. Vilnius: Justitia, 2003, p. 110.

²³⁵ *Ibid.*

²³⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Neringos žuvis“ v. A.P.Į „Altana“, Nr. 3K-3-168/2007.

²³⁷ MIKELĖNAS, V. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. Vilnius: Justitia, 2003, p. 110.

²³⁸ AUGAITĖ, D. *Actio Pauliana*. *Jurisprudencija*, 2004, t. 55 (47), p. 12.

²³⁹ 2008 m. liepos 3 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl *actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalga. *Teismų praktika* Nr. 29.

interesai, turi būti nukreiptas konkrečiai į vieną kreditorių²⁴⁰, kadangi skolininkas, ypač jeigu yra komercinės veiklos subjektas, gali turėti ne vieną kreditorių, kuris turi neabejotiną ir galiojančią reikalavimo teisę. Teisėje sąžiningumas vertinamas pagal asmens informatyvumą apie tam tikrus faktus²⁴¹, kurio turinys susideda iš žinojimo apie tam tikrus faktus ir turėjimo žinoti – pareiga pasidomėti. Trečiasis asmuo turi pareigą pasidomėti, ar kita sandorio šalis turi kreditorių, t. y. jis yra skolininkas, ir ši pareiga teismų praktikoje nurodoma kaip pareiga aktyviai veikti²⁴². Tad sudarydamas ginčijamą sandorį, trečiasis asmuo turi elgtis apdairiai, t. y. pasidomėti kita sandorio šalimi ir jos turtine padėtimi, ar ši šalis tikrai sąžininga, kadangi, manytina, jog kiekviena sandorio šalis sudarydama sandorį tikisi civilinių teisinių santykių stabilumo. Teismų praktikoje nurodyta, kad trečiasis asmuo, sudarydamas sandorį, turi teisę reikalauti iš kitos sandorio šalies pateikti tam tikrus dokumentus, kurie atspindėtų jos finansinę būklę, taip pat patvirtintų, kad neturi kitų kreditorių, kurių interesams būtų pažeista²⁴³. Trečiojo asmens pareigą pasidomėti kitos sandorio šalies padėtimi suponuoja jo statusas. Jeigu trečiasis asmuo yra verslininkas, jis visada turi pasidomėti jam prieinamomis priemonėmis kontrahentu ir jo turtine padėtimi, t. y. būti atidesniu ir apdairesniu sudarant sandorius. Vienoje byloje buvo nustatyta, kad UAB „Stuko ūkis“ sudarydamas sandorį dėl galvijų įsigijimo žinojo apie kitos šalies tam tikrus kreditorius, nors pati šalis buvo pateikusi informaciją, kad neturi. Teismas pažymėjo, kad UAB „Stuko ūkis“ yra verslininkas ir jam keliami didesni pareigos kitos šalies turimais finansiniais įsipareigojimais ir jos turtine padėtimi reikalavimai. Aplinkybė, kad skolininkas informuoja apie dalį kreditorių ar visai jų neturėjimą, neatleidžia kitos sandorio šalies nuo pareigos savarankiškai domėtis skolininko finansine padėtimi, kreipiantis į viešuosius registrus, vykdomąsias bylas vykdančius antstolius ir kitomis prieinamomis priemonėmis²⁴⁴. Kadangi komerciniuose santykiuose veikiančio verslo subjekto neapdairumas yra pakankamas pagrindas pripažinti pareigos aktyviai domėtis kontrahento padėtimi pažeidimą. Iš dalies tai lemia jo interesų apsaugojimą, kadangi išaiškėjus tam tikroms aplinkybėms, sandoris gali būti nuginchijamas, o tai sukeltų teises pasekmes, kurių trečiasis asmuo nesitikėjo sudarant sandorį. Trečiasis asmuo norėdamas išsaugoti sudarytą ginčijamą sandorį ir iš jo perleistą turtą turėtų įrodyti, jog visomis prieinamomis

²⁴⁰ AUGAITĖ, D. Actio Pauliana. *Jurisprudencija*, 2004, t. 55 (47), p. 11.

²⁴¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Neringos žuvis“ v. A.P.II „Altana“, Nr. 3K-3-168/2007.

²⁴² *Ibid.*

²⁴³ 2008 m. liepos 3 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl *actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalga. *Teismų praktika* Nr. 29.

²⁴⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. birželio 21 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Alginsta“ v. UAB „Stuko ūkis“ ir kt., Nr. 3K-3-341/2013.

priemonėmis jis pasidomėjo kitos sandorio šalies padėtimi ir kad sudaromas sandoris nepažeis kitos šalies kreditorių interesų²⁴⁵.

Kreditorius, manantis, kad skolininkas pažeidė jo interesus sudarydamas sandorį su trečiuoju asmeniu, turi teisę ginčyti sandorį per vienerių metų ieškinio senaties terminą. LR CK nustatydamas sutrumpiną vienerių metų ieškinio senaties terminą paskatina kreditorių reaguoti į skolininko nesąžiningus veiksmus ir imtis veiksmų, kad galėtų pasinaudoti *actio Pauliana* institutu²⁴⁶, ir siekia išsaugoti civilinių teisinių santykių stabilumą. Sutrumpintas ieškinio senaties terminas pradedamas skaičiuoti nuo tos dienos, kurią kreditorius sužinojo ar turėjo sužinoti apie jį teises pažeidžiantį sandorį (LR CK 6.66 str. 3 d.), t. y. nuo sandorio sudarymo momento. Jeigu visgi kreditorius įrodinėja, jog apie pažeistas teises sužinojo vėliau negu sandorio sudarymo momentas, tuomet teismas turi įvertinti, ar kreditorius neturėjo galimybės sužinoti anksčiau apie sandorio sudarymą, vertinama kreditoriaus rūpestingumas ir atidumas²⁴⁷. Pažymėtina, kad juridiniams asmenims taikomas didesnis atidumo ir rūpestingumo standartas, todėl būtina atsižvelgti į kreditoriaus teisinį statusą. Kasacinis teismas nurodęs, kad „<...> vienerių metų ieškinio senaties termino pradžia turi būti siejama ne tik su kreditoriaus nurodomu laiku, kada jis faktiškai sužinojo apie sudarytą sandorį, bet ir su kreditoriaus pareiga sužinoti apie tokį sandorį laiku“²⁴⁸. Taigi, teismas turės kiekvienoje byloje vertinti ne tik skolininko veiksmus, bet kreditoriaus veiksmus lėmusius vėlesnį sužinojimą apie interesų pažeidimą. Kreditoriui praleidus įstatyme nustatytą sutrumpintą vienerių metų ieškinio senaties terminą, šis gali būti atnaujinamas remiantis LR CK 1.131-1.132 str. nustatytais taisyklėmis. Svarbu paminėti, kad sutrumpintas ieškinio senaties terminas nėra tapatu kreditoriaus teisei reikalauti skolininko atsiskaityti pagal esančią prievolę²⁴⁹.

Analizuojant ginčijamo sandorio pripažinimo negaliojančiu teisinės pasekmės, svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad įstatyme nurodyta, jog sandorio pripažinimas negaliojančiu sukelia teisinės pasekmės tik ieškinį dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu pareiškusiam kreditoriui ir tik tiek, kiek būtina kreditoriaus teisių pažeidimui pašalinti (LR CK 6.66 str. 4 d.). Tai lemia *actio Pauliana* instituto tikslas, nes šiuo institutu kreditorius siekia apginti

²⁴⁵ DAUBARIENĖ, I. Pirmenybės vienam kreditoriui suteikimas kaip *Actio Pauliana* sąlyga: trečiojo asmens nesąžiningumo aiškinimo nacionalinių teismų praktikoje problematika. *Jurisprudencija*, 2015, Nr. 22 (2), p. 346.

²⁴⁶ AUGAITĖ, D. *Actio Pauliana*. *Jurisprudencija*, 2004, t. 55 (47), p. 13.

²⁴⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. liepos 25 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Fometas“ v. V.V., Nr. 3K-3-410/2013.

²⁴⁸ 2008 m. liepos 3 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl *actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalga. *Teismų praktika* Nr. 29.

²⁴⁹ DAMBRAUSKAITĖ, A. in *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*: mokslo studija. Vilnius: MRU, 2013, p. 71.

pažeistus savo interesus, todėl pripažinus sandorį negaliojančiu ir pritaikius restituciją, turtas negražinamas skolininkui, o skiriamas kreditoriaus reikalavimui patenkinti²⁵⁰. Tokia pozicija išreikšta ir Nyderlandų CK 3:45 str. 4 d., kuriuo nurodoma, jog *actio Pauliana* institutas skirtas kreditorių interesų labai ir ne daugiau nei tai reikia kreditoriaus interesų apgynimui²⁵¹. Jeigu sandorį pripažinus negaliojančiu ir turtą gražinus skolininkui, o nenukreipus kreditoriaus reikalavimo į skolininko perleistą turtą, nebūtų užtikrinti kreditoriaus interesai. Kai perduodamas turtas yra didesnės vertės negu pareikštas kreditoriaus reikalavimas, likusio turto dalis gražinama skolininkui.

Analizuojant kreditoriaus teisę nugincyti skolininko sudarytą sandorį, svarbu išsiaiškinti sandorio pripažinto negaliojančiu įtaką sąžiningų trečiųjų asmenų teisėms. Kadangi LAT praktikoje nurodyta, kad *actio Pauliana* taikymas turi apsaugoti ne tik kreditoriaus interesus, bet taip pat užtikrinti kreditoriaus, skolininko ir jo turtą įgijusio trečiojo asmens interesų pusiausvyrą²⁵². Tiek nuosavybės, tiek prievolių teisės institutai grindžiami fundamentaliu privatinės teisės principu – sąžiningumu, kuris leidžia apginti ne tik sąžiningo įgijėjo teises, bet taip pat užtikrina turtinių santykių stabilumą²⁵³. Šiuo atveju sąžiningų turto įgijėjų interesų apsaugos būtinybė atsiranda, kai šie turtą įgyja kitų sandorių grandinės pagrindu²⁵⁴. Pavyzdžiui, Nyderlandų civiliniame kodekse numatyta, jog sąžiningai įgijusių trečiųjų asmenų teisės lieka galioti į turtą, kuris buvo negaliojančio sandorio objektu, o tokio ribojimo išimtis yra susijusi tik su neatlygintinu įgijimu²⁵⁵. LR CK 6.66 str. 2 d. norma atitinka LR CK 4.96 str. 3 d., pagal kurią leidžiama išreikalauti neatlygintinai įgytą daiktą iš įgijėjo visais atvejais. O LR CK 6.153 str. 2 d. nurodo, kad sąžiningi tretieji asmenys, pagal neatlygintiną sandorį įgiję nuosavybės teise gražintiną turtą, negali šio sandorio panaudoti prieš asmenį, kuris reikalauja restitucijos. Taigi, trečiojo asmens sąžiningumas aktualus tuomet, kai ginčijamas sandoris yra atlygintinis, t. y. jeigu ginčijamo sandorio šalys sudarė neatlygintinį sandorį, tai ginčijamo sandorio pripažinimas negaliojančiu nepriklauso nuo trečiojo asmens sąžiningumo ar nesąžiningumo (LR CK 6.66 str. 2 d.). Tad galima teigti, jog pagrindinę įtaką trečiųjų asmenų teisėms pripažinus sandorį negaliojančiu turi sandorio rūšis pagal atlygintinumą

²⁵⁰ MIKELĖNAS, V. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. Vilnius: Justitia, 2003, p. 109.

²⁵¹ AUGAITĖ, D. *Actio Pauliana*. *Jurisprudencija*, 2004, t. 55 (47), p. 13.

²⁵² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. rugsėjo 28 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Murena“ v. UAB „Alseka Kaunas“, Nr. 3K-3-398/2012.

²⁵³ DAMBRAUSKAITĖ, A. Sandorių pripažinimas negaliojančiais ir sąžiningo įgijėjo interesų apsauga. *Jurisprudencija*, 2002, Nr. 28 (20), p. 29.

²⁵⁴ *Ibid*, p. 31.

²⁵⁵ DAMBRAUSKAITĖ, A. Sandorių pripažinimas negaliojančiais ir sąžiningo įgijėjo interesų apsauga. *Jurisprudencija*, 2002, Nr. 28 (20), p. 31.

bei trečiojo asmens sąžiningumas/nesąžiningumas. Kai ginčijamas sandoris yra neatlygintinis, tai nepaisant trečiojo asmens sąžiningumo ar nesąžiningumo, šis sandoris pripažįstamas negaliojančiu. Bet jeigu ginčijamas sandoris yra atlygintinis, tokiu atveju sandoris gali būti pripažintas negaliojančiu tik, kai trečiasis asmuo buvo nesąžiningas (LR CK 6.66 str. 2 d.). tuomet trečiasis asmuo turi pareigą grąžinti turtą, kai nuginčijus sandorį taikoma restitucija. Nebent trečiasis asmuo siekdamas išsaugoti nuosavybės teisę į įsigytą turtą, pasinaudoja LR CK 6.51 str. 1 d. įtvirtinta teise įvykdyti prievolę už skolininką, t. y. patenkinti reikalavimą įgyjant regreso teisę į skolininką. Taip trečiasis asmuo išsaugotų įsigytą turtą, o kreditoriui būtų patenkinta reikalavimo teisė. LR CK buvo įtvirtinta imperatyvi norma dėl trečiojo asmens nesąžiningumo, kurios įtvirtinimą įstatyme lėmė tas, jog kreditoriaus teisės neturėtų būti suabsoliutinamos, t. y. tiek trečiojo asmens, tiek skolininko atžvilgiu neturėtų būti suteikiamos kreditoriui privilegijos²⁵⁶.

Apibendrinant galima teigti, kad kreditorius norėdamas pasinaudoti jam suteiktu specialiu interesų gynimo būdu – *actio Pauliana* institutu, turi pirmiausiai įsivertinti, ar atitinka kasacinio teismo jurisprudencijoje nurodytas šio instituto taikymo sąlygas. Kadangi bent vienos sąlygos nebuvimas leis teismui ieškinį atmesti ir kreditoriaus interesai nebus apginti. Pažymėtina, kad kreditorius ginčijantis sandorius remiantis *actio Pauliana* institutu dažnai naudojasi tokia galimybe nesąžiningai. Kartais įmonės patirdamos finansinių sunkumų gali sudaryti mažesne nei rinkos verte sandorius, kuriais siekiama išvengti įmonės likvidumo padarinių ir taip vėliau užtikrinti visų kreditorių reikalavimus, tačiau kreditoriai rūpindamasi išimtinai savo interesų nauda siekia nuginčyti tokius įmonės sandorius, kas sudaro sąlygas įmonei tapti visiškai nemokia. Tačiau kasacinis teismas užkerta kelią sandorių nuginčijimui atsižvelgiant į trečiojo asmens sąžiningumą. Tad jeigu trečiasis asmuo buvo sąžiningas ir skolininkas racionaliai laikydamas esamos verslo praktikos sudarė sandorius, tokių sandorių kreditorius remdamasis LR CK 6.66 str. negalės ginčyti. Pabrėžtina, kad *actio Pauliana* institutas skirtas apginti kreditoriaus interesus ir užkirsti kelią nesąžiningam skolininko elgesiui kreditoriaus atžvilgiu, tačiau tai neturi sudaryti prielaidų kreditoriui ginčyti sandorius, kurie sudarymo metu nebuvo draudžiami, ir atitiko įprastą verslo praktiką.

---

²⁵⁶ AMBRASIENĖ, D; CIRTAUTIENĖ, S. Specialūs kreditoriaus interesų gynimo būdai sutartiniuose santykiuose. *Jurisprudencija*, 2003, t. 37 (29), p. 52.

3. Juridinio asmens sandorių ginčijimas nemokumo atveju

Ankstesniame šio darbo skyriuje buvo minėta, kad įstatymų leidėjas įtvirtino siaurą ir ribojantį reglamentavimą sandorio negaliojimo instituto atveju, todėl ne kiekvienas asmuo gali kreiptis į teismą reikalaujantis nugincyti sudarytą sandorį, o tik tas, kuris nurodytas įstatyme. Įstatymų leidėjas įtvirtino tokią galimybę ir nemokumo administratoriui (Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymo²⁵⁷ (toliau – Juridinių asmenų nemokumo įstatymas) 64 str.). Nemokumo administratorius turi teisę ginčyti juridinio asmens sudarytus sandorius, kai įsiteisėja teismo nutartis dėl bankroto bylos iškėlimo, ir ne vėliau kaip per 6 mėnesius nuo dokumentų apie juridinio asmens sandorių sudarymą gavimo dienos (Juridinių asmenų nemokumo įstatymo 64 str. 1 d.). Teismų praktikoje pažymėta, jog sandorių ginčijimas įmonės bankroto atveju yra teismo paskirto nemokumo administratoriaus teisė ir pareiga²⁵⁸. Nemokumo administratorius remiantis Juridinių asmenų nemokumo įstatymo 64 str. 1 d. 1 ir 3 punktais gali kreiptis į teismą dėl sandorių, priešingų juridinio asmens veiklos tikslams ir galėjusių turėti įtakos tam, kad juridinis asmuo negali atsiskaityti su kreditoriais, pripažinimo negaliojančiais, kurie LR CK 1.82 str. nustatytais pagrindais galėtų būti pripažinti negaliojančiais, arba dėl sudarytų sandorių, kurių jis sudaryti neprivalėjo, jeigu šie sandoriai pažeidžia kreditoriaus teises, o juridinis asmuo apie tai žinojo ar turėjo žinoti (*actio Pauliana*), ir kurie sudaryti per ne trumpesnę kaip 3 metų laikotarpį iki bankroto bylos iškėlimo dienos. Nors įstatymų leidėjas įtvirtino nemokumo administratoriui galimybę ginčyti juridinio asmens sandorius dviem LR CK įtvirtintais pagrindais, tačiau teismų praktika yra išaiškinusi, kad prieš bankroto bylos iškėlimą sudarytus sandorius nemokumo administratorius gali ginčyti visais LR CK nustatytais sandorių negaliojimo pagrindais, kadangi nemokumo administratorius gina visų bankrutuojančios įmonės kreditorių interesus²⁵⁹.

Juridinių asmenų nemokumo įstatymo 64 str. 1 d. nurodyta, kad nemokumo administratorius turi patikrinti ir kreiptis dėl sandorių negaliojimo ne vėliau kaip 6 mėnesius nuo dokumentų apie juridinio asmens sandorių sudarymą gavimo dienos. Nors pagal bendrą taisyklę, ieškinio senaties terminas prasideda nuo teisės į ieškinį atsiradimo dienos, o teisė į ieškinį atsiranda nuo tos dienos, kurią asmuo sužinojo arba turėjo sužinoti apie savo teisės pažeidimą (LR CK 1.127 str. 1 d.). Tačiau nemokumo administratorius

---

²⁵⁷ Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymas. *Teisės aktų registras*, 2019-06-27, Nr. 10324.

²⁵⁸ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. balandžio 28 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Delkatis“ v. UAB „Saurida“, Nr. 2A-332/2009.

²⁵⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. kovo 13 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Murena“ v. UAB „Grand SPA Lietuva“ ir UAB „Arevita“, Nr. 3K-3-20/2013.

nedalyvavo tuo metu, kai įmonė sudarinėjo ginčijamus sandorius, todėl nemokumo administratorius neturi galimybės sužinoti apie pažeistas teises anksčiau negu įstatyme nustatytas sužinojimo momentas – dokumentų apie ginčijamus sandorius gavimo momento. Pareigą perduoti nemokumo administratoriui dokumentus apie sudarytus sandorius iki bankroto bylos iškėlimo turi įmonės valdymo organo nariai, kurie praranda įgaliojimus įmonei iškėlus bankroto bylą (Juridinių asmenų nemokumo įstatymo 57 str. 1 d.).

Nors Įmonių bankroto įstatyme įstatymų leidėjas ir nebuvo apibrėžęs teismo vaidmens nemokumo procese²⁶⁰, tačiau teisės doktrina yra nurodžiusi, kad nemokumo administratorius gina tiek privatų, tiek viešą interesą, dėl ko teismas turi būti aktyvus ir savo iniciatyva rinkti įrodymus, kai šalys nevisiškai vykdo savo pareigas įrodinėjimo procese²⁶¹. Naujame Juridinių asmenų nemokumo įstatyme įstatymų leidėjas įtvirtino teisėjo vadovavimo procesui principą, kurio pagrindu teismas gali savo iniciatyva įpareigoti nemokumo proceso dalyvius atlikti procesinius veiksmus, rinkti įrodymus ir kontroliuoti nemokumo proceso šalių veiksmus, siekdamas užtikrinti veiksmingą teismo tvarka vykdomo nemokumo proceso eigą ir viešąjį interesą (Juridinių asmenų nemokumo įstatymo 3 str. 4 p.). Šio principo įtvirtinimas įstatyme parodo, koks svarbus teismo vaidmuo juridinių asmenų nemokumo procese užtikrinant ne tik kreditorių ir kitų nemokumo proceso dalyvių interesų apsaugą, bet ir pačio proceso operatyvumą²⁶².

Šio darbo antroje dalyje aptarėme vieną iš LR CK įtvirtintų sandorio negaliojimo pagrindų – sandorio prieštaraujančio juridinio asmens teisnumui negaliojimą. Juridinių asmenų nemokumo įstatymo 64 str. 1 d. 1 p. nurodyta, jog nemokumo administratorius turi teisę kreiptis dėl sandorių, priešingų juridinio asmens veiklos tikslams ir galėjusių turėti įtakos tam, kad juridinis asmuo negali atsiskaityti su kreditoriais, pripažinimo negaliojančiais, kurie LR CK 1.82 str. nustatytais pagrindais galėtų būti pripažinti negaliojančiais. Tuo atveju, kai nemokumo administratorius ginčija įmonės sudarytą sandorį LR CK 1.82 str. pagrindu, svarbu nustatyti, kad įmonės sudaryti sandoriai galėjo turėti įtakos įmonės neatsiskaitymui su kreditoriais. Šią aplinkybę teismas turi įvertinti vertindamas ginčijamų sandorių sudarymą. Nemokumo administratorius gali ginčyti įmonės sudarytus sandorius trejų metų laikotarpyje iki bankroto bylos iškėlimo per šešių mėnesių terminą nuo dokumentų apie sandorių sudarymą gavimo dienos, skirtingai negu

---

²⁶⁰VIŠINSKIS, V.; JOKUBAUSKAS, R. Teismo vaidmuo juridinių asmenų nemokumo procese. *Jurisprudencija*, 2019, Nr. 26 (2), p. 442.

²⁶¹PAPIRTIS, L.V.; KVAINAUSKIENĖ-KARULAITYTĖ, I. in *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*: mokslo studija. Vilnius: MRU, 2013, p. 760.

²⁶²VIŠINSKIS, V.; JOKUBAUSKAS, R. Teismo vaidmuo juridinių asmenų nemokumo procese. *Jurisprudencija*, 2019, Nr. 26 (2), p. 454.

suiinteresuotų asmenų nurodytų LR CK 1.82 str. 3 d. atveju, kuriems taikomas sutrumpintas trijų mėnesių ieškinio senaties terminas (LR CK 1.125 str. 4 d.). Be to, nemokumo administratoriui taikomą 6 mėnesių ieškinio senaties terminą, teismas gali pratęsti dar 6 mėnesiams (Juridinių asmenų nemokumo įstatymo 64 str. 2 d.).

Primintina, kad siekiant nugincyti sandorį LR CK 1.82 str. įtvirtintu pagrindu reikia įrodyti tam tikrų aplinkybių visumą: valdymo organo kompetencijos pažeidimą ar (ir) prieštaravimą juridinio asmens tikslams; kitos sandorio šalies nesąžiningumą bei konstatavus pažeidimą, spręsti, ar šiuo atveju yra pagrindas ginti pažeistas šio asmens teises pripažįstant jo sudarytą sandorį negaliojančiu. Nemokumo atveju reikia įrodyti ne valdymo organo kompetencijos pažeidimą, bet būtent prieštaravimą juridinio asmens tikslams, bei toks sandoris turėjo įtakos neatsiskaitymui su kreditoriais. Kasacinis teismas yra nurodęs, kad bendriausias privačių juridinių asmenų tikslas – tenkinti privačius interesus, o ne pelno siekimas yra vienas iš privačių interesų tenkinimo būdų, todėl LR CK 1.82 str. nustatyti pagrindai sandoriams pripažinti negaliojančiais savaime nėra siejami su juridinio asmens sudaromų sandorių komercine nauda²⁶³. Vienoje byloje²⁶⁴ nemokumo administratorius kreipėsi į teismą dėl preliminarios sutarties bei jos pagrindu išduoto vekselio pripažinimo negaliojančiais. Teismas nustatė, kad preliminarioji sutartis negalioja, nes nėra ekonomiškai naudinga bankrutuojančiai įmonei, tokios sutarties sudarymo įmonės valdymo organai pažeidė pareigą siekti pelno, viršijo normalią ūkinę riziką, veikė neprotingai ir nesąžiningai. Pažymėtina, kad preliminarieji sutartimi šalys nustatė 45 000 Eur dydžio netesybas vienai iš šalių, jeigu įsipareigojimai nebus įvykdyti, o tai yra akivaizdžiai žalingų teisinių pasekmių taikymas, kurie prieštarauja juridinio asmens veiklos tikslams. Taip pat sutarties šalys buvo susijusius bendrovės per dalyvius ir valdymo organų narius, o tai lėmė sandorio šalių nesąžiningumą. Be to, sąžiningas elgesys yra privalomas tiek esant ikisutartiniams santykiams, tiek sudarant sutartį, dėl to bankrutuojančios įmonės įsipareigojimas sumokėti kitai šaliai 45 000 Eur pagal vekselį už pirkėjo pareigų nevykdymą buvo įtvirtinta ikisutartinių santykių šalių nelygybė bei jų nesąžiningas elgesys. Nuostata dėl netesybų taikymo buvo naudinga tik vienai iš sandorio šalių ir ne kartą teismas yra nurodęs, kad su juridinio asmens teisnumu gali būti nesuderinamas tik aiškus, akivaizdus sandorio nenaudingumas, kai tokio sandorio palikimas galioti reikštų aiškų neteisrumą vienai iš šalių²⁶⁵. Aplinkybė, kad bankrutuojanti įmonė pervedė kitai sandorio

²⁶³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Balmeta Medis“ v. AB „Simega“, Nr. 3K-3-511/2011.

²⁶⁴ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2019 m. lapkričio 7 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Dumesta ir ko“ v. UAB „VILKMEDA“, Nr. e2A-579-236/2019.

²⁶⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Balmeta Medis“ v. AB „Simega“, Nr. 3K-3-511/2011.

netesybų sumą ir po kelių mėnesių kreipėsi į teismą dėl bankroto bylos iškelimo, suponuoją aiškų ir akivaizdų nenaudingumą šiai įmonei, todėl preliminarioji sutartis ir jos pagrindu išduotas vekselis pripažinti negaliojančiais LR CK 1.82 str. pagrindu pagal nemokumo administratorės reikalavimą.

Kitoje byloje BUAB „Pajūrio metalo konstrukcijos“ nemokumo administratorė kreipėsi į teismą reikalaudama iš UAB „Baltijos plieno sistemos“ priteisti be pagrindo įgytas lėšas. Šioje byloje konstatuota²⁶⁶, kad bankrutuojanti įmonė galiojant teismo nutartimi pritaikytoms laikinosioms apsaugos priemonėms dėl turto arešto perleido UAB „Baltijos plieno sistemos“ turimą reikalavimo teisę į UAB „Vikstata“ (šiai įmonei buvo išrašyta sąskaitų už 89 564,08 Eur sumą), t. y. reikalavimo teisę perleido neatlygintinai. Taip pat svarbi aplinkybė, jog UAB „Baltijos plieno sistemos“ buvo vienintelė BUAB „Pajūrio metalo konstrukcijos“ akcininkė, kuriai turėjo būti aiškiai žinoma apie sunkią ieškovės turtinę padėtį bei jos negalėjimą atsiskaityti su kreditoriais. Teismas konstatavo, jog sandorio šalys buvo nesąžiningos, nes juridinis asmuo sudarė sandorį su kitu juridiniu asmeniu, kurį kontroliuoja, kad reikalavimo perleidimas neatlygintinai buvo aiškiai nenaudingas bankrutuojančiai įmonei ir jos kreditoriams, akivaizdžiai prieštaraujantis įmonės, kaip privataus juridinio asmens, veiklos tikslams, o UAB „Baltijos plieno sistemos“ turėjo žinoti apie tai, kad įgydama reikalavimo teisę pažeis kontroliuojamo juridinio asmens kreditoriaus teises. Taigi, nemokumo administratorius, kaip ir LR CK 1.82 str. 3 d. nurodyti asmenys, turi įrodyti ne tik ginčijamo sandorio prieštaravimą juridinio asmens tikslams, taip pat kitos sandorio šalies nesąžiningumą, tačiau papildomai nemokumo administratorius turi įrodyti bankrutuojančios įmonės negalėjimą atsiskaityti su kreditoriais.

Nemokumo administratorius turi teisę kreiptis į teismą dėl juridinio asmens sudarytų sandorių, kurių jis sudaryti neprivalėjo, jeigu šie sandoriai pažeidžia kreditoriaus teises, o juridinis asmuo apie tai žinojo ar turėjo žinoti (actio Pauliana) ne vėliau kaip per 6 mėnesių laikotarpį nuo dokumentų gavimo dienos (Juridinių asmenų nemokumo įstatymo 64 str. 1 d. 3 p.). Tačiau nemokumo administratoriui ginčijant įmonės sudarytą sandorį LR CK 6.66 str. pagrindu taikomas ne 6 mėnesių ieškinio senaties terminas, kuris nurodytas Juridinių asmenų nemokumo įstatymo 64 str. 1 d., bet vienerių metų ieškinio senaties terminas ir jis pradedamas skaičiuoti nuo dokumentų perdavimo dienos nemokumo administratoriui.

---

²⁶⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Pajūrio metalo konstrukcijos“ v. UAB „Baltijos plieno sistemos“, Nr. e3K-3-168-969/2018.

Viena iš *actio Pauliana* instituto taikymo sąlygų yra sandoris pažeidžia kreditoriaus teises, o LR CK 6.66 str. viena iš įvardijamų situacijų yra skolininko nemokumas. Šiais metais įsigaliojus Juridinio asmens nemokumo įstatymui, svarbu aptarti nemokumo sampratą. Pagal Juridinių asmenų nemokumo įstatymo 2 str. 7 d., nemokumas – juridinio asmens būseną, kai juridinis asmuo laiku negali vykdyti turtinių prievolių arba juridinio asmens įsipareigojimai viršija jo turto vertę, tad įtvirtinti du alternatyvūs nemokumo kriterijai. Įsigaliojus naujam įstatymui, nemokumo būseną pasikeitė lyginant su prieš tai galiojusiu Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymu²⁶⁷ (toliau – Įmonių bankroto įstatymas) ir jame įtvirtinta nemokumo samprata. Anksčiau galiojusiam Įmonių bankroto įstatyme, nemokumo samprata buvo suprantama kaip įmonės įsipareigojimų nevykdymas ir įmonės pradelsti įsipareigojimai viršija pusę į jos balansą įrašyto turto vertės. Įmonė galėjo būti pripažinta nemokia tik esant abiem šioms sąlygoms, skirtingai negu dabar, pripažinti įmone nemokia užtenka vienos iš įstatyme įtvirtintų sąlygų. Tad pagal naujai įsigaliojusį įstatymą, nežymus turtinių prievolių nevykdymas laiku, kad ir pora dienų, gali lemti įmonės nemokumo proceso pradėjimą. Taip pat atkreiptina, kad įmonė gali būti pripažinta nemokia, kai yra nepradelsus įvykdyti įsipareigojimų, tačiau šie viršija įmonės turto vertę. Taigi, pakeitus nemokumo sampratą ir ją praplėtus, atsirado daugiau galimybių pripažinti juridinį asmenį nemokiu. LR CK 6.66 str. 1 d. vienas iš pavyzdinių atvejų, kada sandoris laikomas pažeidžiančiu kreditoriaus interesus ir tai yra, kai skolininkas būdamas nemokus suteikia pirmenybę kitam kreditoriui. Teismų praktikoje įtvirtinta nemokumo administratoriaus galimybė LR CK 6.66 str. pagrindu ginčyti iki bankroto bylos iškėlimo juridinio asmens atliktus mokėjimus, dėl kurių neteisėtai suteiktas prioritetas vienam iš kreditorių ir atitinkamai sumažinta galimybė kitiems kreditoriams gauti reikalavimų patenkinimą iš bankrutuojančios įmonės turto. Pavyzdžiui, įmonė pirmiau atsiskaito su antros eilės kreditoriumi, o ne su pirmos eilės kreditoriumi²⁶⁸ arba kai įmonė yra nemoki ir savo nuožiūra sudaro papildomus susitarimus, kuriais patenkinami dalinai kreditorių interesai, toks įmonės elgesys kasacinio teismo praktikoje vertinamas kaip prieštaraujantis sąžiningai verslo praktikai²⁶⁹. Savo ruožtu pažymėtina, kad įmonė tik išimtiniais atvejais gali patenkinti vieno iš kitų kreditoriaus reikalavimą, kai tai būtų pagrįstas ekonominis naudingas įmonei ar siekis išvengti nemokumo procedūros²⁷⁰. Tačiau visai kitokia situacija

²⁶⁷Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2001-04-11, Nr. 31-1010.

²⁶⁸PAPIRTIS, L.V.; KVAINAUSKIENĖ-KARULAITYTĖ, I. in *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*: mokslo studija. Vilnius: MRU, 2013, p. 758.

²⁶⁹Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. kovo 13 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Murena“ v. UAB „Grand SPA Lietuva“ ir UAB „Arevita“, Nr. 3K-3-20/2013.

²⁷⁰Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2019 m. spalio 28 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Enginera“ v. UAB „Grunterra“ ir kt., Nr. e3K-3-313-611/2019.

yra tada, kai skolininkas nebūdamas nemokus suteikia pirmenybę kito kreditoriaus reikalavimo patenkinimui. Kol skolininkui nėra iškelta bankroto byla, skolininko kreditoriams nėra taikomas kreditorių lygybės principas, todėl kasacinis teismas yra nurodęs²⁷¹, kad „skolininko sudarytas sandoris, kuriuo tenkinamas vieno iš kreditorių reikalavimas, nors ir yra suėję prievolių vykdymo kitiems kreditoriams terminai, įstatymu yra leidžiamas net ir esant neįvykdytiems įsipareigojimams kitiems kreditoriams“²⁷². Esant faktiniam įmonės nemokumui, įmonė turi elgtis atidžiai kreditorių atžvilgiu ir įsitikinti, jog atliekami veiksmai nepažeis jų interesų, todėl įmonė, kaip verslo subjektas, turi laikytis įstatyme nustatyto atsiskaitymų eiliškumo²⁷³. Nors nemokumo administratorius turi galimybę nugincyti iki bankroto bylos iškėlimo įmonės atliktus mokėjimus, tačiau LAT išplėstinė teisėjų kolegija 2019 m. gruodžio 9 d. nutartimi išaiškino²⁷⁴, kad nemokumo administratorius neturi teisės ginčyti skolininko atliktų mokėjimų, pažeidžiant LR CK 6.930¹ str. nustatytą eiliškumo tvarką, kuri taikytina tais atvejais, kai juridinis asmuo neturi pakankamai lėšų pareikštiems reikalavimams patenkinti. Išplėstinė teisėjų kolegija pažymėjo, kad LR CK 6.930¹ str. nustatyta privaloma mokėjimų eiliškumo tvarka yra skirta įmonėms, kurios patiria laikinus finansinius sunkumus ir šis reguliavimas nesiejamas su įmonės nemokumu ar situacija, kai yra pagrindas konstatuoti, kad įmonė ne tik šiuo metu negali, bet ir ateityje negalės atsiskaityti su kreditoriais. Reikalavimą LR CK 6.930¹ str. pagrindu gali reikšti kreditorius pagal atsiskaitymų eiliškumą esantis pirmiau už gavusį atsiskaitymą, bet ne neteisėtą atsiskaitymą atlikusi įmonė, kadangi šiame straipsnyje įtvirtintu reguliavimu siekiama užtikrinti finansinę drausmę ir apsaugoti pirmesnėje eilėje esančių kreditorių teisę gauti lėšas anksčiau už paskesnėje eilėje esančius kreditorius. Šia nutartimi išplėstinė teisėjų kolegija suvienodino verslui nerimo kėlusią praktiką dėl nemokumo administratoriaus, ginančio bankrutuojančios įmonės ir kreditoriaus interesus, teisės ginčyti įmonės iki bankroto bylos iškėlimo atliktus atsiskaitymus, pažeidžiančius LR CK 6.930¹ str. nustatytą eiliškumo tvarką bei susiaurino subjektų ratą, galintį ginčyti įmonės atliktus atsiskaitymus minėta LR CK pagrindu.

Skirtingai, negu buvo nurodyta ankstesniame šio darbo skyriuje apie sandorio pripažinimą negaliojančiu LR CK 6.66 str. pagrindu sukeliamas teisinės pasekmės, kai

---

²⁷¹Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2019 m. spalio 28 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Enginera“ v. UAB „Gruntera“ ir kt., Nr. e3K-3-313-611/2019.

²⁷²Kasacinis teismas yra pažymėjęs, kad šis aiškinimas taikytinas tik tais atvejais, kai yra teisinis pagrindas konstatuoti skolininko, kaip verslo subjekto, protingo asmens elgesio standartus atitinkančius veiksmus sąžiningai siekiant naudoti įmonei ir atsiskaitymo su visais jos kreditoriais įstatymų nustatyta tvarka.

²⁷³Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. 2013 m. kovo 6 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Murena“ v. AB „Eurovia Lietuva“, Nr. 3K-7-130/2013.

²⁷⁴Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. 2019 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Niskama“ v. UAB GLASS CON, Nr. e3K-7-278-469/2019.

sandoris pripažįstamas negaliojančiu nemokumo administratoriaus reikalavimu, ginčijamas sandoris sukelia teises pasekmes viso sandorio apimtimi, o ne tik vieno kreditoriaus reikalavimo apimtimi. Tai lemia, kad nemokumo administratorius gina ne tik kreditoriaus interesus, bet ir bankrutuojančios įmonės interesus. Be to, bankroto procesas skirtas proporcingam visų kreditorių reikalavimų patenkinimui ir lygiateisiškumui²⁷⁵, dėl ko sandorį pripažinus negaliojančiu LR CK 6.66 str. pagal nemokumo administratoriaus reikalavimą, įmonės turtas gražinamas į bendrą įmonės turto masę ir panaudojamas visų įmonės kreditorių reikalavimas tenkinti, o ne vieno kreditoriaus reikalavimo patenkinimui²⁷⁶. Tai vienas pagrindinių skirtumų kreditoriui ir nemokumo administratoriui ginčijant sudarytus sandorius remiantis *actio Pauliana* institutu.

Apibendrinant galima teigti, kad nemokumo administratorius gali efektyviai ginti ne tik bankrutuojančios įmonės, bet ir jos kreditorių interesus LR CK įtvirtintais sandorio negaliojimo pagrindais. Pažymėtina, kad nemokumo administratoriui ginčijant juridinio asmens sudarytus sandorius, šis taip pat privalo įrodyti visas tiek įstatyme, tiek teismų praktikoje nurodytas aplinkybes bei papildomai įrodyti, jog sudarytas sandoris turėjo įtakos juridinio asmens nemokumui. Nemokumo administratoriui, skirtingai negu suinteresuotiems asmenims, ginčijant juridinio asmens sudarytus sandorius, teismas turi būti aktyvus ir savo iniciatyva rinkti įrodymus ir tokia pareiga įtvirtinta Juridinių asmenų nemokumo įstatyme.

---

²⁷⁵DAUBARIENĖ, I. *Actio Pauliana instituto taikymo komerciniuose sutartiniuose santykiuose probleminiai aspektai*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2018, p. 57.

²⁷⁶MIKELĖNAS, V. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. Vilnius: Justitia, 2003, p. 109.

IŠVADOS

1. Sandoriai, turintys valios ar subjektų sudėties trūkumą, yra nugincijami ir jie gali būti pripažinti negaliojančiais tik įstatymų nurodytam asmeniui pareiškus reikalavimą dėl tokio sandorio pripažinimo negaliojančiu, kadangi pažeidžia ne viešuosius interesus ar imperatyvias teisės normas, bet teises, kuriomis disponuoja atitinkami asmenys. Sandorio negaliojimo institutas skirtas tiek užtikrinti civilinių teisinių santykių stabilumą bei teisėtumą, tiek įgytų teisių ilgaamžiškumą bei jų gerbimą, todėl sandorio negaliojimo institutu negalima piktnaudžiauti. Sandorio negaliojimo institutas turi būti taikomas išimtiniais atvejais, kai pažeistų teisių ir (ar) teisėtų interesų negalima apginti kitais civilinių teisių gynimo būdais.
2. Teismui pripažinus sandorį negaliojančiu, sandoris netenka teisinės galios ir nebesukelia tų teisinių padarinių, kurių šalys siekė sudarydamos ginčijamą sandorį, bei suveikia grįžtamosios galios principas. Teismui pripažinus sandorį negaliojančiu, restitucijos klausimą išsprendžia *ex officio* ir grąžina šalis į buvusią iki sandorio sudarymo padėtį. Kartu su restitucija gali būti taikomas ir nuostolių atlyginimas, kai restitucija neįmanoma arba nepakankama pažeistoms teisėms ginti, t. y. užtikrinti sandorio šalių grąžinimo į buvusią iki sandorio sudarymo padėtį. Nuostolių atlyginimas yra subsidarius civilinių teisių gynimo būdas, kuris pripažinus sandorį negaliojančiu, yra ribotas, kadangi nukentėjusioji šalis negali reikalauti negautų pajamų atlyginimo.
3. Išanalizavus Lietuvos Respublikos civilinį kodeksą, suinteresuoti asmenys juridinių asmenų sudarytus sandorius gali ginčyti šiais LR CK įtvirtintais pagrindais:
  - a) LR CK 1.82 str. įtvirtintu pagrindu, kuriuo ginčijamas sandoris prieštaraujantis juridinio asmens teisnumui. Šiuo pagrindu galima ginčyti tik išimtiniais atvejais sandorius sudarytus prieštaraujant juridinio asmens teisnumui. Tai lemia *ultra vires* doktrinos atsisakymas privačių juridinių asmenų atžvilgiu, taip pat LR CK 1.82 str. 1 d. įtvirtintas kitos sandorio šalies nesąžiningumo reikalavimas. Be to, teismų praktika papildomai apsunkino suinteresuotų asmenų galimybę nugincyti sandorius prieštaraujančius juridinio asmens teisnumui įtvirtindami reikalavimą įrodyti, jog buvo pažeistos subjektinės teisės ar teisėti interesai. Net ir esant juridinio asmens teisnumo pažeidimui, bet esant galimybei suinteresuotam asmeniui pasinaudoti kitais civilinių teisių gynimo būdais, pavyzdžiui, kreipiantis į valdymo organo narius dėl nuostolių atlyginimo, sandoris nebus pripažintas negaliojančiu LR CK 1.82 str. 1 d. pagrindu.

- b) LR CK 1.91 str. pagrindu, kai sandoris sudarytas dėl apgaulės, realaus grasinimo ar ekonominio spaudimo, kuriame įtvirtinti savarankiški pagrindai. Netiesioginiai įrodymai bandant ginčyti sudarytą sandorį šiuo pagrindu įgyja pagrindinę reikšmę, kai atsižvelgiama ne tik į nesąžiningos, bet ir nukentėjusios šalies elgesį vertinant sandorio šalies statusą, finansinę būklę ir kitus objektyvius kriterijus. Sandorį pripažinus negaliojančiu šiuo pagrindu taikoma vienašalė restitucija ir nesąžininga šalis, skirtingai negu pagal bendrą taisyklę, kai restitucijos išlaidas apmoka abi šalys lygiomis dalimis, privalo atlyginti nukentėjusiajai šaliai visas turėtas išlaidas, taip pat nukentėjusioji šalis turi teisę reikalauti ir patirtų nuostolių atlyginimo.
- c) LR CK 1.92 str. pagrindu, kai įgaliojimus viršijęs atstovas sudaro sandorį ir atstovaujamasis šio sandorio nepatvirtino. Atstovaujamasis neturi teisės ginčyti sandorio LR CK 1.92 str. pagrindu, jeigu pats atstovaujamasis sudarė pagrindą trečiajam asmeniui pagrįstai manyti, kad atstovas veikia atstovaujamojo vardu neperžengdamas ribų ir toks sandoris atstovaujama bus privalomas, netgi esant atstovo įgaliojimų viršijimui. Tik atstovaujamajam įrodžius, jog nesuteikė pagrindo sąžiningam trečiajam asmeniui manyti, kad atstovas veikia jo vardu neviršydamas jam suteiktų įgaliojimų ribų, galės ginčyti sandorį LR CK 1.92 str. Atstovaujamojo teisė patvirtinti sandorį, kurį sudarė atstovas viršydamas suteiktus įgaliojimus galima tuo atveju, kai sąžiningas trečiasis asmuo nesiremia tariamo atstovavimo institutu.
- d) LR CK 6.66 str. įtvirtintu *actio Pauliana* pagrindu. Nors *actio Pauliana* institutu suteikiama kreditoriui teisė atkurti skolininko mokumą, kad šis galėtų įvykdyti turimą prievolę kreditoriui, tačiau galima teigti, jog teismas užkerta kelią sandorių ginčijimui atsižvelgiant į trečiojo asmens sąžiningumą. *Actio Pauliana* institutas skirtas apginti kreditoriaus interesus, tačiau *actio Pauliana* institutu kreditoriai turi įrodyti visas šio instituto taikymo sąlygas, kad nepiktnaudžiautų ginčijant privataus juridinio asmens sudarytų sandorių, kurie buvo priimti sąžiningai ir racionaliai bei laikantis įprastinės verslo praktikos.
4. Teisę ginčyti juridinių asmenų sudarytus sandorius nemokumo atveju turi nemokumo administratorius. Įstatymų leidėjas įtvirtinęs galimybę ginčyti LR CK 1.82 str., 6.66 str. įtvirtintais pagrindais, tačiau nemokumo administratorius turi teisę sandorius ginčyti visais LR CK įtvirtintais sandorio negaliojimo pagrindais. Nors nemokumo administratorius turi teisę ginčyti visais LR CK įtvirtintais sandorio negaliojimais pagrindais, tačiau gali ginčyti ne visus juridinio asmens sudarytus sandorius, pavyzdžiui, įmonės atliktų mokėjimų pažeidžiant LR CK 6.930¹ str. įtvirtintą

atsiskaitymų eiliškumo tvarką. Nemokumo administratoriui, skirtingai negu suinteresuotiems asmenims, ginčijant juridinio asmens sudarytus sandorius, teismas turi būti aktyvus ir savo iniciatyva rinkti įrodymus, kadangi nemokumo administratorius gina ne tik bankrutuojančio juridinio asmens, bet ir jo kreditoriaus interesus.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės aktai:

1. 1968 m. kovo 9 d. Pirmoji Tarybos direktyva dėl apsaugos priemonių, kurių valstybės narės, siekdamos suvienodinti tokias apsaugos priemones visoje Bendrijoje, reikalauja iš Sutarties 58 straipsnio antroje pastraipoje apibrėžtų bendrovių, jų narių ir kitų interesų apsaugai, koordinavimo Nr. 68/151/EBB.
2. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 64-1914.
3. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas Nr. VIII-1864. Civilinis kodeksas (įsigaliojo 2001-07-20, su vėlesniais pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262.
4. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas Nr. IX-743. Civilinio proceso kodeksas (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340.
5. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2001, Nr. 31-1010.
6. Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymas. *Teisės aktų registras*, 2019, Nr. 10324.

Specialioji literatūra:

7. AMBRASIENĖ, D; CIRTAUTIENĖ, S. Specialūs kreditoriaus interesų gynimo būdai sutartiniuose santykiuose. *Jurisprudencija*, 2003, t. 37 (29), p. 50-58.
8. AUGAITĖ, D. *Actio Pauliana*. *Jurisprudencija*, 2004, t. 55 (47), p. 5-18.
9. BUBLIENĖ, D. Silpnesnės šalies apsaugos principo įgyvendinimas kontroliuojant nesąžiningas vartojimo sutarčių sąlygas. *Jurisprudencija*, 2007, Nr. 9 (99), p. 41-47.
10. DAMBRAUSKAITĖ, A. Sandorių pripažinimas negaliojančiais ir sąžiningo įgijėjo interesų apsauga. *Jurisprudencija*, 2002, Nr. 28 (20), p. 23-33.
11. DAMBRAUSKAITĖ, A. Restitucijos taikymo sandorių pripažinimo negaliojančiais bylose problemos. *Jurisprudencija*, 2003, Nr. 37 (29), p. 79-88.
12. DAMBRAUSKAITĖ, A. *Sandorių negaliojimo teisinės pasekmės*: monografija. Vilnius: Justitia, 2009.
13. DAUBARIENĖ, I. *Actio Pauliana* instituto sutartiniuose santykiuose taikymas: kreditoriaus perspektyva. *Societal Innovations for Global Growth*, 2012, Nr. 1 (1), p. 140–155.

14. DAUBARIENĖ, I. Pirmenybės vienam kreditoriui suteikimas kaip *Actio Pauliana* sąlyga: trečiojo asmens nesąžiningumo aiškinimo nacionalinių teismų praktikoje problematika. *Jurisprudencija*, 2015, Nr. 22 (2), p. 340-359.
15. DAUBARIENĖ, I. *Actio Pauliana instituto taikymo komerciniuose sutartiniuose santykiuose probleminiai aspektai*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2018.
16. DRAZDAUSKAS, S. *Favor contractus* principas Lietuvos sutarčių teisėje. *Teisė*, 2007, Nr. 64, p. 22-33.
17. DRAZDAUSKAS, S. *Sutarčių teisės vienodinimo įtaka Lietuvos bendrajai sutarčių teisei*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2008.
18. JAKAITĖ, A. Pareiga atskleisti informaciją komercinių ikisutartinių santykių kontekste. *Teisė*, 2011, Nr. 81, p. 104-118.
19. JARUSEVIČIUS, J. Verslo sprendimo taisyklės taikymo priežastys. *Teisė*, 2019, Nr. 110, p. 80-102.
20. JURKEVIČIUS, V. *Neįgaliotas atstovas civilinėje teisėje: lyginamoji analizė*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013.
21. MIKELĖNAS, V. *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai*. Vilnius: Justitia, 1995.
22. MIKELĖNAS, V. *Sutarčių teisė*. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija. Vilnius: Justitia, 1999.
23. MIKELĖNAS, V.; VILEITA, A.; ir TAMINSKAS, A. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001.
24. MIKELĖNAS, V.; BARTKUS, G.; MIZARAS, V.; KESERAUSKAS, Š. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002.
25. MIKELĖNAS, V. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. Vilnius: Justitia, 2003.
26. MIKELĖNAS, V. Sandorių negaliojimo instituto taikymas teismų praktikoje. *Justitia*, 2006, Nr. 4 (62), p. 2-8.
27. MIZARAS, V. Teisiniai atstovavimo santykiai: prokūros samprata ir ypatumai. *Justitia*, 2007, Nr. 1, p. 32-42.
28. MIZARAS, V., moksl. red. *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2009.

29. PAKALNIŠKIS, V.; PAPIRTIS, L.V., moksl. red. *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: MRU, 2008.
30. PAKALNIŠKIS, V.; JURKEVIČIUS, V. Tariamasis atstovavimas pozityviojoje teisėje ir teismų praktikoje. *Jurisprudencija*, 2011, Nr. 18 (4), p. 1443-1466.
31. PAPIRTIS, L.V.; BARANAUSKAS, E.; KIRŠIENĖ, J. ir kt. *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: MRU Leidybos centras, 2005.
32. SAGATYS, G., moksl. red. *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų: mokslo studija*. Vilnius: MRU, 2013.
33. SELELIONYĖ-DRUKTEITIENĖ, S. Deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencija. *Justitia*, 2008, Nr. 1 (67), p. 2-13.
34. TIKNIŪTĖ, A. Atstovo įgaliojimų viršijimas – teorija ir praktika. *Jurisprudencija*, 2011, Nr. 18 (3), p. 979-994.
35. TIKNIŪTĖ, A. Juridinio asmens doktrina: šiuolaikinės tendencijos. *Jurisprudencija*, 2008, Nr. 2 (104), p. 64-72.
36. VIŠINSKIS, V.; JOKUBAUSKAS, R. Teismo vaidmuo juridinių asmenų nemokumo procese. *Jurisprudencija*, 2019, Nr. 26 (2), p. 442-456.
37. SEFTON-GREEN, R., moksl. red. *Mistake, Fraud and Duties to Inform in European Contract Law (The Common Core of European Private Law)*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005.

Teismų praktika:

38. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2000 m. spalio 2 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Init“ v. UAB „Parabolė“, Nr. 3K-3-905/2000.
39. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2001 m. vasario 21 d. nutartis civilinėje byloje AB „Turto bankas“ v. AB „Rimeda“, Nr. 3K-3-201/2001.
40. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2002 m. balandžio 15 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Vasario koncernas“ v. Teisingumo ministerija, Nr. 3K-3-600/2002.
41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. 2005 m. spalio 19 d. nutartis civilinėje byloje AB „Lietuvos dujos“ v. AB „Lietuvos energija“ ir kt., Nr. 3K-7-378/2005.
42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2006 m. rugsėjo 13 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Turneka“ v. J. Č., Nr. 3K-3-472/2006.

43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2006 m. spalio 31 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Vasmangas“ v. UAB „Valdo leidykla“, Nr. 3K-3-567/2006.
44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. balandžio 6 d. nutartis civilinėje byloje T.Ž. v. J.V.V. II, Nr. 3K-3-147/2007.
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Neringos žuvis“ v. A.P.II „Altana“, Nr. 3K-3-168/2007.
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. liepos 5 d. nutartis civilinėje byloje J.T. ir V.T. v. UAB „Vilvatėja“, Nr. 3K-3-306/2007.
47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Beltateksas“ v. UAB „Sarteksas“ ir kt., Nr. 3K-3-534/2007.
48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. vasario 11 d. nutartis civilinėje byloje AB „Klaipėdos Smeltė“ v. UAB „Birių krovinių terminalas, Nr. 3K-3-73/2008.
49. 2008 m. liepos 3 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl *actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalga. *Teismų praktika* Nr. 29.
50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. balandžio 23 d. nutartis civilinėje byloje A.G. ir Vilmanto G. v. R.S. ir kt., Nr. 3K-7-90/2009.
51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Optimalūs finansai“ v. G. P., Nr. 3K-7-444/2009.
52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. gruodžio 8 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Tefire“ v. UAB „Lakis“, Nr. 3K-3-555/2009.
53. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. vasario 5 d. nutartis civilinėje byloje Vilniaus apygardos vyriausiasis prokuroras v. M.K., Vilniaus apskrities viršininko administracija ir kt., Nr. 3K-3-47/2010.
54. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. sausio 31 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Beltateksas“ v. UAB „Sarteksas“ ir kt., Nr. 3K-3-17/2011.

55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. sausio 31 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Tefire“ v. UAB „Lakis“, Nr. 3K-3-22/2011.
56. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. kovo 25 d. nutartis civilinėje byloje J.S. v. M.A., Nr. 3K-3-126/2011.
57. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. birželio 17 d. nutartis civilinėje byloje G.Z. v. UAB „Statela“, Nr. 3K-3-281/2011.
58. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Balmeto Medis“ v. AB „Simega“, Nr. 3K-3-511/2011.
59. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. kovo 20 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Sareme“ v. UAB „Wood & Houses“, Nr. 3K-3-102/2012.
60. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. rugsėjo 28 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Murena“ v. UAB „Alseka Kaunas“, Nr. 3K-3-398/2012.
61. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus plenarinė teisėjų sesija. 2012 m. lapkričio 6 d. nutartis civilinėje byloje AB DNB Nord v. A.M. ir kt., Nr. 3K-P-311/2012.
62. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. lapkričio 7 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Vilniaus pirmoji autotransporto įmonė“ v. UAB „Šklėriai“ ir UAB „SEB lizingas“, Nr. 3K-3-462/2012.
63. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. lapkričio 15 d. nutartis civilinėje byloje V.K. ir N.K. v. Danijos Danske bank A/S, Nr. 3K-3-482/2012.
64. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. gruodžio 7 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Office M3“ v. Nordea Bank Finland Plc, Nr. 3K-3-520/2012.
65. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Baldų rojus“ v. UAB „Vilniaus Sigmos partneris“, Nr. 3K-3-47/2013.
66. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. 2013 m. kovo 6 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Murena“ v. AB „Eurovia Lietuva“, Nr. 3K-7-130/2013.

67. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. kovo 13 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Murena“ v. UAB „Grand SPA Lietuva“ ir UAB „Arevita“, Nr. 3K-3-20/2013.
68. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. gegužės 16 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Minera“ v. BUAB „Gratus“, Nr. 3K-3-648/2013.
69. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. birželio 21 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Alginsta“ v. UAB „Stuko ūkis“ ir kt., Nr. 3K-3-341/2013.
70. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. liepos 25 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Fometas“ v. V.V., Nr. 3K-3-410/2013.
71. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. rugpjūčio 30 d. nutartis civilinėje byloje R.S. v. L.L.K., Nr. 3K-3-443/2013.
72. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. rugsėjo 16 d. nutartis civilinėje byloje L.K. v. K.S., Nr. 3K-3-429/2013.
73. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. 2014 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Mitnija“ ir UAB „MG Baltic Investment“ v. V.G., Nr. 3K-7-124/2014.
74. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. kovo 14 d. nutartis civilinėje byloje R.K. v. VĮ „Indėlių ir investicijų draudimas“ ir kt., Nr. 3K-3-67/2014.
75. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. birželio nutartis civilinėje byloje UAB „Adolfas ir Ko“ v. BUAB „Raidaja“, Nr. 3K-3-356/2014.
76. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. balandžio 8 d. nutartis civilinėje byloje R.G. v. UAB „Finansų rizikos valdymas“, Nr. 3K-3-192-695/2015.
77. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. balandžio 21 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Naras“ v. AB „Specializuota komplektavimo valdyba“, Nr. 3K-3-268-415/2015.
78. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „SNORAS Development“ v. M.M., Nr. 3K-3-546-915/2015.

79. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. gruodžio 17 d. nutartis civilinėje byloje *Klaipėdos apygardos vyriausiasis prokuroras v. Klaipėdos apskrities viršininko administracija ir kt.*, Nr. 3K-3-668-915/2015.
80. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Elpreka“ ir UAB „Ecomodus“ v. UAB „Nordea Finance Lithuania ir R.K.*, Nr. 3K-3-108-611/2016.
81. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje *N.G. v. S.G. ir kt.*, Nr. 3K-3-3-695/2017.
82. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. vasario 9 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Toresus“ v. R.K.*, Nr. e3K-3-30-313/2017.
83. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Doka Lietuva“ v. UAB „Būstuva“*, Nr. e3K-3-394-684/2017.
84. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. vasario 14 d. nutartis civilinėje byloje *365-osios garažų statybos ir eksploatavimo bendrija v. BUAB „Bakteriofagas“ ir kt.*, Nr. 3K-3-102-219/2018.
85. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Pajūrio metalo konstrukcijos“ v. UAB „Baltijos plieno sistemos“*, Nr. e3K-3-168-969/2018.
86. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje *L.J. v. R.V., J.B.*, Nr. 3K-3-437-469/2018.
87. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. gruodžio 19 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Stagro“ v. G.K. ir V.R.*, Nr. 3K-3-502-313/2018.
88. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2019 m. vasario 6 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Infokar“ v. UAB „Santariškių namai“ ir kt.*, Nr. e3K-3-5-611/2019.
89. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2019 m. gegužės 16 d. nutartis civilinėje byloje *Vilniaus apygardos prokuratūros prokuroras v. Nacionalinė žemės tarnyba prie Žemės ūkio ministerijos ir kt.*, Nr. e3K-3-86-969/2019.
90. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2019 m. birželio 6 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Tvorų tiekimas“ v. E.G. ir kt.*, Nr. e3K-3-163-219/2019.

91. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2019 m. birželio 6 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Ketonas“ ir A.Č. v. R.D. ir I.B., Nr. e3K-3-197-916/2019.
92. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2019 m. spalio 28 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Enginera“ v. UAB „Grunterra“ ir kt., Nr. e3K-3-313-611/2019.
93. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. 2019 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Niskama“ v. UAB GLASS CON, Nr. e3K-7-278-469/2019.
94. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. balandžio 28 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Delkatis“ v. UAB „Saurida“, Nr. 2A-332/2009.
95. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2019 m. sausio 4 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Tvorų tiekimas“ v. E.G. ir kt., Nr. e2A-30-798/2019.
96. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2019 m. rugsėjo 12 d. sprendimas civilinėje byloje UAB „Dameta“ v. BUAB „Vilža“, Nr. 2A-801-516/2019.
97. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2019 m. lapkričio 7 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Dumesta ir ko“ v. UAB „VILKMEDA“, Nr. e2A-579-236/2019.
98. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2020 m. sausio 21 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Tvorų tiekimas“ v. J.G. ir kt., Nr. e2A-585-450/2020.
99. Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. kovo 19 d. nutartis civilinėje byloje D.V. v. V.R., Nr. 2A-40-613/2018.
100. Kauno apygardos teismas. 2018 m. kovo 20 d. sprendimas civilinėje byloje BUAB „Multisauga“ v. IĮ „Gevaina“, Nr. e2-749-264/2018.
101. Vilniaus apygardos teismas. 2017 m. liepos 10 d. nutartis civilinėje byloje M.H. v. Nordea Bank AB ir kt., Nr. 2-68-3-09941-2016-1.
102. Šiaulių apylinkės teismas. 2015 m. kovo 26 d. sprendimas civilinėje byloje R.B. v. R.P., Nr. 2-9-772/2015.

Elektroniniai dokumentai:

103. European Model Corporation Act Group. European Model Corporation Act [interaktyvus]. [žiūrėta 2020-03-07]. Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2929348>.

104. Nacionalinė teismų administracija. 2019 metų statistikos ataskaita: Civilinių bylų nagrinėjimo ataskaita (I instancijos teismuose) [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 21 d.]. Prieiga per internetą: < <https://www.teismai.lt/lt/visuomenei-ir-ziniasklaidai/statistika/106>>.
105. UNIDROIT International Institute for the Unification of Private Law. *UNIDROIT PRINCIPLES OF INTERNATIONAL COMMERCIAL CONTRACTS 2016* [interaktyvus]. [žiūrėta: 2020-01-25]. Prieiga per internetą: <<https://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2016/principles2016-e.pdf>>.

SANTRAUKA

Įmonės nuginčijami sandoriai yra sukuriantys, pakeičiantys ar panaikinantys įmonėms civilines teises ir pareigas iki to momento, kol suinteresuoti asmenys nusprendžia juos nuginčyti. Sandoris įmonei pagrindinis civilinių teisių ir pareigų atsiradimo pagrindas, per kurį įmonė dalyvauja civilinėje apyvartoje ir užtikrina veiklos tęstinumą. Nuginčijamo sandorio ypatumas yra toks, kad galioja ir sukuria teises pasekmes tol, kol suinteresuotas asmuo nusprendžia nuginčyti sudarytą sandorį ir panaikinti tokio sandorio sudarymo teises pasekmes. Be to, suinteresuoti asmenys taip pat gali tokį sandorį patvirtinti. LR CK įtvirtinti teisiniai pagrindai ne visi skirti nuginčyti įmonės sudarytus sandorius. Dėl to svarbu išanalizuoti LR CK įtvirtintų teisinių pagrindų specifiką ginčijant įmonės sudarytus sandorius. Pavyzdžiui, sandorius sudarytus dėl ekonominio spaudimo ar apgaulės gali ginčyti tik sandorio šalys ir reikalauti atlyginti patirtus nuostolius, tačiau juridinio asmens teisnumui prieštaraujantį sandorį gali ginčyti ne tik sandorio šalys, bet ir juridinio asmens steigėjas ir dalyvis, o juridiniam asmeniui iškėlus bankroto procesą – ir nemokumo administratorius. Pažymėtina, kad tiek LR CK įtvirtinti teisiniai pagrindai, tiek ir teismų praktika riboja įmonės sudarytų sandorių nuginčijimą iškeldami papildomas sąlygas, kurias įrodant galimas sandorio pripažinimas negaliojančiu. Sandorių negaliojimo institutas ypač ryškiai atspindi viso LR CK nuostatą ginti sąžiningus asmenis. Sandorį pripažįstant negaliojančiu, kuris prieštarauja juridinio asmens teisnumui, tiek sandorio nuginčijimui sudaryto įgaliojimus viršijusio atstovo, tiek sudarant sandorį dėl apgaulės asmuo turi įrodyti, kad sandorio šalis buvo nesąžininga, kadangi civilinėje teisėje galioja sąžiningumo prezumpcija. Tik kreditoriui ginant jam įtvirtintu specialiu teisių gynimo būdu – *actio Pauliana* – yra įtvirtinta sąžiningumo principo išimtis ir nustatyti nesąžiningumo prezumpcijos atvejai.

SUMMARY

The disputed transactions of a legal entity create, change or cancel the civil rights and obligations of a legal entity until the interested parties decide to challenge it. The transaction is the main basis for the emergence of civil rights and obligations for the company, through which a legal entity participates in civil turnover and ensures business continuity. The peculiarity of the disputed transaction is that it is valid and produces legal consequences until the person concerned decides to contest the concluded transactions and to eliminate the legal consequences of concluding such a transaction. In addition, interested parties may also approve such a transaction. The legal bases established by the Civil Code of the Republic of Lithuania are not all intended to challenge the transactions concluded by a legal entity. Therefore, it is important to analyze the specifics of the legal bases established by the Civil Code of the Republic of Lithuania when disputing the transactions concluded by the company. For example, transactions entered into as a result of economic pressure or fraud can be challenged only by the parties to the transaction and claims for damages, but a transaction contrary to the legality of the legal entity can be challenged not only by the parties but also by the founder and participant of the legal entity and insolvency proceedings - administrator. It should be noted that both the legal bases established by the Civil Code of the Republic of Lithuania and the case law restrict the contestation of transactions concluded by the company by imposing additional conditions, which proving the transaction may be declared invalid. The institute of invalidity of transactions particularly clearly reflects the attitude of the Civil Code of the Republic of Lithuania to protect conscientious persons. By declaring a transaction invalid, which is contrary to the legitimacy of the legal person, the over-authorized representative to challenge the transaction and the fraudulent transaction must prove that the counterparty was unfair because there is a presumption of good faith in civil law. It is only through the creditor's special remedy, the *actio Pauliana*, that an exception to the principle of good faith is established and that there is a presumption of unfairness.

PRIEDAS

2017-2019 metais civilinių bylų dėl sandorio negaliojimo gautų pirmoje instancijoje statistika²⁷⁷

Metai Bylos kategorija	2017	2018	2019	Iš viso 2017-2019 m. laikotarpiu
LR CK 1.82 str. (juridinio asmens teisnumui prieštaraujančio sandorio negaliojimas)	1	4	8	13
LR CK 1.91 str. (dėl apgaulės, smurto, ekonominio spaudimo ar realaus grasinimo sandorio pripažinimas negaliojančiu)	20	23	14	57
LR CK 1.92 str. (įgaliojimus viršijusio atstovo sudaryto sandorio negaliojimas)	0	2	1	3
LR CK 6.66 str. (kreditoriaus interesų gynimas <i>Actio Pauliana</i>)	115	86	118	319

²⁷⁷ Nacionalinė teismų administracija. 2017-2019 metų statistikos ataskaitos: Civilinių bylų nagrinėjimo ataskaita (I instancijos teismuose) [interaktyvus]. [žiūrėta 2020 m. vasario 21 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.teismai.lt/lt/visuomenei-ir-ziniasklaidai/statistika/106>>.